

Попис пољопривреде 2023.

СТРУКТУРНЕ ПРОМЕНЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ У СРБИЈИ

ПОПИС
ПОЉОПРИВРЕДЕ 2023.

Београд, 2025.

Попис пољопривреде 2023.

СТРУКТУРНЕ ПРОМЕНЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ У СРБИЈИ

ПОПИС
ПОЉОПРИВРЕДЕ 2023.

Београд, 2025.

Попис пољопривреде 2023.

Структурне промене у пољопривреди и њихов утицај на економски раст у Србији

Издаје и штампа: Републички завод за статистику, Београд, Милана Ракића 5

Одговара: Бранко Јосиповић, в. д. директора

Приредио Институт економских наука

Сарадници: проф. др Едвард Јакопин, Наташа Чокорило

Израда карата: Алекса Стевановић

Дизајн корице: Александра Вучићевић

Лектура: Богдана Милошевић

Дизајн и припрема за штампу: Одељење за развој, припрему и визуелизацију статистичких аутпута

Корица: илустрација – shutterstock.com; фотографија – pexels.com

Ова публикација објављена је уз финансијску помоћ Европске уније. За садржину ове публикације искључиво је одговоран Републички завод за статистику и та садржина нипошто не изражава званичне ставове Европске уније.

© Приликом коришћења података из ове публикације обавезно је навођење извора.

ПРЕДГОВОР

Републички завод за статистику спровео је Попис пољопривреде од 1. октобра до 15. децембра 2023. године.

Попис пољопривреде представља кључно истраживање за прикупљање међународно упоредивих података о фондовима и структури пољопривредних газдинстава и од виталног је значаја за социо-економске анализе и планирање даљег развоја у области пољопривреде.

Попис је спроведен на око 640.000 јединица посматрања и финансиран је из буџета Републике Србије и из претприступних фондова Европске уније, у оквиру пројекта IPA 2018 (*Instrument for Pre-accession Assistance, 2018*).

Прикупљени подаци односе се на земљишни фонд и категорије коришћења пољопривредног земљишта, наводњавање, употребу ђубрива, обраду и одржавање земљишта, број стоке (по врстама и категоријама) и број кошница пчела, испашу стоке, пољопривредну механизацију, радну снагу и друге активности газдинства које доносе приход, тржишну оријентисаност пољопривредне производње и остале податке о газдинству.

Посебна публикација „Структурне промене у пољопривреди и њихов утицај на економски раст у Србији“ бави се свеобухватном анализом процеса трансформације пољопривреде у Републици Србији под утицајем економске транзиције, демографских карактеристика руралног становништва, продуктивности радне снаге у пољопривреди, као и структурних карактеристика пољопривредних газдинстава.

Спровођење Пописа пољопривреде 2023. омогућило је динамичку анализу, будући да су резултати упоредиви са резултатима претходних структурних истраживања о пољопривредним газдинствима. Самим тим су створени услови за боље разумевање постојећих трендова, поређења са стањем и трендовима регистрованим у другим земљама, те већу поузданост закључака.

Републички завод за статистику изражава велику захвалност групи аутора из Института економских наука због професионалног односа и успешне сарадње са методолошким тимом Завода у току израде ове публикације.

Резултати пописа објављени су и у дисеминационој бази на сајту Републичког завода за статистику (stat.gov.rs).

У Београду, 2025.

В. д. директора
Бранко Јосиповић

САДРЖАЈ

РЕЗИМЕ	7
SUMMARY	8
УВОД	9
МЕТОДОЛОШКЕ НАПОМЕНЕ	10
СКРАЋЕНИЦЕ	12
1. СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ У ТРАНЗИЦИОНИМ ДРЖАВАМА: АКТУЕЛНИ ПРОЦЕСИ, КОНКУРЕНТНОСТ, ИЗАЗОВИ	13
1.1. Актуелни процеси транзиције пољопривреде у ЕУ	13
1.2. Напредак у структурним реформама	16
1.3. Одржива конкурентност и ефикасност коришћења ресурса	18
1.4. Јаз у продуктивности пољопривреде	20
1.5. Изазови пољопривреде ЕУ	21
2. СТРУКТУРНЕ ПРОМЕНЕ У СЕКТОРУ ПОЉОПРИВРЕДЕ	23
2.1. Демографска транзиција руралног становништва	23
2.1.1. Трендови руралног становништва у европским земљама	23
2.1.2. Интензитет демографског пражњења руралног становништва	24
2.1.3. Промене у старосној структури руралног становништва	26
2.1.4. Промене у образовној структури руралног становништва	29
2.1.5. Тренд запослености и незапослености на руралном подручју	31
2.2. Земљиште и газдинства	32
2.2.1. Структура коришћеног пољопривредног земљишта	32
2.2.2. Структура газдинстава	33
2.2.3. Структура поседа газдинстава	36
2.2.4. Структура прихода газдинстава	38
2.2.5. Домаћинства с пољопривредним газдинством	39
2.3. Наводњавање и механизација	42
2.3.1. Раст наводњаваних коришћених пољопривредних земљишта и пољопривредних газдинстава	42
2.3.2. Структура механизације пољопривредних газдинстава	43
2.4. Радна снага	45
2.4.1. Власничка структура радне снаге	45
2.4.2. Радна снага према величини газдинства	47
2.4.3. Радна снага према радном статусу	49
2.4.4. Носиоци и управници – промене у старосној и образовној структури	51
2.4.5. Радна снага према величини коришћеног пољопривредног земљишта	54
2.4.6. Степен ангажованости радне снаге	55
2.4.7. Продуктивност радне снаге	57
2.5. Структура прихода газдинстава	61
2.5.1. Приходи руралних газдинстава	61
2.5.2. Структура газдинстава са другим профитабилним активностима	62
2.5.3. Структура прихода газдинстава са другим профитабилним активностима	62

3. УТИЦАЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ	64
3.1. Развијеност пољопривреде у транзиционим европским државама	64
3.1.1. Трендови укрупњавања коришћеног пољопривредног земљишта по газдинству	66
3.1.2. Диспропорције у продуктивности радне снаге између европских држава	66
3.2. Економски пољопривредни рачуни – учешће БДВ-а пољопривреде у БДП-у	67
3.3. Економски пољопривредни рачуни – вредност пољопривредне производње	70
3.4. Национални рачуни – БДВ пољопривреде и агроиндустрије	72
3.5. Допринос сектора пољопривреде и агроиндустрије расту БДП-а	73
3.6. Допринос пољопривредних привредних друштава	76
3.7. Допринос агроиндустријских привредних друштава	79
3.8. Допринос задруга	82
3.9. Допринос највећих пољопривредних и агроиндустријских пољопривредних газдинстава	83
3.10. Извозни допринос пољопривреде и агроиндустрије	87
3.11. Подстицајна средства у пољопривреди	87
ЛИТЕРАТУРА	89

РЕЗИМЕ

Истраживање *Структурне промене у пољопривреди и утицај на економски раст* усмерено је на целовито сагледавање структурних промена у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства и агроиндустрије (прехранбена, индустрија пића и дувана) у периоду између два пописа пољопривреде (2012. и 2023), са фокусом на њихов утицај на економски раст.

Резултати истраживања су показали да трансформација пољопривредног система у Републици Србији, као и у осталим транзиционим европским државама, није завршена, да су актуелни процеси снажно детерминисани економском транзицијом и процесом приступања Европској унији, пре свега кроз промене у власничкој структури, величини газдинстава и коришћењу земљишта. Пољопривредна газдинства у транзиционим државама се разликују од оних у развијеним европским државама у погледу аграрне структуре, економске снаге, специјализације, нивоа механизације и структуре запослености. Поред незавршеног процеса трансформације, пољопривредни систем у Републици Србији је суочен и са новим изазовима (климатским променама, деградацијом животне средине и биодиверзитета). Ипак, највећи јаз пољопривредног сектора Републике Србије у односу на развијеније транзиционе европске државе је огроман заостатак у продуктивности (чак и до пет пута).

Резултати пописа пољопривреде и пописа становништва су показали да су на структурне промене у пољопривреди снажно утицали неповољни демографски трендови на руралном подручју: пад становништва у руралним насељима је био двоструко бржи од пада укупног становништва, тренд пада броја чланова по домаћинству, интензиван процес демографског старења, неповољна образовна структура (тек сваки 10. становник на руралном подручју је имао терцијарно образовање). Структурна анализа резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023. указала је на бројне неповољне трендове у структури коришћеног пољопривредног земљишта и породичних газдинстава, као и правних лица и предузетника. Зауостављена је фрагментација поседа, али је настављен тренд пада броја газдинстава са искључивим приходима од пољопривреде, као и становника ангажованих на пољопривредним активностима (2012. сваки пети, 2023. сваки шести становник). Посебно су забрињавајуће структурне промене у радној снази на породичним пољопривредним газдинствима, у степену ангажованости радне снаге, као и у образовној структури управника пољопривредних газдинстава. Мада се продуктивност рада удвостручила, она је једна од најнижих од свих европских транзиционих држава.

Резултати истраживања су показали да је допринос сектора пољопривреде и агроиндустрије расту бруто домаћег производа у целокупном транзиционом периоду 2001–2023. минималан, у просечном расту БДП-а од 3,2% допринос сектора пољопривреде је износио свега 0,11 процентних поена, а агроиндустрије 0,08 п. п. Просечно учешће сектора пољопривреде у БДП-у је износило 6,21%, а агроиндустрије 3,8%. Резултати економско-финансијске анализе привредних друштава и задруга показују да и сектор пољопривреде и агроиндустрија континуирано позитивно послују; учешће бруто додате вредности нефинансијског сектора пољопривреде у БДП-у у 2023. износило је 1,5%, а агроиндустрије 5,8%. Задругарство у Републици Србији је суочено са бројним структурним проблемима – економске перформансе пољопривредних задруга су континуирано у паду. Компаративна анализа економских рачуна пољопривреде транзиционих држава у 2023. је издвојила Републику Србију и Румунију као државе са највећим учешћима БДВ-а пољопривреде у БДП-у (4% и 3%) од свих транзиционих држава, али и да је вредност пољопривредне производње Републике Србије двоструко нижа, а пољопривредних услуга чак четири пута нижа него у Данској. Из угла макроекономске стабилности посебно је значајан утицај пословања пољопривреде и агроиндустрије на спољнотрговински робни биланс (суфицит од 1,2 млрд. ЕУР у 2024. и 130% покривеност робног увоза извозом). Имајући у виду тежину структурних проблема са којима је суочен сектор пољопривреде у Републици Србији, укупна подстицајна средства усмерена у пољопривреду од око 230 мил. ЕУР годишње (11% у просеку од укупних подстицајних средстава у привреди 2021–2023) недовољна су да се зауставе регресиони трендови и унапреде перформансе конкурентности.

SUMMARY

The research "Structural Changes in Agriculture and the Impact on Economic Growth in Serbia" aims to comprehensively examine structural changes in Sector of agriculture, forestry and fishing and agro-industry (food, beverage and tobacco industries) in the period between two agricultural censuses (2012 and 2023), with a focus on their impact on economic growth.

The research results have showed that the transformation of the agricultural system in the Republic of Serbia, as well as in other transitional European countries, is not complete, that the current processes are strongly determined by the economic transition and the process of accession to the European Union, primarily through changes in the ownership structure, size of holdings and land use. Agricultural holdings in transitional countries differ from those in developed European countries in terms of agrarian structure, economic strength, specialization, mechanization level and employment structure. In addition to the unfinished transformation process, the agricultural system in the Republic of Serbia is also faced with new challenges (climate change, environmental degradation and biodiversity). However, the biggest gap of the agricultural sector of the Republic of Serbia in relation to more developed transitional European countries is the huge productivity lag (even up to five times).

The results of agricultural and population censuses showed that structural changes in agriculture were strongly influenced by unfavourable demographic trends in rural areas: population number decline in rural settlements was double relative to total population decline, a trend of decreasing number of members per household, an intensive process of demographic aging, unfavourable educational structure (only one in 10 rural residents had tertiary education completed). The structural analysis of the results of 2012 and 2023 agricultural censuses indicated numerous unfavourable trends in structure of utilized agricultural land and family holdings, as well as legal entities and unincorporated enterprises. The fragmentation of holdings has been halted, but the trend of decline in the number of holdings with exclusive agricultural income, as well as in the number of residents engaged in agricultural activities, has continued (in 2012, every fifth resident, in 2023, every sixth resident). Of particular concern are structural changes in the labour force on family holdings, in the level of workforce engagement, as well as in the educational structure of holdings' managers. Although labour productivity has doubled, it is one of the lowest among all European transition countries.

The research results showed that contribution of agricultural and agro-industry sectors to gross domestic product growth in the entire transition period 2001-2023 is minimal; in average GDP growth of 3.2%, the contribution of agricultural sector was only 0.11 percentage points, and that of agro-industry 0.08 p. p. The average share of the agricultural sector in GDP was 6.21%, and of the agro-industry 3.8%. The results of the economic and financial analysis of companies and cooperatives show that both agricultural sector and agro-industry are continuously operating positively; the share of gross value added of the non-financial agricultural sector in GDP in 2023 was 1.5%, and of agro-industry 5.8%. Cooperatives in the Republic of Serbia are faced with numerous structural problems - the economic performance of agricultural cooperatives is continuously declining. A comparative analysis of economic accounts of agriculture in transition countries in 2023 singled out the Republic of Serbia and Romania as countries with the highest shares of agricultural GVA in GDP (4% and 3%) of all transition countries, but also that the value of agricultural production in the Republic of Serbia is two times lower, and agricultural services are even four times lower than in Denmark. From the perspective of macroeconomic stability, the impact of agricultural and agro-industry operations on external trade balance is particularly significant (surplus of EUR 1.2 billion in 2024 and 130% coverage of goods imports by exports). Given the severity of the structural problems opposing the agricultural sector in the Republic of Serbia, the total stimulus funds directed to agriculture of around EUR 230 million/year (11% on average of total stimulus funds in the economy 2021-2023) are insufficient to stop regression trends and improve competitiveness performance.

УВОД

Потребна нам је нова визија за пољопривреду... да ширимо срећу међу фармерским и сеоским породицама. Био-срећа кроз претварање наших био-ресурса у богатство значајно за наше сеоске породице требало би да буде циљ наше националне политике за пољопривреднике.
(MS Swaminathan Research Foundation, Индија)

Истраживање **Структурне промене у пољопривреди и утицај на економски раст у Србији** урађено је с циљем сагледавања резултата Пописа пољопривреде у 2023. и њихових ефеката на перформансе економског раста у Републици Србији, односно разумевања структурних промена у сектору А – Пољопривреде, шумарства и рибарства и њиховог утицаја на привредни раст у последњој деценији транзиције привреде (период између два пописа пољопривреде 2012–2023).

Додатни разлог за спровођење овог свеобухватног истраживања јесте стварање релевантних темеља за даља истраживања и креирање аграрне политике у областима сектора А – Пољопривреде, шумарства и рибарства и агроиндустрије (прехранбена индустрија и индустрија пића и дувана), праћење имплементације и креирање нових мултидисциплинарних инструмената ради унапређења продуктивности и већег доприноса овог сектора привредном расту.

Истраживачки фокус је усмерен на следеће:

(1) Структурну, компаративну, динамичку и регионалну анализу промена у сектору А – Пољопривреде, шумарства и рибарства и три области прерађивачке индустрије (агроиндустрија): Прехрамбена индустрија, Индустрија пића и Индустрија дувана;

(2) Сагледавање кључних ефеката промена у сектору А – Пољопривреде, шумарства и рибарства и агроиндустрије на економски раст.

Истраживање је указало на дубину и тежину проблема са којима је суочен пољопривредни систем у Републици Србији у контексту демографског пражњења руралног становништва, на последице процеса трансформације пољопривреде у транзиционом периоду, као и на кључне изазове пред којима се налази овај изузетно битан сектор привреде.

Истраживање се састоји из три међусобно повезане целине. *Прва* је фокусирана на актуелним процесима у пољопривреди у транзиционим државама, проблему конкурентности и кључним изазовима пољопривредног сектора у ЕУ. У *другој* су анализирани кључне структурне перформансе трансформације пољопривредног система у Републици Србији у периоду између два пописа пољопривреде (2012. и 2023), са тежиштем на променама у структури руралног становништва, газдинстава, земљишта, радне снаге и приходима. Поред националног, посебан акценат је дат структурним променама на регионалном нивоу, односно регионалним областима (НСТЈ-3). Истраживачки фокус у *трећој целини* усмерен је на анализу утицаја сектора А – Пољопривреде, шумарства и рибарства и области агроиндустрије на привредни раст у Републици Србији кроз структурну, динамичку, компаративну и регионалну анализу економских пољопривредних рачуна, националних рачуна, финансијских извештаја привредних друштава и задруга и спољнотрговинског робног биланса.

У истраживању су коришћене базе података Републичког завода за статистику и Агенције за привредне регистре, као и релевантне међународне базе података (*Eurostat, UN Statistics, EBRD, FAO* и др.), компаративна истраживања, студије и анализе.

МЕТОДОЛОШКЕ НАПОМЕНЕ

Сектор А	Сектор Пољопривреда, шумарство и рибарство – КД 2010 (Rev.2).
Агроиндустрија	Обухвата области: Прехрамбена индустрија, Производња пића и Производња дуванских производа (области 10, 11 и 12 КД 2010).
Ангажована радна снага	Чланови газдинства, стално запослени, сезонска радна снага и радна снага на основу уговора, изражена је у ГРЈ.
Аутпут (енгл. <i>Output</i>)	Укупна вредност свих добара и услуга
Годишња радна јединица (ГРЈ)	Јединица мере која представља количину људског рада утрошеног за обављање пољопривредне делатности на газдинству. ГРЈ представља еквивалент рада једне особе, тј. пуно радно време у једној години: осам сати дневно, 225 радних дана.
Носилац газдинства	Физичко лице које је економски и правно одговорно за рад газдинства.
Управник газдинства	Лице које доноси дневне одлуке и организује пољопривредну производњу на газдинству (руководилац производње).
Пољопривредна газдинства према правном статусу	Породична пољопривредна газдинства, газдинства правних лица и газдинства предузетника.
Пољопривредне и агроиндустријске задруге	Задруге из Сектора А и области агроиндустрије.
Продуктивност у пољопривреди	Однос стандардног аутпута и годишњих радних јединица.
Пољопривредни и прехранбени извозни/увозни производи према СМТК Рев.4	Обухватају секторе 0 (Храна и живе животиње), 1 (Пића и дуван) и 4 (Животињска и биљна уља, масти и воскови), и одсеке 21 (Кожа и крзно, сирови), 22 (Уљано семење и уљани плодови) и 29 (Животињске и биљне сирове материје, н.н.).
Пољопривредне и прехранбене извозне/увозне робне групе	Највиши ниво агрегирања чине сектори (1 - цифрени ниво). Сектори се деле на одсеке (2 - цифрени ниво), а одсеци на групе (3 - цифрени ниво). Ове робне групе обухватају секторе: 0, 1 и 4 и одсеке: 21, 22 и 29.
Стандардни аутпут	Стандардна производња пољопривредних производа (усева или стоке) је просечна новчана вредност пољопривредне производње по произвођачким ценама на газдинству, у ЕУР по хектару или по грлу стоке.
Укупна факторска продуктивност (TFP- <i>Total Factor Productivity</i>)	Кључна мера ефикасности, способности привреде да генерише приход од инпута – да уради више са мање. Инпути су фактори производње привреде - радна снага (рад), земљиште, машине и инфраструктура (капитал).
Радно способно становништво	Становништво старо 15–64 године.
Индекс старења	Однос старог (60 и више година) и младог (0–19) становништва.

Коефицијент укупне зависности	Представља однос броја становника старих 0–14 и 65 и више година према одговарајућем броју становника старих 15–64 године.
Терцијарно образовање (ISCED 2011 ниво образовања)	Обухвата ISCED нивое 5, 6, 7 и 8, који су означени као терцијарно образовање кратког циклуса, дипломирани или еквивалентни ниво, мастер или еквивалентни ниво и докторски или еквивалентни ниво.
Бруто домаћи производ - БДП	БДП мери новчану вредност финалних добара и услуга произведених у некој земљи у датом периоду.
Бруто додата вредност (БДВ)	Разлика између аутпута (производње) и међуфазне потрошње.
PPS (<i>Purchasing Power Standard</i>)	Фиктивне 'валуте' - јединице које уклањају разлике у куповној моћи, односно различите нивое цена између земаља
Извозни коефицијент	Однос извоза и БДП/БДВ
Коефицијент спољнотрговинске отворености	Однос спољнотрговинске размене и БДП/БДВ
Стопа запослености 15–64 (АПС)	Однос броја запослених и укупног броја становника из тог контингента.
Стопа незапослености 15–74 (АПС)	Однос броја незапослених и броја активног становништва 15–74 године.
Регионалне области (НСТЈ-3)	НСТЈ-3: 150.000-800.000 становника.
ММСП	Микро (0-9), мала (10-49), средња (50-249) и велика (≥ 250 запослених).
Стандардна девијација	Мера варијабилитета, квадратни корен од варијансе.
Варијанса	Мера варијабилитета показује одступање вредности варијабле од аритметичке средине.
Коефицијент варијације	Мера варијабилитета, количник стандардне девијације и средње вредности посматране варијабле.
Класификација делатности	КД 2010 (NACE Rev.2).

СКРАЋЕНИЦЕ

AI	<i>Artificial Intelligence</i>
АПД	Анкета о потрошњи домаћинства
АПР	Агенција за привредне регистре
АРС	Анкета о радној снази
БДВ	Бруто додата вредност
БДП	Бруто домаћи производ
БДП пс	Бруто домаћи производ по становнику
ГРЈ	Годишња радна јединица
GHG	<i>Greenhouse Gas</i>
ДПА	Друге профитабилне активности
ЕАА	<i>Economic Accounts for Agriculture</i>
EBRD	<i>European Bank for Reconstruction and Development</i>
EGD	<i>European Green Deal</i>
ЕУ	Европска унија
EUDR	<i>EU Deforestation Regulation</i>
Eurostat	<i>European Statistics (Statistical Office of the European Union)</i>
FAO	<i>Food and Agriculture Organization</i>
GSCI	<i>Global Sustainable Competitiveness Index</i>
ILO	<i>International Labour Organization</i>
ЈИЕ	Југоисточна Европа
КПЗ	Коришћено пољопривредно земљиште
ММСП	Микро, мала и средња привредна друштва
НКПЗ	Некоришћено пољопривредно земљиште
НСТЈ	Номенклатура статистичких територијалних јединица
ОИЕ	Обновљиви извори енергије
ПД	Привредна друштва
ПГ	Пољопривредна газдинства
ППГ	Породична пољопривредна газдинства
ПЛП	Правна лица и предузетници
СА	Стандардни аутпут
PPS	<i>Purchasing Power Standard</i>
РЗС	Републички завод за статистику
РГ	Робне групе
SNA	<i>System of National Accounts</i>
TFP	<i>Total factor productivity</i>
UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>
CAP	<i>Common Agricultural Policy</i>
CBAM	<i>Carbon Border Adjustment Mechanism</i>
СМТК	Стандардна међународна трговинска класификација

1**СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ У ТРАНЗИЦИОНИМ ДРЖАВАМА: АКТУЕЛНИ ПРОЦЕСИ, КОНКУРЕНТНОСТ, ИЗАЗОВИ****1.1. АКТУЕЛНИ ПРОЦЕСИ ТРАНЗИЦИЈЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У ЕУ**

Трансформација пољопривреде у транзиционим државама започета је пре више од три деценије, с циљем да се сектор пољопривреде у овим државама прилагоди заједничкој аграрној политици ЕУ (*САР – Common Agricultural Policy*), односно да се пољопривредни сектори трансформишу и буду компатибилни са сличним системима у ЕУ. Истраживања су проценила да се у томе успело у одређеном степену у структури пољопривредне производње и специјализацији производње, али је и даље присутан велики јаз у односу на развијене европске државе, посебно из угла продуктивности и одрживе интензификације. **Пољопривредни системи у транзиционим државама су историјски обликовани, њихова актуелна трансформација снажно је детерминисана економском транзицијом и процесом приступања ЕУ, пре свега кроз промене у власничкој структури, величини газдинстава и коришћења земљишта¹.** Треба рећи да је заједничко пољопривредно тржиште ЕУ пружило пољопривредним произвођачима у транзиционим државама бројне могућности (проток робе, заједничка аграрна политика), али, с друге стране, и наметнуло обавезе (хармонизацију прописа, усклађеност са санитарним стандардима и безбедност хране) и изложило их снажној конкуренцији, што је све тражило модернизацију аграрног сектора, промену структуре пољопривредног сектора, величине земљишта и већу специјализацију². Након више од три деценије транзиције пољопривредног сектора бројна истраживања констатују да се **пољопривредни сектори у скоро свим транзиционим државама и даље умногоме разликују од пољопривредних сектора других земаља ЕУ. Општа карактеристика газдинстава је висока фрагментација пољопривреде³.** Пољопривредне активности се обављају на малим ПГ, изузетак су ПГ у Чешкој Реп., Словачкој и Естонији. Иако процес прилагођавања пољопривреде у транзиционим државама пољопривредном тржишту ЕУ није завршен, он је суочен са новим изазовима.

Пољопривредни сектор у скоро свим државама суочен је са климатским променама, деградацијом животне средине и биодиверзитета, што узрокује природне катастрофе (суше, пожаре и поплаве)⁴ и директно утиче на привреду и друштво. Из тог разлога је 2019. усвојена **стратегија Европског зеленог договора (EGD)⁵**, с циљем изградње модерне, ресурсно ефикасне и конкурентне економије до 2050. која ће постићи нулту нето емисију гасова стаклене баште (пољопривредни сектор је одговоран за 11% емисија гасова стаклене баште у ЕУ) и чији је економски раст одвојен од коришћења природних ресурса⁶ (стратегија је компатибилна са миленијумским циљевима УН до 2030)⁷. **Све земље су у обавези да израде и сваких 10 година новелирају своје националне дугорочне стратегије за климатску неутралност⁸, у којима је приоритет сектор пољопривреде и производње хране, посебно операционализација задатка смањења емисије гасова стаклене баште у свим сегментима пољопривреде (управљање отпадом, коришћење земљишта, промена коришћења земљишта и шумарство).**

¹ Swinnen & Vranken, 2010, стр: 241–258.

² Czubak & Pawłowski, 2020.

³ Radlińska, K. (2024).

⁴ Stosic, et al, 2024.

⁵ EC, 2019, The European Green Deal.

⁶ Arabadjieva & Bogojević, 2024.

⁷ United Nation, 2015.

⁸ EC, 2019, *Directorate-General for Energy, Clean Energy for All Europeans.*

Кључна актуелна регулациона документа која директно усмеравају развој сектора пољопривреде у ЕУ, поред Зеленог договора, јесу **Стратегија од фарме до трпезе**⁹ и **Стратегија ЕУ о биодиверзитету 2030**¹⁰.

Стратегија од фарме до трпезе је фокусирана на смањење емисије гасова стаклене баште из пољопривредног сектора, развој одрживих пољопривредних пракси, смањење употребе хемијских ђубрива и производа за заштиту усева и промовисање еколошке производње хране. По овој стратегији, пољопривредни сектор ЕУ имаће до 2030. 50% смањење употребе хемијских пестицида и 20% хемијских ђубрива у ратарским културама и 50% смањење употребе антибиотика у сточарству. Поред тога, ова стратегија позива да се 25% обрађених површина до 2030. године обрађује еколошки.

Стратегија ЕУ о биодиверзитету до 2030. промовише модалитете за обнављање природних еко-система и заштиту земљишта од деградације, и дефинише циљеве за стварање и унапређење природних подручја на пољопривредном земљишту. Једном речју, ова три документа представљају циљани оквир пољопривредног сектора, на основу кога ће мере и акције, а самим тим и акције CAP-а, подстицати производњу хране на одрживим и еколошким газдинствима.¹¹ Чак 40% буџета CAP-а у периоду 2023–2027. ће бити усмерено за подршку имплементацији климатских циљева у оквиру циљева EGD-а. То је за транзиционе државе чланице ЕУ изузетно битно, поготову за Пољску и Румунију, јер ће се финансијска средства усмеравати ка малим и средњим газдинствима.

Пољопривредни сектори транзиционих европских држава се налазе на преломној тачки, суочавају се са новим развојним изазовима, која су регулисана у наведена три регулациона кровна документа. **Циљеви CAP-а се све више усмеравају од сигурности и приступачности хране за потрошаче и пристојних прихода за произвођаче ка наглашеном потребом заштите природних ресурса, односно ка одрживом и еколошки прихватљивом пољопривредном производњом.** Фокус подршке се мења, од специјализације пољопривредне производње на великим газдинствима и конкурентности базиране на масовној производњи хране¹² (модел производње у развијеним ЕУ државама, али и у Чешкој Реп. и Словачкој) ка подстицању средњих и малих газдинстава, која своју конкурентност базирају на еколошки и друштвено прихватљивијим технологијама и непољопривредним активностима.

ПГ у транзиционим државама се разликују од ПГ у развијеним европским државама у погледу аграрне структуре, економске снаге, специјализације, нивоа механизације и структуре запослености¹³. У свим транзиционим земљама је присутан тренд повећања специјализације ПГ, са највећом групом ПГ специјализованих за ратарске културе и производњу млека. За две деценије транзиције смањен је удео ПГ без специјализације која се бави мешовитим пољопривредним делатностима, иако је и даље већи у односу на друге земље ЕУ. Поред тога, пољопривредни сектор у транзиционим државама карактерише висок удео малих ПГ до 5 ха (у 2021. више од 60% ПГ), са малом економском снагом.¹⁴ Структура ПГ у Чешкој Реп., Словачкој и Естонији, се знатно разликује од осталих транзиционих држава, код њих је учешће малих ПГ знатно ниже. Транзиционе државе су више усмеравале аграрну политику ка модернизацији технологије и инфраструктуре и расту продуктивности и иновативности.¹⁵ Истраживања о малим ПГ у транзиционим државама показују да је њихова производња веома битна за очување и обнављање биодиверзитета¹⁶. Међутим, због ниже ефикасности у односу на велика специјализована ПГ у Француској и Немачкој, неопходно је посебно калибрирати финансијску подршку CAP-а.

⁹ EC, *A Farm to Fork Strategy*, 2020.

¹⁰ EC, *EU Biodiversity Strategy for 2030*, 2020.

¹¹ Boix-Fayos & de Vente, 2023.

¹² Guth, et al., 2020.

¹³ Bański, & Mazur, 2021.

¹⁴ Slámová & Belčáková, 2019.

¹⁵ Fan, et al., 2024.

¹⁶ Rossi, 2022.

Модел трансформације ПГ у транзиционим државама је у протеклом периоду био организован по моделима Француске и Немачке, које су своју конкурентност базирале на повећању обима пословања, на већој техничко-економској ефикасности на великим ПГ. CAP је промовисао ПГ са високом продуктивношћу усева и сточног фонда, што је резултирало већој специјализацији ратарских и сточарских фарми, све у циљу постизања сигурности хране за грађане ЕУ по приступачној цени. Међутим, усвојени циљеви **EGD-а** налажу великим прехранбеним ПГ да употребу своје високе технологије (дроновима, сензори и вештачка интелигенција) усмере ка постизању виших нивоа продуктивности уз минимизирање расипања воде и смањење употребе ђубрива и производа за заштиту биља.¹⁷ Такође, и код сточарства, коришћење технологије за праћење добробити животиња требало би да побољша продуктивност уз истовремено смањење утицаја сточарства на животну средину¹⁸. До 2030. вештачка интелигенција на великим ПГ требало би да омогући управљање усевама у складу са климатским променама, односно рационално алоцирање ресурса и приноса¹⁹.

EGD посебно истиче да су мала ПГ у неким земљама кључна за трансформацију пољопривредног сектора. Развој малих ПГ подржан је у регулативи ЕУ у правцу еколошке пољопривреде²⁰, односно да мала ПГ могу да имају конкурентску предност у неким пољопривредним секторима²¹. Цео концепт еколошке пољопривреде заснива се на економској, еколошкој и друштвеној користи коришћења еколошких процеса на ПГ. Непосредан еколошки и друштвени ефекат се односи на оптимизацију коришћења ресурса, повећање биодиверзитета на ПГ, регионалном развоју и смањењу емисије гасова стаклене баште. Дугорочни ефекат за пољопривреду је повећање отпорности пољопривредног система на климатске промене.

Предности малих ПГ се огледају у њиховој природној тенденцији да избегавају синтетичка ђубрива и хемијске пестициде (углавном користе природне аналоге, компосте, коштано брашно и прскање биљним екстрактима), да користе мању механизацију производње, са више пољског и људског рада, у сточарству користе пашњаке уместо интензивне пољопривреде, у исхрану животиња уводе храну са ниским угљеничним отиском (користе стајњак, што доводи до смањене емисије метана и азот-оксида), у ратарству и сточарству је мањи њихов утицај на климу и животну средину и самим тиме већи допринос биодиверзитету својих усева и стоке, и значајно унапређење управљања водама земљишта, затим мала ПГ фокусирају своје пословање на локалне, отпорне сорте биљака и животиња, користе регенеративну пољопривредну праксу да побољшају квалитет земљишта, укључујући међукултурну обраду ради смањења ерозије и обогаћивање земљишта органском материјом²², прате праксу комбиновања пољопривреде са елементима шумарства, одржавају природне маркере граница усева, све више директно продају своје производе, формирају се и произвођачке задруге за подршку локалној пољопривреди, што скраћује ланце снабдевања и смањује трошкове транспорта.

Трансформација пољопривредног сектора ка моделу отпорне еколошке пољопривреде, заснованог на интензивирању еколошких пољопривредних пракси на малим фармама, захтева **увођење механизма финансијске подршке малим еколошким газдинствима који промовишу не само еколошко интензивирање, већ и финансијску подршку у увођењу савремених технолошких решења која ће покретати еколошке и друштвене иновације у будућности.**

¹⁷ Shin, et al, 2022.

¹⁸ Tryjanowski, et al., 2011.

¹⁹ LaFevor & Magliocca, 2021.

²⁰ EC, 2021.

²¹ Pănzaru, , et al., 2023.

²² Gascuel-Oudou, et al., 2022.

1.2. НАПРЕДАК У СТРУКТУРНИМ РЕФОРМАМА

Методологија мерења структурних реформи током протекле три деценије транзиције се континуирано прилагођавала реалним проблемима транзиционих привреда и модалитетима њиховог превазилажења. Најрепрезентативнији транзициони концепт мерења структурних реформи креирала је Европска банка за обнову и развој (*EBRD*). Методологија *EBRD* се континуирано унапређивала квалитетним информацијама, извештајима и транзиционим индикаторима, који су садржали годишњу оцену напретка у транзицији на секторском нивоу, који су указивали на основна ограничења и на значај преласка на отворену тржишну привреду и који су промовисали предузетништво и приватизацију. Актуелни методолошки концепт и инструментаријум мерења одрживости привредног раста и структурних реформи фокус ставља на мерење реформи у шест кључних димензија: (1) конкурентност, (2) добро управљање, (3) еколошка оријентисаност („зелена“ економија), (4) инклузивност, (5) отпорност, и (6) интегрисаност (и интерна и са суседним тржиштима и са глобалном привредом).

Најновија процена *EBRD* о напретку у структурним реформама транзиционих држава у 2024. у свих шест димензија показује да је годишњи напредак транзиционих држава централне и ЈИЕ једва приметан једино у областима отпорности и интегрисаности. У односу на 2016, највећи напредак транзиционих држава централне Европе је остварен у областима зелене економије, док су транзиционе државе ЈИЕ оствариле значајан напредак у свим областима осим у сегменту доброг управљања и конкурентности.

Табела 1. Реформски напредак у транзиционим државама, 2016–2024. (вредности индикатора *EBRD*)

	Конкурентност		Добро управљање		Зелена економија		Инклузивност		Отпорност		Интегрисаност	
	2016	2024	2016	2024	2016	2024	2016	2024	2016	2024	2016	2024
Централна Европа												
Чешка Реп.	6,50	6,43	6,32	7,55	6,59	7,15	6,98	7,10	7,58	7,50	7,93	7,63
Словенија	6,33	6,28	7,28	7,27	6,70	7,31	7,28	7,64	7,18	7,45	6,72	7,40
Пољска	6,27	6,28	7,46	6,85	6,53	7,05	7,00	7,13	7,31	7,49	6,75	7,13
Словачка	6,17	6,28	6,32	6,63	6,75	7,20	6,64	6,81	7,50	7,64	7,29	7,26
Мађарска	5,98	6,08	5,89	6,04	6,14	6,86	6,19	6,28	6,76	7,02	7,15	7,46
Хрватска	5,85	5,84	6,32	6,51	6,01	6,91	6,93	6,88	6,01	6,73	6,27	6,67
Југоисточна Европа												
Грчка	5,84	5,50	5,84	6,05	6,00	6,72	6,74	6,99	6,85	7,21	5,90	7,08
Румунија	5,73	6,11	6,12	6,31	5,97	6,70	6,01	6,08	6,23	6,66	6,42	6,71
Бугарска	5,41	5,51	5,97	6,08	5,55	6,67	5,86	6,19	5,81	6,10	6,75	6,70
Црна Гора	5,17	5,45	6,06	6,49	5,48	6,21	5,55	5,95	4,96	5,39	5,30	5,81
Србија	5,10	5,29	5,86	6,08	4,99	5,51	5,68	5,99	5,04	5,19	5,87	6,59
С. Македонија	4,85	5,09	5,92	5,59	4,83	5,67	5,38	5,65	4,77	5,26	5,52	6,39
Албанија	4,79	4,95	5,43	4,88	4,86	4,89	5,06	5,54	4,35	4,65	5,41	5,51
БиХ	4,56	4,62	6,13	6,15	4,95	5,39	5,36	5,42	6,40	6,61	5,99	6,10

Извор: *EBRD Transition Report 2024-25*.

Напомена: Напредак се оцењује на скали од 1 до 10, где 1 означава најмањи напредак, а 10 одговара стандардима одрживе тржишне економије.

Ниске оцене у области **доброг управљања** узроковане су углавном неусклађеношћу са стандардима усмереним на борбу против прања новца, ерозијом слободе штампе и повећањем перципиране корупције. У периоду 2016–2024. у групи транзиционих држава централне и ЈИЕ највећа погоршања су у Албанији, Северној Македонији и Пољској, највише услед пада индикатора који мере ефикасност судова и независност правосуђа, уочену корупцију, слободу медија и транспарентност у погледу буџета. Резултати у области **зелене економије** су побољшани услед повећане производње обновљивих извора енергије (ОИЕ) и смањења субвенција за фосилна горива у региону централне

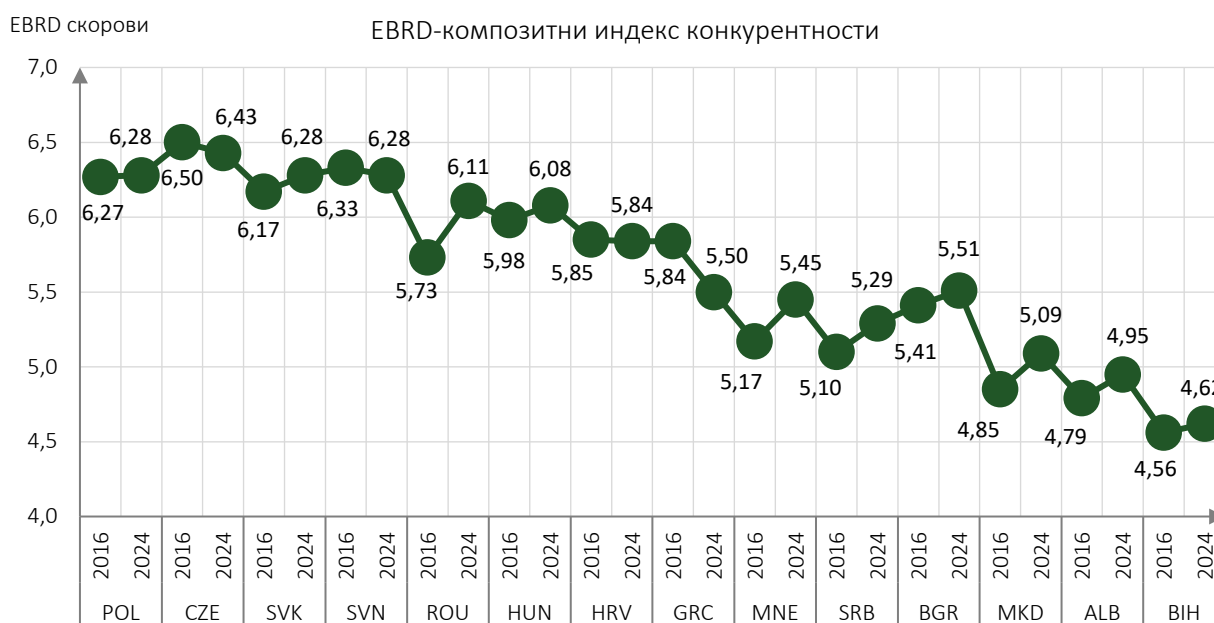
Европе. Резултати **инклузије, отпорности** (EBRD анализира отпорност преко питања која се односе на енергетску сигурност и финансијску стабилност) и **интеграције** су побољшани у свим транзиционим економијама.

Република Србија је у периоду 2016–2024. највећи реформски напредак остварила у области интегрисаности (са 5,87 на 6,59), зелене економије (са 4,99 на 5,51) и инклузивности (са 5,68 на 5,99).

Од свих шест димензија мерења структурних реформи EBRD најразвијенији је концепт мерења области конкурентности. Методологија мерења конкурентности базира се на композитном индексу²³ који је структуриран из два дела који се различито пондеришу по годинама: структура тржишта (пондер 50% у 2023) и капацитет конкретне привреде да генерише новостварену вредност (50%). Референтни извори за све индикаторе конкурентности EBRD су најрепрезентативније међународне институције: Светска банка, Међународни монетарни фонд, Харвард, Светски економски форум, Статистика међународне организације рада (ILOSTAT), UNCTAD, и процене експерата EBRD. Сирови подаци за сваки индикатор стандардизују се класичном методом стандардизације на скали од 1 до 10, при чему 10 представља горњу границу за сваки индикатор, односно најбољи резултат (рецимо, од свих транзиционих економија конкурентност привреде Чешке Републике је највиша са оценом 6,43 у 2024).

У 2024. према процени EBRD у области конкурентности остварена су скромна годишња побољшања за све транзиционе економије централне и ЈИЕ. У односу на 2016. годину, тренд реформског напретка у овој области резултанта је углавном бољег приступа финансијама за МСП, побољшања продуктивности рада и квалитета логистичких услуга. **Регион ЈИЕ је током периода 2016–2024. забележио значајан напредак у конкурентности, углавном услед повећања броја нових предузећа, побољшања логистике услуга, бољег приступа финансирању за МСП, побољшаних вештина, веће продуктивности рада и софистицираности извоза услуга.** Од транзиционих држава, најконкурентније су економије Чешке Републике, Словачке, Пољске и Словеније, док су највећи раст конкурентности забележиле економије Румуније, Црне Горе, Србије и Бугарске, док је највећи пад конкурентности процењен за Грчку услед пада продуктивности рада и повећања државне потрошње на субвенције.

Графикон 1. Конкурентност транзиционих држава централне и ЈИЕ (EBRD), 2016–2024.

Извор: EBRD Transition report 2023-24.

²³ Structural reform | EBRD TR 2024

1.3. ОДРЖИВА КОНКУРЕНТНОСТ И ЕФИКАСНОСТ КОРИШЋЕЊА РЕСУРСА

Концепт одрживе конкурентности²⁴ се заснива на способности стварања и одржавања инклузивног богатства без умањивања будуће способности одржавања или повећања садашњег нивоа богатства.

Оквир 1. Методологија Глобалног индекса одрживе конкурентности (GSCI)

Глобални индекс одрживе конкурентности (*Global Sustainable Competitiveness Index- GSCI*) од 2012. мери конкурентност и одрживост 191 земаље (2024), заснован је на 216 квантитативних индикатора најреномиранијих међународних организација (*World Bank, IMF, UN*). Један број влада званично користи *GSCI* како би упоредиле свој напредак на путу ка одрживости и конкурентности. *GSCI* се састоји од шест подиндекса који помоћу 190 индикатора мере шест стубова:

- **Природни капитал:** дато природно окружење, укључујући доступност ресурса и степен исцрпљености тих ресурса;
- **Ефикасност ресурса:** способност да се расположиви ресурси користе са највећом могућом ефикасношћу – природни ресурси, људски ресурси, интелектуални ресурси, финансијски ресурси.
- **Социјални (друштвени) капитал:** здравље, сигурност, слобода, једнакост и задовољство животом, олакшавање развоја. Ова димензија укључује кохезију између генерација, родну равноправност, приходовне групе и друге друштвене групе;
- **Интелектуални капитал:** способност стварања богатства и радних места кроз иновације и индустрије са додатом вредношћу на глобализованим тржиштима;
- **Економска одрживост и конкурентност** одражава способност привредних субјеката за стварања богатства кроз одржив економски развој који користи све потенцијале;
- **Ефекат управљања** је шеста најважнија димензија, сагледава владине политике за одрживо стварање богатства путем алокације ресурса, инфраструктуре, тржишта и усмеравања запошљавања.

Графикон 2. Стубови GSCI

Извор: *GSCI 2024*. <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index#>

²⁴ Креатор концепта *GSCI* је *SolAbility* – швајцарско-корејски независни истраживачки центар (*think-tank*), афирмисан у имплементацији одрживог управљања у великим корпорацијама.

Мада је БДП и даље најчешће коришћени компаративни параметар за изражавање величине и моћи (укупни БДП) или богатства (БДП *per capita*), аутори концепта *GSCI* наглашавају да је национална конкурентност веома сложен механизам на који утичу бројни фактори, те да је у поступку мерења потребно укључити бројне интегрисане индикаторе.

Општи резултати *GSCI 2024.* показују да се већина држава не налази у одрживом стању (просечни резултат 43,9 од максималних 100), да се налазе далеко од инклузивног друштва које живи у равнотежи са природним окружењем. У димензији природног капитала, више од 50% свих индикатора на глобалном нивоу показује изразито нарушавање природне средине. Код димензије Ефикасност коришћења ресурса приметно је благо побољшање ефикасности, али је темпо недовољан да се избегне климатска катастрофа. Велики јаз између ниских и високих перформанси у димензији интелектуалног капитала отвара питање: да ли је образовање кључ развоја или резултат развоја? Анализа тренда показује мале, али позитивне помаке у друштвеном и интелектуалном капиталу.

Табела 2. *GSCI* – ранг држава, 2024.

Држава	Ранг	Скор	Држава	Ранг	Скор	Држава	Ранг	Скор
Шведска	1	61,2	Словачка	29	52,4	Албанија	43	49,2
Финска	2	59,9	Хрватска	30	52,2	Република Србија	49	47,7
Аустрија	6	58,0	Бугарска	33	51,7	Турска	51	46,8
Немачка	9	56,9	Грчка	34	51,5	БиХ	55	46,5
Словенија	15	55,3	Мађарска	39	49,6	Црна Гора	68	44,5
Чешка Реп	26	53,4	Румунија	41	49,5	С. Македонија	78	43,5

Извор: *GSCI 2024.*

- Скандинавске државе се налазе на врху глобалне ранг-листе одрживе конкурентности, од првих пет места, четири су скандинавске државе. Шведска има највећу вредност *GSCI* у 2024. (скор 61,22). Само две земље у топ 20 нису из Европе: Јапан је на 10. месту и Јужна Кореја на 16;
- Кина је рангирана на 25. позицију (високе вредности интелектуалног капитала, али ниске вредности природног капитала), а САД на 35. месту (слаб учинак у погледу ефикасности ресурса и друштвеног капитала);
- Неке од најнеразвијенијих земаља имају знатно виши *GSCI* ранг него што би њихов БДП сугерисао (Вијетнам, Колумбија, Перу, Непал, Бутан, Боливија итд.);
- Азијске земље (Јужна Кореја, Јапан, Сингапур и Кина) предњаче у индексу интелектуалног капитала на основу иновација. Међутим, постизање одрживог просперитета је потенцијално угрожено ограничењима природног капитала;
- На ранг-листи индекс друштвеног капитала воде северноевропске земље, као резултат економског раста комбинованог са општеприхваћеним друштвеним консензусом.

Вредности *GSCI* у 2024. рангирали су Републику Србију на 49. позицију у свету, што је напредак у односу на 2023. (53. позиција). Од вредности шест подиндекса, релативно задовољавајући су за четири, али је вредност подиндекса **Ефикасност ресурса на самом зачељу (175. позиција од 191 државе)**, а вредност подиндекса **Управљање** је значајно погоршана (70 позиција). Подиндекс Ефикасност ресурса покрива **употребу и интензитет воде, употребу енергије, интензитет и изворе енергије, емисије и интензитет климатских промена**, коришћење одређених сировина (челика и цемента).

Табела 3. Структура подиндекса *GSCI* – за Републику Србију, 2024.

	Природни капитал	Ефикасност ресурса	Интелектуални капитал	Социјални капитал	Економска одрживост	Управљање
Ранг	42	174	58	42	22	70
Скор	42,5	35,1	44,4	49,4	52,2	52,2

Извор: *GSCI 2024.*

1.4. ЈАЗ У ПРОДУКТИВНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Мерење продуктивности пољопривреде и њених потенцијалних добитака представља једно од кључних питања за креирање и реализацију ефикасних пољопривредних политика. Најрелевантнији компаративни показатељ за мерење продуктивности у пољопривреди је однос СА (стандардни аутпут) и ГРЈ (годишње радне јединице). Поређењем продуктивности пољопривреде свих европских држава са продуктивношћу Данске, као пољопривредно најпродуктивније европске економије, може се видети колики је јаз између развијенијих европских и транзиционих држава. **Мада је присутан тренд конвергенције транзиционих држава, диспаритети између европских држава и даље су огромни.**

- Коефицијент варијације продуктивности пољопривреде европских држава је изузетно висок (94,7% у 2010. и 79,6% у 2020). Мада је екстремни однос продуктивности пољопривреде између европских држава скоро преполовљен, у 2020. пољопривредни сектор Данске је 16 пута продуктивнији од Румуније;
- Продуктивност пољопривреде у транзиционим државама је у просеку 2010. била 4,5 пута нижа од исте појаве у развијеним европским државама, да би 2020. тај јаз смањен на 3,5 : 1;
- Продуктивност пољопривреде у Чешкој Реп. у 2020, као највеће од свих транзиционих држава, је три пута нижа него од Данске, док транзиционе државе са најнижом пољопривредном продуктивношћу (Румунија и Република Србија) заостају пет пута од Чешке Републике.

Табела 4. Јаз у продуктивности пољопривреде између европских држава (СА/ГРЈ)

	2010	2020		2010	2020
Данска	100,0	100,0	Данска	100,0	100,0
1 Холандија	64,9	93,5	1 Чешка Република	21,0	34,5
2 Белгија	68,9	93,2	2 Естонија	14,4	29,9
3 Шведска	36,9	61,8	3 Словачка	18,0	27,6
4 Норвешка	41,7	56,1	4 Мађарска	8,1	17,1
5 Француска	38,5	53,3	5 Бугарска	3,8	13,3
6 Немачка	43,6	52,3	6 Летонија	5,6	12,0
7 Швајцарска	34,9	:	7 Литванија	6,5	:
8 Аустрија	30,6	39,8	8 Пољска	6,0	11,4
9 Италија	33,1	38,7	9 Грчка	10,1	8,2
10 Финска	28,6	34,0	10 Хрватска	7,3	7,4
11 Шпанија	24,3	:	11 Словенија	7,4	:
12 Ирска	13,8	25,3	12 Република Србија*	3,4	7,2
13 Португалија	7,7	13,3	13 Румунија	4,2	6,1

Извор: Прорачун на основу података Евростата и РЗС-а. Напомена: *Подаци за Републику Србију се односе на 2012. и 2023.

Кључни задатак транзиционих економија у пољопривредном сектору је како повећати продуктивност у условима када регулациони механизми ЕУ ревидирају мере јачања продуктивности и ефикасности услед климатских промена. На продуктивност у пољопривреди утичу бројни фактори и трендови груписани у три главна блока: произвођача, потрошача и пољопривредно-прехрамбених тржишта. Комплексност проблема допуњује социјална компонента пољопривреде (високо учешће руралног становништва код којих је пољопривреда доминантан облик прихода), али и глобални захтеви – све већи број становника захтева проширење пољопривредне производње²⁵, док, истовремено, расипање и губитак хране остаје озбиљан проблем (1,3 милијарде тона производње хране се расипа годишње)²⁶. Бројна истраживања о међузависности величине ПГ и продуктивности су показала да све већи обим пољопривредне производње не значи нужно да се породична ПГ повећавају²⁷, као и да откупне цене могу да варирају у зависности од величине ПГ.

²⁵ Alexandratos & Bruinsma, 2012.

²⁶ FAO, 2011.

²⁷ Huan, et al, 2022.

1.5. ИЗАЗОВИ ПОЉОПРИВРЕДЕ ЕУ

Приоритети реформе заједничке европске политике (CAP) 2023–2027. су усмерени ка питањима животне средине и биодиверзитета, **ка јачању отпорности пољопривредног система, способности да одржи сигурност приступачности и исхране за своје становништво, пре свега кроз побољшање ефикасности производње**²⁸. Пољопривредници у ЕУ се суочавају са бројним, међусобно супротстављеним изазовима, од све чешћих екстремних природних појава, недостатком инпута, конкурентним ланцима снабдевања храном, релативно високим трошковима производње, варијабилношћу цена, сложеном пословном и еколошком регулативом итд.²⁹

Бројна истраживање отпорности и прилагодљивости пољопривредног система ЕУ у будућем периоду идентификују **три категорије изазова и њихову сложену интеракцију** (Оквир 2)³⁰:

- (1) Интеракција климатских промена, пољопривреде и одрживости животне средине,
- (2) Обрасци потрошње хране, и
- (3) Динамика глобализације.

Највише се очекује од технолошког напретка који би олакшао прилагођавање на климатске промене и оскудицу ресурса. Нове прехранбене технологије за ублажавање климатских промена истовремено испуњавају тражњу за храном, упркос поремећајима у пољопривредном систему изазваним климатским променама, и смањују, кроз алтернативне изворе хране, утицај на животну средину.

Оквир 2. Интеракција пољопривреде ЕУ, заштите животне средине, потрошње хране и трговине

Извор: Vigani, et al, 2024, European Commission.

Напомена: CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) - Механизам прилагођавања границе угљеника; EUDR (EU Deforestation Regulation) - Регулација ЕУ о крчењу шума.

²⁸ EC, 2023.

²⁹ Bizzo, et al, 2023.

³⁰ Barreiro-Hurle, et al, 2024; Vigani, et al, 2024.

Регулациони механизми ЕУ, као што је регулатива ЕУ о крчењу шума (*EUDR*) и механизам за прилагођавање границе угљеника (*CBAM*) смањују утицај трговине на животну средину, али, такође, кроз нове стандарде, подижу трансакционе трошкове (стога се у *Оквиру 1* појављују два пута, и као позитиван, и као негативан фактор).

Утицај климатских промена на пољопривреду се пре свега односи на ескалацију ризика за пољопривредну продуктивност и сигурност хране. Истраживања су показала да, на глобалном нивоу, озбиљне климатске промене без прилагођавања могу смањити приносе усева са 7% на 23%.³¹ Ефекти климатских промена на пољопривреду ЕУ имају и своју регионалну димензију – прогресивно померање агроклиме ка северним регионима ЕУ³², стварајући тиме повољније аграрне предуслове за северније регионе, односно смањујући погодности за усеве у земљама Медитерана. Климатске промене директно утичу на здравље и репродукцију животиња, али такође утичу на количину и квалитет хране и воде.³³ Комплексност ефеката климатских промена употпуњује чињеница да **саме пољопривредне активности доприносе климатским променама кроз емисије гасова стаклене баште (*GHG*)**. Сектор пољопривреде чини 22% нето глобалних емисија *GHG*, док, у ширем контексту, емисије из прехранбеног система представљају око 34% укупних емисија *GHG*.³⁴

На глобалну потражњу за храном утиче и **демографски фактор**, односно раст становништва и промене у његовој старосној структури, и поред разлика у преференцијама потрошача између држава, све већи прелазак на „флекситарну“ исхрану (замена животињских производа биљним алтернативама) и др.

Утицај изазова глобализације на пољопривреду ЕУ се огледа, пре свега, кроз продуктивност и отвореност трговинског система (бројни билатерални и мултилатерални трговински споразуми). Један број робе (говедина, месо живине, овчије месо, шећер и пиринач) показују изразиту осетљивост на либерализацију трговине, што потенцијално доводи до повећања увоза. **Мада је ЕУ самодовољна у погледу пољопривредних производа, она је зависна од увоза кључних пољопривредних инпута (сточна храна и ђубрива)**. Такође, на редефинисање *САР*-а би утицао процес проширења ЕУ (Молдавија, Грузија, Босна и Херцеговина, Украјина).

Избори потрошње, посебно они који су усмерени ка одрживости, могу имати снажан утицај на ублажавање климатских промена у пољопривредном сектору ЕУ. Процене показују да би прелазак на култивисано месо и микробне протеине до 2050. могао да уштеди 83% садашњег пољопривредног земљишта, 53% тражње за фосфором и да смањи годишњу емисију пољопривреде за 52%.³⁵

Мада **нове технологије (роботика и *AI*)** нуде потенцијал за уштеду радне снаге у пољопривреди, потребно је усавршавање постојеће радне снаге да би се њима ефикасно управљало³⁶. Поред тога, спремност фармера да усвоје вештачку интелигенцију је ограничена забринутошћу због губитка контроле над одлукама управљања и ризицима сајбер безбедности.³⁶

Отпорност и прилагођавање пољопривредног система ЕУ наведеним изазовима у великој мери ће зависити од регулаторних одговора *САР*-а ЕУ и потребног технолошког развоја. Поједностављење бирократских процедура је важно да би се подстакло прихватање пољопривредника у креирању политике ЕУ, као и побољшање интеракције између подстицања развоја нових технологија и спремности потрошача да пређу на одрживију исхрану.

³¹ Schulte, L. A. et al, 2022; Rezaei, E. E. et al, 2023.

³² Feyen, L. et al, 2020.

³³ Godde, C. M. et al, 2021.

³⁴ Crippa, M. et al, 2021.

³⁵ El Wali, M. et al, 2024.

³⁶ Antonioli, F. et al, 2023.

2

СТРУКТУРНЕ ПРОМЕНЕ У СЕКТОРУ ПОЉОПРИВРЕДЕ

2.1. ДЕМОГРАФСКА ТРАНЗИЦИЈА РУРАЛНОГ СТАНОВНИШТВА

2.1.1. ТРЕНДОВИ РУРАЛНОГ СТАНОВНИШТВА У ЕВРОПСКИМ ЗЕМЉАМА

Тренд пада учешћа руралног становништва у укупном је присутан у свим европским државама. У развијеним европским државама просечно учешће руралног становништва у укупном је знатно ниже него у транзиционим државама (20% наспрам 33% у 2023). **Све транзиционе земље кандидати за чланство у ЕУ (осим Турске) имају висока учешћа руралног становништва у укупном.** Коефицијент варијације овог показатеља је двоструко већи код развијених европских држава у односу на транзиционе државе (55% наспрам 27%). Највећи пад учешћа руралног становништва у укупном је забележен у Албанији (-10,3 п. п.), Португалији (-6,1 п. п.) и Турској (-5,5 п. п.).

Табела 5. Учешће руралног становништва у укупном, 2012–2023.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ЕУ-27	26,6	26,5	26,3	26,1	25,9	25,7	25,5	25,3	25,0	24,8	24,5	24,3
Белгија	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,8	1,8
Холандија	11,4	10,8	10,3	9,8	9,4	8,9	8,5	8,1	7,8	7,4	7,1	6,8
Шведска	14,4	14,1	13,8	13,4	13,1	12,9	12,6	12,3	12,0	11,8	11,5	11,3
Данска	12,9	12,7	12,6	12,5	12,4	12,2	12,1	12,0	11,9	11,8	11,6	11,5
Финска	15,2	14,9	14,8	14,8	14,7	14,7	14,6	14,6	14,5	14,4	14,3	14,2
Норвешка	20,1	19,7	19,3	18,9	18,5	18,1	17,8	17,4	17,0	16,7	16,3	16,0
Француска	21,1	20,9	20,6	20,3	20,1	19,8	19,6	19,3	19,0	18,8	18,5	18,2
Шпанија	21,1	20,9	20,6	20,4	20,2	19,9	19,7	19,4	19,2	18,9	18,7	18,4
Немачка	22,8	22,8	22,8	22,8	22,8	22,7	22,7	22,6	22,5	22,5	22,4	22,2
Швајцарска	26,3	26,3	26,3	26,3	26,3	26,2	26,2	26,2	26,1	26,0	25,9	25,8
Италија	31,3	31,0	30,7	30,4	30,1	29,9	29,6	29,3	29,0	28,7	28,3	28,0
Португалија	38,2	37,6	37,1	36,5	35,9	35,3	34,8	34,2	33,7	33,2	32,6	32,1
Ирска	38,1	37,9	37,7	37,5	37,3	37,1	36,8	36,6	36,3	36,1	35,8	35,5
Аустрија	42,9	42,7	42,5	42,3	42,1	41,9	41,7	41,5	41,3	41,0	40,7	40,5
Транзиционе државе-чланице ЕУ												
Грчка	23,0	22,6	22,3	22,0	21,6	21,3	20,9	20,6	20,3	20,0	19,6	19,3
Бугарска	27,0	26,7	26,3	26,0	25,7	25,3	25,0	24,7	24,3	24,0	23,6	23,3
Чешка Реп.	26,8	26,7	26,6	26,5	26,4	26,3	26,2	26,1	25,9	25,8	25,6	25,4
Мађарска	30,3	30,0	29,8	29,5	29,2	28,9	28,6	28,4	28,1	27,8	27,4	27,1
Естонија	32,0	31,9	31,7	31,6	31,4	31,3	31,1	30,9	30,8	30,6	30,4	30,2
Литванија	33,1	33,0	32,9	32,8	32,6	32,5	32,3	32,1	32,0	31,8	31,5	31,3
Летонија	32,1	32,1	32,0	32,0	32,0	31,9	31,9	31,8	31,7	31,6	31,5	31,3
Пољска	39,3	39,5	39,6	39,7	39,8	39,9	39,9	40,0	40,0	39,9	39,9	39,8
Хрватска	44,5	44,3	44,1	43,8	43,6	43,3	43,1	42,8	42,4	42,1	41,8	41,4
Словенија	46,9	46,7	46,4	46,2	46,0	45,7	45,5	45,2	44,9	44,6	44,2	43,9
Румунија	46,0	46,1	46,1	46,1	46,1	46,1	46,0	45,9	45,8	45,7	45,5	45,3
Словачка	45,7	45,9	46,0	46,1	46,2	46,2	46,3	46,3	46,2	46,2	46,1	46,0
Транзиционе државе-кандидати за чланство у ЕУ												
Турска	28,0	27,5	26,9	26,4	25,9	25,4	24,9	24,4	23,9	23,4	23,0	22,5
Црна Гора	35,2	34,9	34,5	34,2	33,9	33,5	33,2	32,9	32,5	32,2	31,8	31,5
Албанија	45,7	44,6	43,6	42,6	41,6	40,6	39,7	38,8	37,9	37,0	36,2	35,4
С.Македонија	42,9	42,8	42,7	42,6	42,4	42,3	42,0	41,8	41,5	41,2	40,9	40,5
Република Србија	44,6	44,5	44,4	44,3	44,2	44,1	43,9	43,7	43,6	43,3	43,1	42,9
БиХ	53,8	53,5	53,2	52,8	52,5	52,1	51,8	51,4	51,0	50,6	50,2	49,7

Извор: World Bank.

2.1.2. ИНТЕНЗИТЕТ ДЕМОГРАФСКОГ ПРАЖЊЕЊА РУРАЛНОГ СТАНОВНИШТВА

У транзиционом периоду 2002–2022. пад становништва у руралним (сеоским) насељима је двоструко бржи од пада укупног становништва, док је укупно становништво у Републици Србији (без АП КИМ) смањено за 11,3% (са 7,5 на 6,65 мил.), становништво у сеоским насељима је смањено за 22,8% (за 740 хиљ., са 3,27 на 2,53 мил.). Процес демографског пражњења руралног подручја је посебно интензиван у последњој деценији (међупописни период 2011–2022), док је укупан пад становништва износио -7,5%, пад становништва на сеоском подручју је био -13,3%. Градско становништво је 2011–2022. смањено за 3,5% (са 4,23 на 4,12 мил.). Смањење сеоског становништва за 389 хиљ. за 10 година показује размере смањења радне снаге у пољопривреди. Регионална анализа укупног пада сеоског становништва по регионалним областима у периоду 2011–2022. показује да је сеоско становништво смањено за више од 1/4 у Зајечарској (-27,5%), Пиротској (-27,4%) и Борској области (-25,1%), док је пад већи од 20% је забележен у Западнобачкој (-21,7%), Севернобанатској (-22,7%) и Браничевској области (-20,7%).

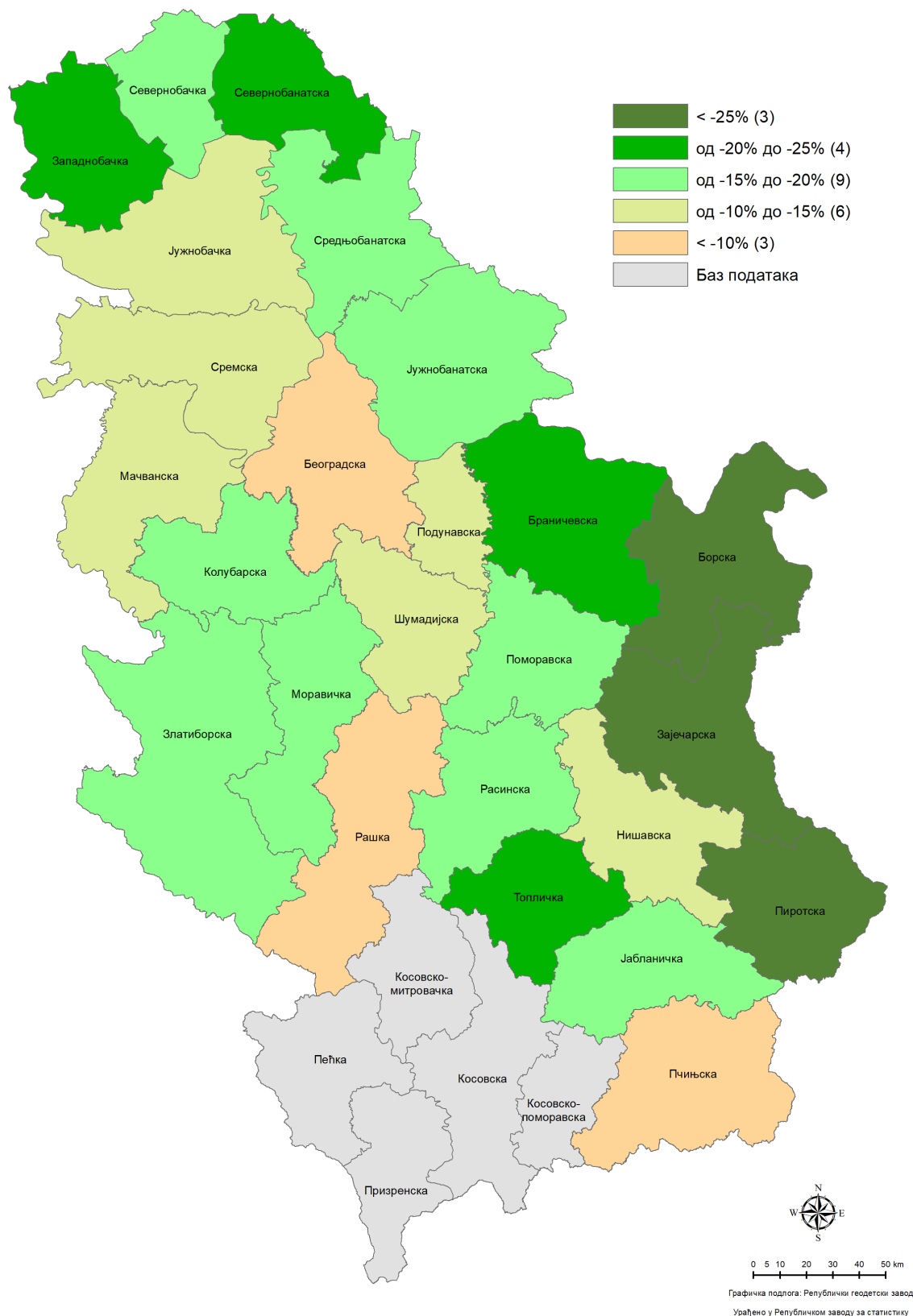
Табела 6. Интензитет депопулације руралног становништва по регионалним областима

Област	Попис 2011.			Попис 2022.			Стопа			Просечан број чланова домаћинства					
										2011			2022		
	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С
Република Србија	7.186,9	4.271,9	2.915,0	6.647,0	4.120,8	2.526,2	-7,5	-3,5	-13,3	2,88	2,77	3,05	2,55	2,44	2,75
1 Београдска	1.659,4	1.344,8	314,6	1.681,4	1.383,9	297,5	1,3	2,9	-5,4	2,73	2,64	3,16	2,40	2,34	2,76
2 Западнобачка	188,1	100,7	87,4	154,5	86,1	68,4	-17,9	-14,5	-21,7	2,72	2,72	2,72	2,43	2,40	2,46
3 Јужнобанатска	293,7	168,3	125,4	260,2	154,1	106,1	-11,4	-8,4	-15,4	2,87	2,76	3,03	2,58	2,48	2,74
4 Јужнобачка	615,4	433,7	181,6	607,2	443,9	163,3	-1,3	2,3	-10,1	2,74	2,65	2,99	2,43	2,34	2,72
5 Севернобанатска	147,8	93,2	54,6	117,9	75,7	42,2	-20,2	-18,8	-22,7	2,59	2,59	2,59	2,33	2,31	2,35
6 Севернобачка	186,9	120,3	66,7	160,2	106,2	54,0	-14,3	-11,7	-19,0	2,60	2,59	2,62	2,33	2,31	2,37
7 Средњобанатска	187,7	94,9	92,7	157,7	82,5	75,2	-16,0	-13,0	-18,9	2,71	2,69	2,73	2,49	2,43	2,56
8 Сремска	312,3	135,6	176,6	282,5	127,4	155,2	-9,5	-6,1	-12,2	2,97	2,89	3,04	2,64	2,53	2,73
9 Златиборска	286,5	146,7	139,8	254,7	136,0	118,7	-11,1	-7,3	-15,1	3,03	3,02	3,05	2,63	2,58	2,69
10 Колубарска	174,5	73,6	101,0	154,5	70,7	83,8	-11,5	-3,9	-17,0	2,96	2,84	3,05	2,62	2,51	2,71
11 Мачванска	298,9	87,1	211,8	265,4	83,6	181,8	-11,2	-4,1	-14,2	2,98	2,76	3,08	2,70	2,45	2,83
12 Моравичка	212,6	114,4	98,2	189,3	108,4	80,9	-11,0	-5,3	-17,6	2,91	2,89	2,95	2,58	2,55	2,62
13 Поморавска	214,5	97,3	117,2	182,0	87,5	94,5	-15,1	-10,0	-19,4	2,99	2,81	3,16	2,62	2,48	2,76
14 Расинска	242,0	89,6	152,4	207,2	80,9	126,3	-14,4	-9,7	-17,1	3,13	2,86	3,30	2,76	2,53	2,93
15 Рашка	309,3	164,5	144,7	296,5	161,9	134,7	-4,1	-1,6	-6,9	3,41	3,37	3,45	2,93	2,86	3,01
16 Шумадијска	293,3	190,4	103,0	269,7	182,2	87,5	-8,0	-4,3	-15,0	3,01	2,94	3,13	2,68	2,60	2,85
17 Борска	125,0	70,9	54,1	101,1	60,6	40,5	-19,1	-14,5	-25,1	2,72	2,69	2,75	2,34	2,32	2,37
18 Браничевска	183,6	71,0	112,7	156,4	67,1	89,3	-14,8	-5,5	-20,7	3,06	2,86	3,19	2,66	2,53	2,76
19 Зајечарска	120,0	69,0	50,9	96,7	59,8	36,9	-19,4	-13,4	-27,5	2,82	2,87	2,76	2,50	2,52	2,46
20 Јабланичка	216,3	93,7	122,6	184,5	84,3	100,2	-14,7	-10,0	-18,3	3,24	3,13	3,33	2,89	2,76	3,00
21 Нишавска	376,3	213,1	163,2	344,0	205,2	138,8	-8,6	-3,7	-15,0	2,92	2,81	3,07	2,53	2,41	2,72
22 Пиротска	92,5	57,8	34,7	76,7	51,5	25,2	-17,1	-10,9	-27,4	2,71	2,93	2,41	2,44	2,55	2,25
23 Подунавска	199,4	103,9	95,5	175,6	94,2	81,4	-11,9	-9,3	-14,8	3,10	2,94	3,31	2,66	2,53	2,82
24 Пчињска	205,7	86,2	119,5	193,8	86,0	107,8	-5,8	-0,3	-9,8	3,18	3,11	3,24	3,18	2,88	3,48
25 Топличка	91,8	45,9	45,9	77,3	41,3	36,0	-15,7	-10,0	-21,4	2,93	3,04	2,83	2,67	2,68	2,66

Извор: Прорачуна на основу пописа становништва у Републици Србији 2011. и 2022. У - укупно; Г - градско; С - сеоско (рурално).

Просечан број чланова по домаћинству на руралном подручју је смањен са 3,05 на 2,75, а у градским насељима са 2,77 на 2,44. Највише чланова по сеоском домаћинству у 2022. је у Пчињској области (3,48), док је најмањи у Пиротској области (2,25). С друге стране, највећи број чланова у градским насељима је у Пчињској (2,88) и Рашкој области (2,8), а најмањи у Севернобанатској и Севернобачкој области (2,31). Највећи пад броја чланова по сеоском домаћинству је регистрован у Подунавској (са 3,31 на 2,82), Браничевској (са 3,19 на 2,76) и Рашкој (са 3,45 на 3,01).

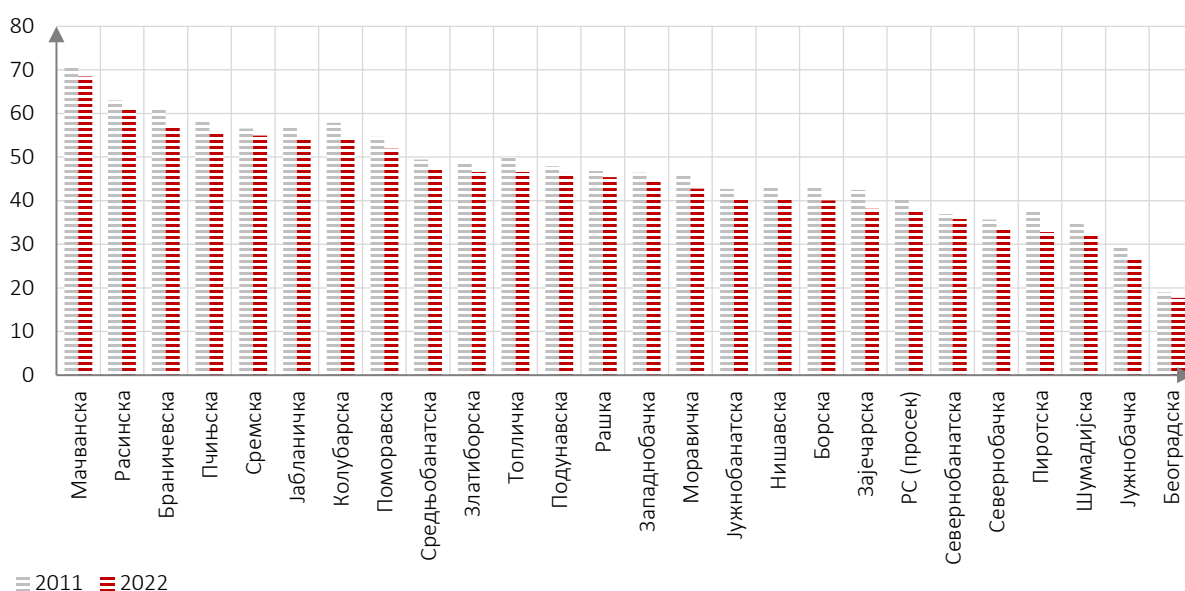
Карта 1. Стопа пада руралног становништва у регионалним областима Републике Србије, 2022/2011.

Просечно учешће руралног становништва у укупном становништву је смањено у последњем међупописном периоду са 40,6% (2011) на 38% (2022). Највећи пад сеоског становништва регистрован је у неразвијеним општинама (областима):

- Учешће сеоског становништва у укупном изнад 50% у 2022. је у осам регионалних области: Мачванској (68,5%), Расинској (61%), Браничевској (57,1%), Пчињској (55,6%), Сремској (54,9%), Јабланичкој (54,3%), Колубарској (54,2%) и Поморавској (51,9%);
- Најниже учешће сеоског становништва у укупном је у најразвијенијим регионалним областима: Београдској (17,7%) и Јужнобачкој (26,9%);
- Екстремне разлике између регионалних области по учешћу сеоског становништва су се повећале, са 3,7 : 1 на 3,9 : 1 (учешће сеоског становништва у укупном у Мачванској у односу на Београдску област);
- Структурна померања сеоског становништва по регионалним областима показују да је највећи структурни пад сеоског становништва у периоду 2011–2022. забележен у источној Србији, у Пиротској (-4,7 п. п.) и Зајечарској (-4,3 п. п.), а најмањи у Севернобанатској области (-1,1 п. п.).

Графикон 3. Учешће руралног у укупном становништву по регионалним областима, 2011. и 2022.

Извор: Прорачун на основу пописа становништва у Републици Србији 2011. и 2022.

2.1.3. ПРОМЕНЕ У СТАРОСНОЈ СТРУКТУРИ РУРАЛНОГ СТАНОВНИШТВА

Демографски показатељи старосне структуре указују на интензиван тренд старења руралног становништва, посебно у приграничним регионалним областима (Зајечарској, Борској и Пиротској).

Пописни подаци показују да је **просечна старост укупног становништва** 2011–2022. повећана за 1,7 година, код градског за 0,7 година, а код руралног (сеоског) становништва за 1,9 година (са 43,3 на 45,2 године). Регионалне варијације просечне старости сеоског становништва се крећу у интервалу од 41,1 годину у Пчињској, до 52,6 година у Зајечарској области.

Укупан коефицијент зависности руралног становништва (однос броја становника старих 0–14 и 65 и више година према радно-способном контингенту становништва 15–64 године) у 2022. је износио 61,1%, што је за 6 п. п. више него код градског становништва (55,2%). Однос издржаваног и радно-способног сеоског становништва је повећан за 10 п. п. (са 51,5% на 61,1%), као последица смањења радно-способног сеоског становништва за 18,1% (пад од 357 хиљ.) и на другој страни раста сеоског становништва 65 и више год. за 5,5% (32 хиљ.) и пада најмлађег становништва (0–14 година) за 16% (65 хиљ.). У Зајечарској области овај показатељ је екстремно неповољан (88,7): 19.569 (15–64), 3.322

(0–14) и 14.036 (65 и више год.). Погоршање **индекса старења руралног становништва** (однос старог 60 и више год. и младог 0–19 година) је интензивније него градског становништва (са 144,3 на 181,2 наспрам раста са 107,3 на 138,5). Индекс старења сеоског становништва по висини и тренду погоршања издваја Зајечарску (422) и Борску област (405).

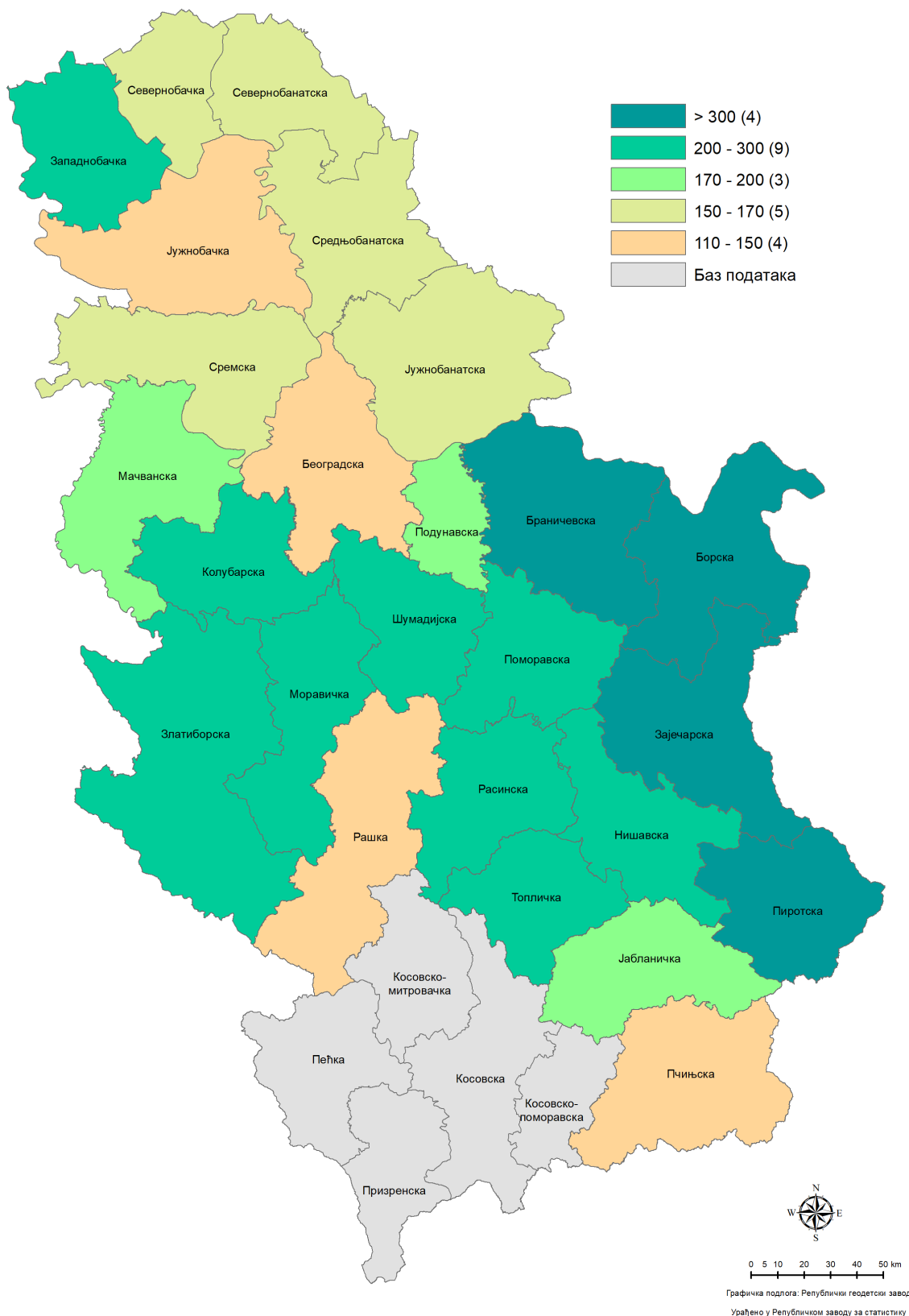
Табела 7. Промене у старосној структури руралног становништва, 2011–2022.

Област	Просечна старост						Коефицијент зависности, укупно						Индекс старења					
	2011			2022			2011			2022			2011			2022		
	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С	У	Г	С
Република Србија	42,1	41,2	43,3	43,8	43,0	45,2	46,3	43,0	51,5	57,4	55,2	61,1	121,9	107,3	144,3	153,7	138,5	181,2
1 Београдска	41,7	41,8	41,4	42,7	42,5	43,4	43,7	43,5	44,6	54,8	54,2	57,9	116,8	119,8	105,0	134,1	131,2	148,3
2 Западнобачка	43,2	42,5	43,9	45,7	45,2	46,4	46,1	45,2	47,2	60,6	59,5	61,8	138,5	128,3	151,1	186,0	174,8	201,1
3 Јужнобанатска	41,8	41,6	42,1	44,1	43,8	44,5	44,9	42,6	48,0	58,7	57,6	60,2	113,9	110,6	118,1	157,0	152,8	163,3
4 Јужнобачка	40,5	40,3	40,9	41,9	41,4	43,1	43,0	42,5	44,3	53,6	52,5	56,8	99,1	98,7	99,9	123,5	119,0	136,0
5 Севернобанатска	42,5	42,4	42,6	45,2	45,5	44,5	46,2	44,8	48,7	59,8	60,9	57,9	127,8	126,1	130,7	173,2	181,1	159,5
6 Севернобачка	42,0	41,6	42,6	44,2	43,9	44,7	45,6	44,8	47,0	58,5	58,7	58,2	120,3	113,8	132,7	155,4	152,3	162,0
7 Средњобанатска	42,3	41,9	42,6	44,7	44,5	44,8	45,3	44,0	46,6	59,7	59,1	60,3	121,7	114,1	129,7	162,1	162,3	161,9
8 Сремска	41,9	41,6	42,2	44,2	44,0	44,4	43,6	42,4	44,5	57,6	57,2	57,9	117,4	112,4	121,2	154,7	152,0	156,9
9 Златиборска	42,2	40,3	44,2	44,9	43,6	46,3	47,1	40,5	54,8	59,6	55,3	64,8	121,6	90,4	157,6	169,2	144,9	200,3
10 Колубарска	43,3	41,4	44,6	45,0	43,3	46,4	48,0	39,9	54,4	58,8	54,7	62,4	141,2	109,5	164,9	169,9	138,8	200,3
11 Мачванска	42,0	41,2	42,3	44,3	43,2	44,8	45,3	40,9	47,2	56,6	55,8	56,9	116,4	102,6	122,0	161,1	141,1	171,3
12 Моравичка	43,2	41,0	45,6	45,1	43,3	47,4	48,0	41,4	56,5	60,8	57,4	65,6	138,8	101,9	188,5	173,8	140,1	231,0
13 Поморавска	44,0	41,9	45,7	46,2	44,3	48,0	51,9	45,2	58,0	63,5	58,3	68,7	153,1	115,2	188,8	210,5	166,7	260,0
14 Расинска	43,6	41,7	44,7	45,9	44,6	46,8	49,1	43,1	52,9	62,7	60,2	64,3	142,5	108,9	164,2	202,6	171,0	226,1
15 Рашка	38,4	37,4	39,7	40,6	40,0	41,3	50,1	47,0	53,9	55,3	53,2	57,9	74,9	62,9	89,2	104,5	97,7	112,8
16 Шумадијска	42,4	41,2	44,5	44,1	43,1	46,2	44,8	40,8	52,8	59,0	57,1	63,2	122,5	103,4	160,3	163,0	143,6	211,4
17 Борска	44,6	41,1	49,3	47,5	44,6	51,9	49,9	38,9	67,4	65,8	56,2	82,7	164,6	97,7	282,3	238,6	165,0	405,2
18 Браничевска	44,3	40,9	46,4	46,5	43,2	49,0	53,9	44,6	60,5	65,7	55,9	74,0	154,6	98,2	198,5	222,1	144,2	303,4
19 Зајечарска	46,6	43,0	51,5	48,6	46,2	52,6	55,4	43,3	75,5	71,0	61,7	88,7	210,3	130,8	362,0	271,3	204,3	422,5
20 Јабланичка	42,3	40,2	43,9	44,4	43,1	45,5	49,5	42,4	55,4	56,0	53,2	58,4	126,6	91,9	156,2	167,7	142,4	192,0
21 Нишавска	42,9	41,5	44,9	44,2	43,0	46,1	48,4	43,4	55,4	57,3	53,1	63,9	140,1	115,6	174,6	167,2	144,6	204,3
22 Пиротска	45,4	42,0	51,0	47,1	45,1	51,4	52,6	42,6	72,6	63,0	56,9	77,1	187,1	118,9	355,2	226,5	176,9	370,1
23 Подунавска	41,8	40,7	42,9	44,0	43,5	44,6	45,7	42,4	49,6	58,4	56,5	60,6	111,9	97,0	128,8	160,0	147,1	176,0
24 Пчињска	38,2	38,7	37,7	41,7	42,4	41,1	55,3	43,5	65,2	49,2	52,1	47,0	65,5	53,2	73,3	117,9	127,3	110,4
25 Топличка	43,1	39,4	46,7	44,3	41,9	47,1	53,9	42,9	66,6	60,0	53,2	68,6	139,7	81,9	215,0	160,6	120,9	216,1

Извор: Прорачун на основу пописа становништва у Републици Србији 2011. и 2022.

Напомена: У - укупно становништво; Г - градско становништво; С - сеоско становништво.

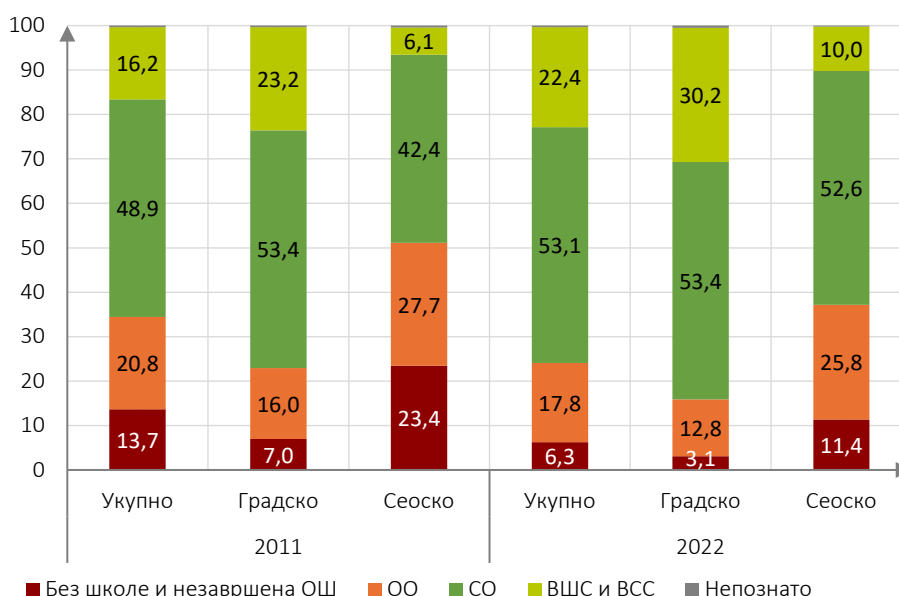
Карта 2. Индекс старења руралног становништва у регионалним областима Републике Србије, 2022.

2.1.4. ПРОМЕНЕ У ОБРАЗОВНОЈ СТРУКТУРИ РУРАЛНОГ СТАНОВНИШТВА

Образовна структура у последњој деценији је значајно побољшана, али је и даље у заостатку за транзиционим државама чланицама ЕУ. У Републици Србији је 22,4% становништва са терцијарним образовањем у 2022, док је у Пољској 30,5%, у Словенији 27,8%, у Бугарској 25,4%, Мађарској 25% итд. Мада је образовна структура сеоског становништва у међупописном периоду побољшана (процент становништва са ВСС/ВШС је повећан са 6,1% на 10%, са средњим образовањем са 42,4% на 52,6%), она је и даље на три пута нижем нивоу у односу на градско становништво. **У 2022. је сваки 10. становник на руралном подручју имао терцијарно образовање, док је у граду сваки трећи.** Треба напоменути да је на сеоском подручју у 2022. сваки девети становник без школске спреме или са незавршеном основном школом. Екстремно високо учешће сеоског становништва без школске спреме је у Борској области (23,4%, односно скоро сваки четврти становник).

Графикон 4. Образовна структура руралног становништва, 2011–2022.

Извор: Прорачун на основу пописа становништва у Републици Србији 2011. и 2022.

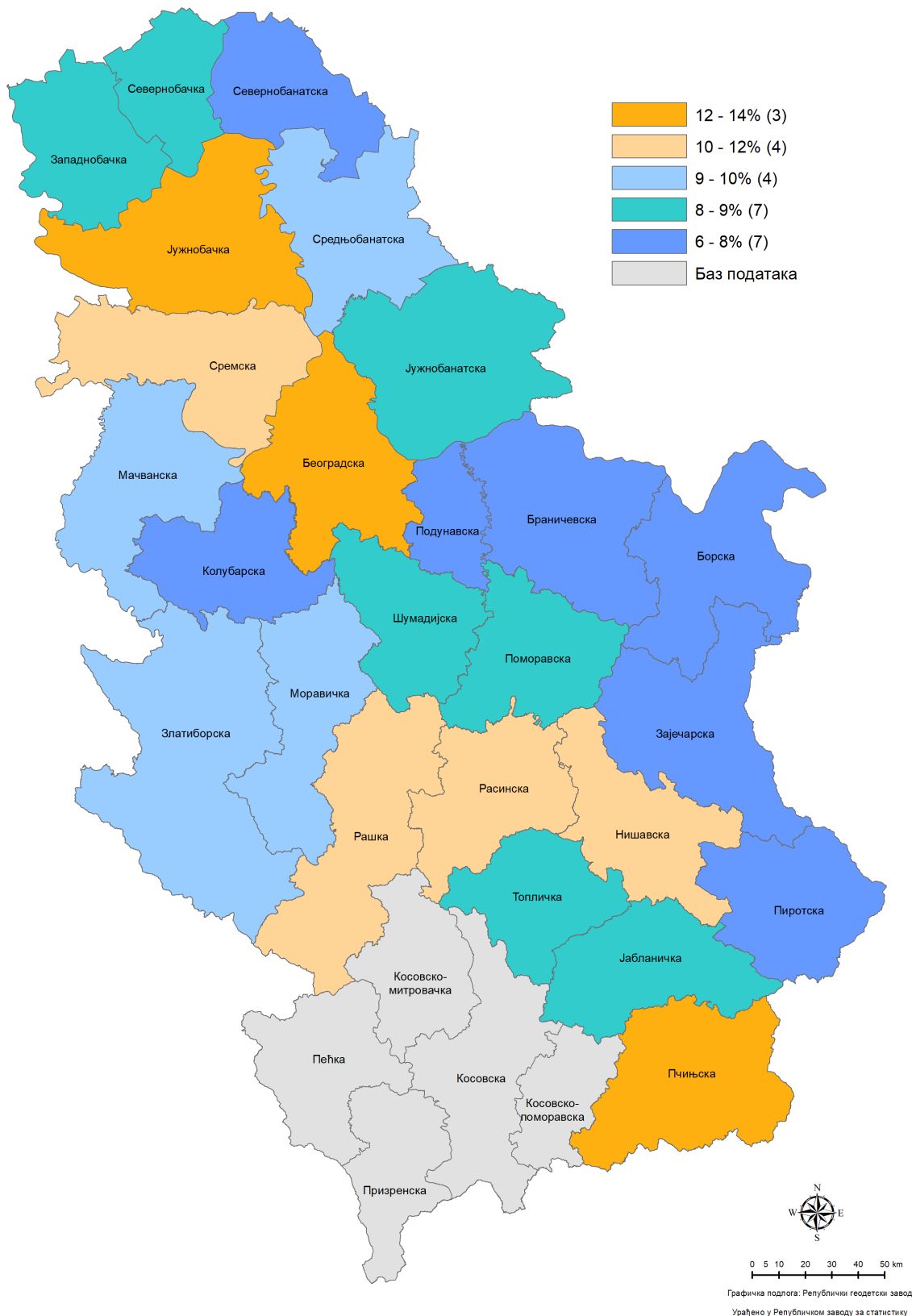
Регионалне варијације у образовној структури руралног становништва у 2022. су изузетно високе. Док је на сеоском подручју у Београдској области терцијарно образовање имао сваки седми становник, у Борској и Браничевској сваки 16, у Зајечарској сваки 15, у Колубарској, Пиротској и Подунавској сваки 13. итд.

Табела 8. Учешће становништва са терцијарним образовањем (ВШС и ВСС) на руралном подручју, 2022.

Област	%	Област	%	Област	%
1 Београдска	14,1	10 Златиборска	9,1	18 Поморавска	8,0
2 Јужнобачка	12,3	11 Моравичка	9,0	19 Севернобанатска	7,6
3 Пчињска	12,0	12 Јабланичка	8,9	20 Пиротска	7,5
4 Сремска	11,4	13 Јужнобанатска	8,8	21 Подунавска	7,5
5 Нишавска	11,2	14 Шумадијска	8,6	22 Колубарска	7,5
6 Расинска	11,0	15 Севернобачка	8,5	23 Зајечарска	6,9
7 Рашка	10,4	16 Топличка	8,5	24 Браничевска	6,4
8 Средњобанатска	9,9	17 Западнобачка	8,4	25 Борска	6,2
9 Мачванска	9,1				

Извор: Прорачун на основу пописа становништва у Републици Србији 2011. и 2022.

Карта 3. Учешће руралног становништва са терцијарним образовањем у укупном, 2022.

2.1.5. ТРЕНД ЗАПОСЛЕНОСТИ И НЕЗАПОСЛЕНОСТИ НА РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ

У периоду 2012–2023. укупан број запослених је повећан за 26,5% (са 2,14 на 2,71 мил.), док је број незапослених смањен за 57,8% (са 701 на 296 хиљ.). На руралном подручју запосленост је повећана за 7,2% (са 942 хиљ. на 1 мил.), док је број незапослених смањен за 56% (са 256 на 113 хиљ.). У градским насељима број запослених је повећан за 41,2%, а број незапослених смањен за 59%.

Табела 9. Број и структура запослених и незапослених

	Укупно		Градско		Сеоско	
	2012	2023	2012	2023	2012	2023
Број запослених (у хиљ.)	2.143	2.711	1.201	1.696	942	1.015
Број незапослених (у хиљ.)	701	296	445	183	256	113

Извор: РЗ (АРС).

У протеклој деценији стопа запослености урбаног становништва је била бржа (са 43,4% на 65,8%), од стопе запослености руралног становништва (са 47,9% на 63%). Истовремено, стопа незапослености на урбаном подручју је смањена са 26,9% на 9,5%, а на руралном са 20,1% на 9,3%.

Табела 10. Тренд стопе запослености и незапослености, 2012–2023.

	2012	2013	2014	2015*	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Стопа запослености (15–64)	Укупно	45,3	47,5	49,2	52,3	55,2	57,3	58,8	60,7	61,3	62,2	64,5	64,7
	Градско	43,4	45,7	52,3	50,7	53,5	56,2	58,2	59,8	60,6	62,4	64,6	65,8
	Сеоско	47,9	50,2	50,4	53,0	57,8	59,0	59,8	62,1	62,3	62,0	64,3	63,0
Стопа незапослености (15–74)	Укупно	23,9	22,1	21,4	17,7	15,3	13,5	12,7	10,4	49,1	11,0	9,4	9,4
	Градско	26,9	24,9	16,6	19,9	17,6	15,0	14,0	11,6	47,2	11,5	10,2	9,5
	Сеоско	20,1	18,4	19,4	15,1	11,9	11,3	10,9	8,6	51,9	10,3	8,3	9,3

Извор: РЗ (АРС); * Промењена методологија.

Оквир 3. Демографска транзиција руралног подручја, 2012–2023.

ДЕМОГРАФСКА ТРАНЗИЦИЈА РУРАЛНОГ ПОДРУЧЈА 2011–2022.

2.2. ЗЕМЉИШТЕ И ГАЗДИНСТВА

2.2.1. СТРУКТУРА КОРИШЋЕНОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА

Расположиво пољопривредно земљиште је у последњој деценији 2012–2023. смањено за 26,2%, односно са 68,9% (5,35 мил. ха) на 50,9% (4 мил. ха) укупне површине Републике Србије (без АП КиМ). Коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ) је смањено за 5,2% (180 хиљ. ха, са 3.437 хиљ. ха на 3.257 хиљ. ха), али је у структури расположивог земљишта повећало учешће са 64,3% на 82,5%. Највећи пад је регистрован код шумских површина, чак за 50,7% (519 хиљ. ха).

Табела 11. Структура земљишта, 2012. и 2023. (у ха)

	Пописи пољопривреде				Разлика	
	2012		2023		у ха	у %
Расположиво земљиште	5.346.596	100,0	3.947.257	100,0	-1.399.339	-26,2
КПЗ	3.437.423	64,3	3.257.100	82,5	-180.323	-5,2
НКПЗ	424.054	7,9	122.257	3,1	-301.797	-71,2
Шумско	1.023.036	19,1	504.104	12,8	-518.932	-50,7
Остало	462.084	8,6	190.242	4,8	-271.842	-58,8

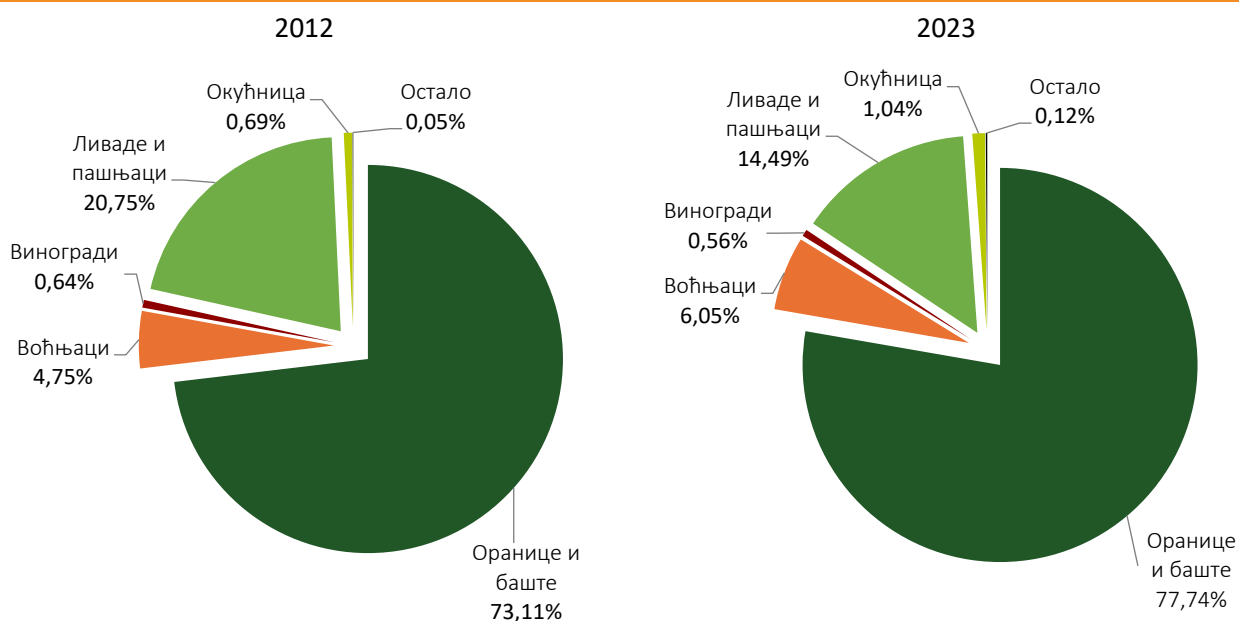
Извор: Прорачуна на основу пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Напомена: КПЗ - коришћено пољопривредно земљиште; НКПЗ - некоришћено пољопривредно земљиште.

Структура КПЗ 2023, у односу на 2012, значајно је промењена:

- Мада је земљиште под **ораницама и баштама** незнатно повећано са 2,513 на 2,518 милиона ха, у структури КПЗ је повећало своје учешће са 73,1% на 77,7%;
- **Воћњаци** су повећани са 163 хиљ. ха на 196 хиљ. ха, чиме су повећали своје учешће у структури КПЗ са 4,8% на 6,1%;
- Земљиште под **виноградима** је смањено са 22,2 хиљ. ха на 18,2 хиљ. ха (0,6% КПЗ);
- **Највећи апсолутни и структурни пад регистрован је у категорији ливада и пашњака**, наиме укупна површина ливада и пашњака је смањена са 713 хиљ. ха на 469 хиљ. ха. У структури КПЗ учешће ливада и пашњака је смањено за 5 п. п., са 20,8% на 15%;
- **Окућница** је повећана за 10 хиљ. ха, са 23,7 хиљ. ха на 33,5 хиљ. ха (1% КПЗ у 2023).

Графикони 5-6. Структура коришћеног пољопривредног земљишта, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.2.2. СТРУКТУРА ГАЗДИНСТАВА

Процес транзиције пољопривредних газдинстава у Републици Србији у периоду 2012–2023. се одвија у знаку континуираног смањења броја породичних пољопривредних газдинстава (ППГ) и правних лица и предузетника (ПЛП).

- Број ПГ је смањен за 20%, односно за 123 хиљ. (са 631,5 хиљ. на 506,3 хиљ.);
- С обзиром да су у власничкој структури ПГ доминантно заступљена породична ПГ (99,5% у 2012, 99,6% у 2023), смањење ППГ је, такође, 20%, односно број ППГ је смањен за 122 хиљ. (са 628,5 хиљ. на 506,3 хиљ.);
- Број правних лица и предузетника је смањен за 1/3, са 3 хиљ. на 2 хиљ.;
- КПЗ на ПГ је смањено за 200 хиљ. ха, док су ППГ повећали КПЗ за 91 хиљ. ха, КПЗ код ПЛП је смањено за скоро 50% (289 хиљ. ха);
- Просечно КПЗ по ПГ је повећано са 5,4 ха на 6,4 ха, код ППГ је повећано са 4,5 ха на 5,75, али је смањено код ПЛП за чак 43% (са 204 ха на 162 ха).

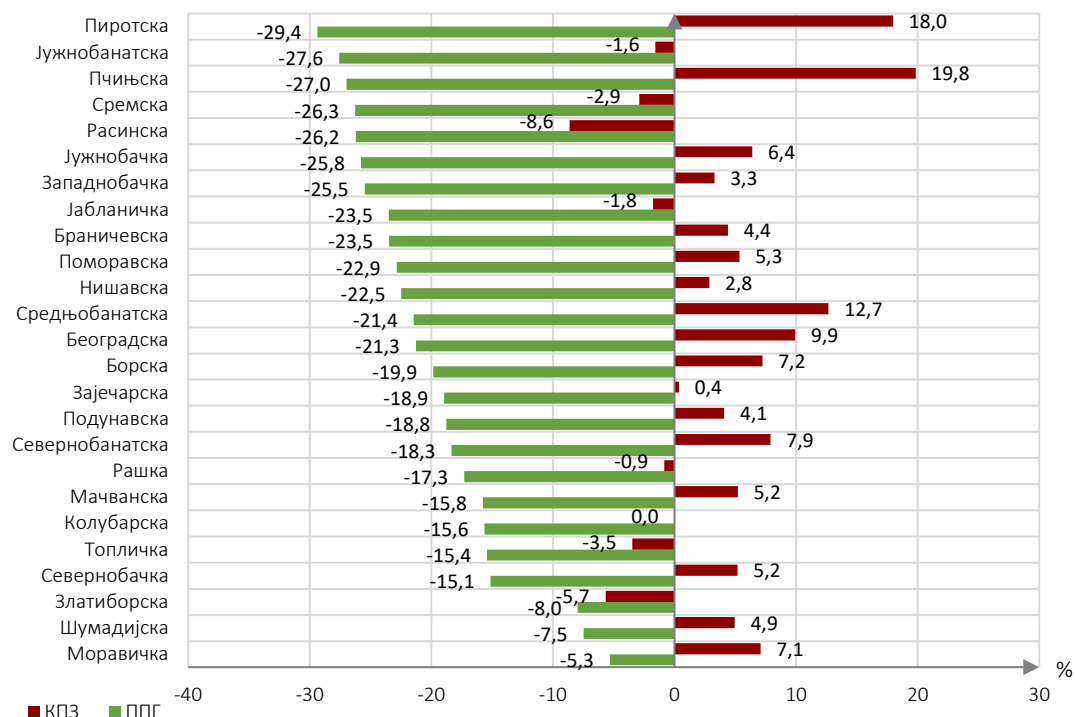
Табела 12. Пољопривредна газдинства - тренд и структура, 2012. и 2023.

	2012			2023			Разлика		
	укупно	ППГ	ПЛП	укупно	ППГ	ПЛП	укупно	ППГ	ПЛП
Број ПГ	631.552	628.552	3.000	508.325	506.323	2.002	-123.227	-122.229	-998
КПЗ (ха)	3.437.423	2.825.068	612.355	3.239.374	2.916.103	323.271	-198.049	91.035	-289.084
КПЗ/број ПГ	5,4	4,5	204,1	6,4	5,8	161,5	0,9	1,3	-42,6

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

- Регионална анализа стопа раста/пада ППГ и КПЗ показује да пад ППГ у неким регионалним областима није пратио пад КПЗ, нпр.: пад броја ППГ у Пиротској области (-29,4%) пратио је раст КПЗ (18%), такође, и у Пчињској (-27% и +19,8%), Средњобанатској (-21,4% и -12,7%) и др. Пад броја ППГ и КПЗ регистрован је у Расинској (-26,2% и -8,6%) и у још шест области.

Графикон 7. Стопа раста/пада броја ППГ и КПЗ, 2023–2012.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

У свим регионалним областима повећано је у периоду 2012–2023. КПЗ по ППГ.

- Коефицијент варијације **КПЗ/ППГ** по регионалним областима у протеклој деценији се повећао (са 51,55 на 54,7%);
- Највећа вредност КПЗ/ППГ и у 2012. и у 2023. регистрована је у Средњобанатској области (10 ха и 14,4 ха), а најмања у Јабланичкој области (раст са 2,1 ха на 2,7 ха);
- Генерално, вредност КПЗ/ППГ је у војвођанским регионалним областима у просеку 2,4 пута (2012) и 2,5 пута (2023) већа у односу на остале регионалне области;
- Раст већи од 3 ха по ППГ је регистрован у Средњобанатској (просечан раст 4,4 ха), Јужнобачкој (раст 3 ха) и Јужнобанатској области (раст 3,4 ха).

Табела 13. Промена КПЗ/ППГ по регионалним областима, 2012. и 2023. (у ха)

Област	2012	2023	Раст	Област	2012	2023	Раст	Област	2012	2023	Раст
1 Београдска	3,2	4,4	1,3	10 Колубарска	4,4	5,3	0,8	18 Браничевска	4,8	6,6	1,8
2 Западнобачка	7,1	9,8	2,7	11 Мачванска	3,6	4,5	0,9	19 Зајечарска	4,4	5,5	1,0
3 Јужнобанатска	9,5	13,0	3,4	12 Моравичка	3,4	3,9	0,4	20 Јабланичка	2,1	2,7	0,6
4 Јужнобачка	7,0	10,0	3,0	13 Поморавска	3,5	4,8	1,3	21 Нишавска	2,3	3,1	0,8
5 Севернобанатска	8,9	11,8	2,9	14 Расинска	2,6	3,2	0,6	22 Пиротска	2,7	4,5	1,8
6 Севернобачка	9,4	11,6	2,2	15 Рашка	3,2	3,8	0,6	23 Подунавска	3,7	4,8	1,0
7 Средњобанатска	10,0	14,4	4,4	16 Шумадијска	4,1	4,7	0,6	24 Пчињска	2,0	3,2	1,3
8 Сремска	6,5	8,5	2,0	17 Борска	5,3	7,0	1,8	25 Топличка	2,7	3,1	0,4
9 Златиборска	4,0	4,1	0,1								

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионалну анализу КПЗ од стране правних лица и предузетника (КПЗ/ПЛП) карактерише пад КПЗ по ПЛП скоро у свим областима (осим у Јужнобачкој, Сремској, Колубарској и Браничевској):

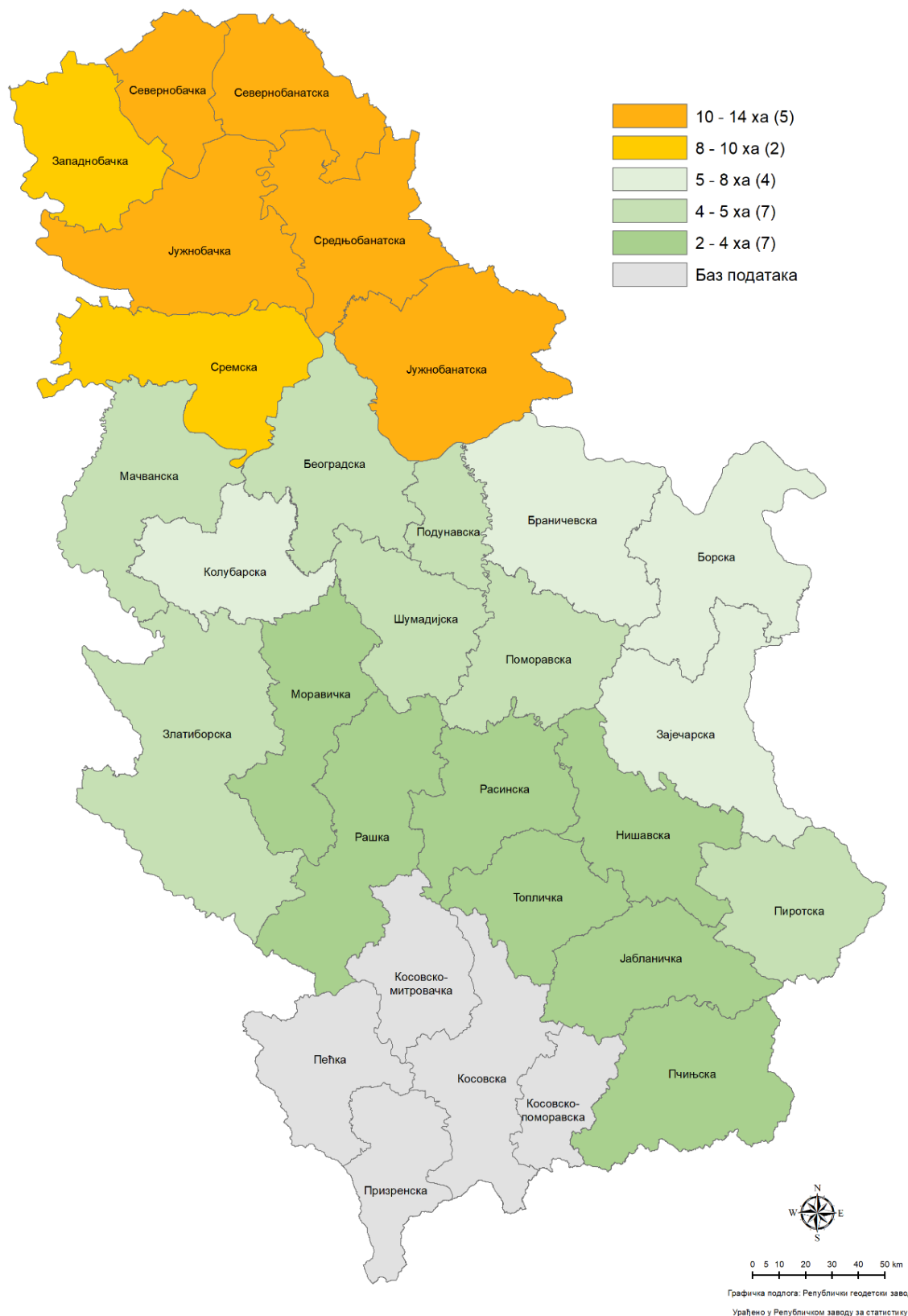
- Раст коефицијента варијације са 84,6% у 2012. на 111,3% у 2023;
- Екстремни регионални распони КПЗ/ПЛП су се у протеклој деценији знатно увећали, са 46 : 1 (679 ха у Средњобанатској наспрам 14,8 ха у Шумадијској области) на 78 : 1 (387 ха у Севернобанатској наспрам 5 ха у Моравичкој области);
- Вредност КПЗ/ПЛП у војвођанским регионалним областима је 2012. била већа 2,7 пута у просеку у односу на остале регионалне области, да би се 2023. тај однос био 7 : 1;
- Највећи пад КПЗ/ПЛП је регистрован у Пиротској (-358 ха) и Средњобанатској (-322 ха), затим у Пчињској (-193 ха), Златиборској (-171), Рашкој (-171) и Топличкој области (-165 ха);
- Док у Јужнобачкој области 214 регистрованих ПЛП обрађује 53,8 хиљ. ха у 2023. (у просеку 252 ха), у Моравичкој области је регистровано свега 65 ПЛП који обрађују 324 ха (5 ха у просеку), а у Расинској области 176 ПЛП обрађује 1.089 ха (у просеку 6 ха).

Табела 14. Промена КПЗ/ПЛП по регионалним областима, 2012. и 2023. (у ха)

Област	2012	2023	Раст/ пад	Област	2012	2023	Раст/ пад	Област	2012	2023	Раст/ пад
1 Београдска	247,5	168,2	-79,3	10 Колубарска	24,2	32,5	8,3	18 Браничевска	87,3	97,2	10,0
2 Западнобачка	442,9	335,9	-107,0	11 Мачванска	20,1	9,3	-10,8	19 Зајечарска	205,8	159,9	-45,9
3 Јужнобанатска	287,6	276,5	-11,1	12 Моравичка	38,2	5,0	-33,2	20 Јабланичка	143,5	35,7	-107,8
4 Јужнобачка	210,9	251,6	40,7	13 Поморавска	44,1	23,7	-20,4	21 Нишавска	153,8	30,5	-123,3
5 Севернобанатска	450,4	387,0	-63,4	14 Расинска	25,5	6,0	-19,6	22 Пиротска	415,4	57,3	-358,1
6 Севернобачка	255,0	274,6	19,7	15 Рашка	182,0	10,9	-171,1	23 Подунавска	34,5	30,7	-3,8
7 Средњобанатска	678,9	356,6	-322,4	16 Шумадијска	14,8	12,9	-1,9	24 Пчињска	212,0	18,9	-193,1
8 Сремска	178,7	213,2	34,5	17 Борска	101,4	31,9	-69,4	25 Топличка	192,1	27,4	-164,7
9 Златиборска	194,7	23,5	-171,2								

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Карта 4. Коришћено пољопривредно земљиште по породичном пољопривредном газдинству, 2023.

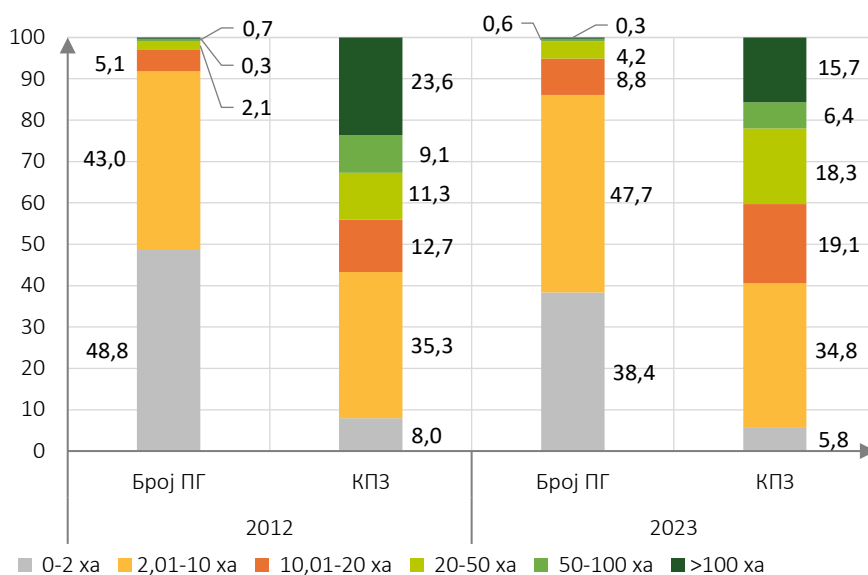

2.2.3. СТРУКТУРА ПОСЕДА ГАЗДИНСТАВА

Промене у структури газдинстава према величини поседа газдинстава у периоду 2012–2023. су највише у знаку смањења ситног поседа (броја газдинстава и КПЗ), односно доминантних група газдинстава са најмањим поседом (0-2 ха и 2-10 ха), и, с друге стране, јачања средњег поседа (2-10 ха и 10-50 ха).

- Доминантна група газдинстава у 2012. је била са најмањим поседом (0-2 ха), са учешћем од 48,8% у броју газдинстава и 8% КПЗ. У периоду до 2023. број газдинстава је смањен за више од 1/3 (са 308,4 хиљ. на 195 хиљ.), тако да је њихово учешће у структури газдинстава пало за 10 п. п. и износило 38,4%. Такође, учешће КПЗ ове групе је пало на 5,8% (са 284 хиљ. ха на 189 хиљ. ха);
- Доминантна група газдинстава по величини поседа у 2023. је са поседом 2-10 ха. Мада је ова група смањила број газдинстава за 29 хиљ. (са 272 хиљ. на 243 хиљ.), структурно је повећала своје учешће са 43% на 47,7%. У структури КПЗ ове група у 2023. обрађује 35% земљишта;
- Број газдинстава са поседом средње величине 10-20 ха се повећао за 40% (са 32,3 хиљ. ПГ на 45 хиљ. ПГ), структурни раст са 5,1% на 8,8% у 2023. Ова група ПГ је повећала КПЗ за 30% (са 435,5 хиљ. ха на 618,6 хиљ. ха), односно у структури са 12,7% на 19,1% земљишта;
- Газдинства са поседом 20-50 ха су се повећала у броју за 62% (са 13 хиљ. на 21 хиљ.), а у КПЗ за 2/3, чиме су удвостручила своја структурна учешћа у броју ПГ са 2,1% на 4,2% и у КПЗ са 11,3% на 18,3% у 2023;
- Број газдинстава са великим поседом 50-100 ха се смањио за 22,5% (са 4,4 хиљ. на 3,1 хиљ.), а КПЗ за 1/3 (са 314,1 хиљ. ха на 206 хиљ. ха);
- Група газдинстава са највећим поседом већим од 100 ха (0,3% газдинстава) је у 2012. обрађивала 23,6% КПЗ (811 хиљ. ха), а у 2023. је обрађивала 300 хиљ. ха мање (15,7% КПЗ).

Графикон 8. Структура ПГ и КПЗ по величини поседа, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

У власничкој структури ППГ су доминантна на свим поседима до 50 ха, једина већа промена у 2023. је у власничкој структури поседа већих од 50 ха, код којих је учешће КПЗ ПЛП повећано са 10,9% на 43,6%.

Табела 15. Структура КПЗ по власништву и величини поседа

	Укупно КПЗ		<1 ха		1-5 ха		5-10 ха		10-50 ха		>50 ха	
	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023
ППГ	99,5	90,0	99,3	99,7	99,8	99,8	99,8	99,8	99,2	99,2	89,1	56,4
ПЛП	0,5	10,0	0,7	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8	0,8	10,9	43,6

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионална анализа ПГ и КПЗ по величини поседа показује значајне варијације по регионалним областима, највише код газдинстава са средњим поседом:

- Коефицијент варијације између регионалних области са најмањим поседом (0-10 ха) није висок, али је удвостручен 2012–2023. (са 7% на 14%), што указује на тренд повећања регионалних разлика између ПГ са најмањим поседом. Регионалне разлике КПЗ у овој групи су се благо повећале (раст коефицијента варијације са 46% на 48%), али су на високом нивоу. Екстремне разлике су високе и износе 7 : 1 (11,9 ха ПГ у Средњобанатској наспрам 82 ха у Топличкој области);
- Број ПГ са средњим поседом (10-50 ха) по регионалним областима показује високе регионалне диспаритете: коефицијент варијације је порастао са 63% на 76%. Варијације у КПЗ ове групе су смањене са 37% на 32%, екстремни диспаритети су смањени са 4,9 : 1 на 3,6 : 1 (Севернобачка 49,2 ха наспрам Јабланичке области 13,6 ха);
- Коефицијент варијације између регионалних области са највећим поседом (>50 ха) је изузетно висок и у броју ПГ (120% у 2023) и у КПЗ (92%). Све војвођанске регионалне области имају знатно већа учешћа поседа већих од 50 ха и КПЗ које она обрађују, у односу на остале регионалне области. Тако, док је учешће броја ових ПГ у Средњобанатској 4,6% и КПЗ 43%, у Моравичкој области су учешћа највећих поседа у броју 0,1% и у КПЗ 1,3%;

Табела 16. Структура учешћа ПГ и КПЗ по величини поседа и регионалним областима, 2012. и 2023.

Област	ПГ						КПЗ					
	0-10 ха		10-50 ха		>50 ха		0-10 ха		10-50 ха		>50 ха	
	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023
1 Београдска	95,3	91,4	4,4	7,9	0,3	0,6	52,8	46,5	18,2	26,6	29,0	26,9
2 Западнобачка	85,6	72,2	10,7	24,8	3,7	3,0	15,7	16,3	22,2	40,7	62,0	43,0
3 Јужнобанатска	78,9	61,7	16,3	34,4	4,8	3,9	14,9	13,4	28,3	44,9	56,8	41,7
4 Јужнобачка	84,3	69,0	12,6	28,6	3,1	2,4	19,3	17,0	30,2	48,4	50,5	34,6
5 Севернобанатска	81,6	66,6	14,6	30,3	3,8	3,2	17,7	16,5	24,1	44,1	58,2	39,5
6 Севернобачка	80,9	63,7	14,2	33,4	4,9	2,9	15,3	15,1	24,7	49,2	60,0	35,7
7 Средњобанатска	78,5	57,1	16,1	38,3	5,4	4,6	11,6	11,9	22,3	45,4	66,0	42,7
8 Сремска	85,7	73,8	12,0	24,4	2,3	1,8	25,8	23,9	30,8	46,1	43,4	30,0
9 Златиборска	92,2	91,2	7,7	8,6	0,1	0,2	57,3	63,8	25,7	32,7	17,1	3,5
10 Колубарска	91,6	87,9	8,3	12,0	0,1	0,1	69,6	61,5	27,5	34,5	3,0	4,0
11 Мачванска	93,5	90,1	6,4	9,8	0,1	0,2	68,3	63,0	28,7	34,6	3,1	2,5
12 Моравичка	94,7	93,1	5,3	6,8	0,1	0,1	74,2	72,2	22,2	26,5	3,6	1,3
13 Поморавска	94,6	90,1	5,2	9,5	0,2	0,4	69,7	60,9	23,0	32,2	7,3	6,9
14 Расинска	98,0	96,4	2,0	3,6	0,0	0,1	84,3	82,0	10,2	16,3	5,5	1,6
15 Рашка	95,4	92,8	4,6	7,1	0,0	0,1	69,2	69,2	18,2	28,3	12,6	2,5
16 Шумадијска	92,8	90,1	7,0	9,8	0,2	0,2	70,3	63,7	26,4	33,2	3,3	3,1
17 Борска	88,0	80,3	11,6	18,8	0,4	0,9	53,4	43,9	31,2	42,7	15,4	13,4
18 Браничевска	89,9	82,9	9,6	16,1	0,5	1,0	56,9	44,5	32,1	40,7	10,9	14,8
19 Зајечарска	91,6	86,3	8,3	13,3	0,1	0,3	61,9	54,2	23,9	37,7	14,1	8,1
20 Јабланичка	98,8	97,5	1,1	2,4	0,1	0,1	81,4	81,0	7,5	13,6	11,1	5,4
21 Нишавска	98,2	96,0	1,7	3,8	0,0	0,2	78,5	74,6	10,0	19,7	11,5	5,7
22 Пиротска	97,5	93,6	2,4	5,5	0,1	0,9	47,8	43,4	9,2	22,0	43,0	34,5
23 Подунавска	93,8	89,9	5,9	9,4	0,3	0,8	64,1	54,0	26,9	33,5	9,0	12,4
24 Пчињска	98,9	95,0	1,1	4,6	0,1	0,3	76,8	66,9	6,6	25,6	16,6	7,5
25 Топличка	97,9	96,9	2,1	2,9	0,1	0,1	76,2	81,0	10,0	14,9	13,8	4,1
Стандардна девијација	6,461	12,443	4,836	11,146	1,840	1,370	24,744	23,877	8,123	10,729	22,130	15,642
Аритметичка средина	91,1	84,2	7,7	14,6	1,2	1,1	53,3	49,6	21,6	33,4	25,1	17,0
Коефицијент варијације	7,091	14,774	63,189	76,137	150,137	120,024	46,405	48,123	37,598	32,155	88,258	91,917
Минимум	78,5	57,1	1,1	2,4	0,0	0,1	11,6	11,9	6,6	13,6	3,0	1,3
Максимум	98,9	97,5	16,3	38,3	5,4	4,6	84,3	82,0	32,1	49,2	66,0	43,0

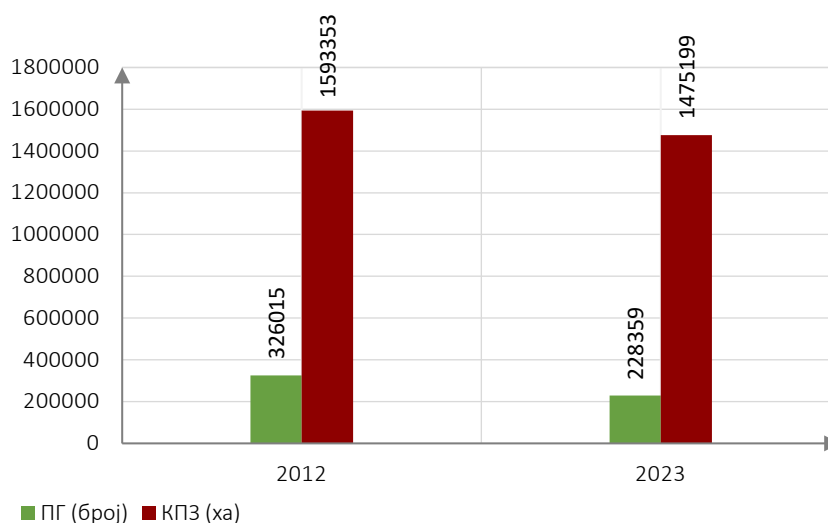
Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.2.4. СТРУКТУРА ПРИХОДА ГАЗДИНСТАВА

У структури извора прихода 631.552 пољопривредна газдинства у Републици Србији у 2012. више од половине газдинстава (51,6%) је приходовало искључиво из пољопривреде обрађујући 1,59 мил. ха (46,4% КПЗ), да би деценију касније од 508.325 газдинстава 44,9% газдинстава остваривала искључиво приходе из пољопривреде обрађујући 1,47 мил. ха (45,5% КПЗ).

- Број пољопривредних газдинстава са искључивим приходима из пољопривреде је смањен за **97,7 хиљ.** (са 326 хиљ. у 2012. на 228,3 хиљ. у 2023), односно за **30%**;
- КПЗ које обрађују ова ПГ је смањено за 7,4%, односно за 118 хиљ. ха (пад са 1,59 мил. ха у 2012. на 1,47 мил. ха у 2023).

Графикон 9. ПГ и КПЗ са искључивим приходима из пољопривреде, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Више од половине газдинстава са искључивим приходима од пољопривреде у 2023. је у Поморавској и Јужнобанатској области (55% газдинстава), Севернобачкој, Западнбачкој и Севернобанатској (54%) и Мачванској и Браничевској области (50-51%). Код осам регионалних области половина газдинстава у 2023. обрађује половину пољопривредног земљишта, код 13 регионалних области 40-50% газдинстава обрађује исти проценат КПЗ, док у четири регионалне области 1/3 газдинстава обрађује око 1/3 земљишта.

Табела 17. Учешће ПГ и КПЗ са искључиво приходима из пољопривреде, 2012. и 2023.

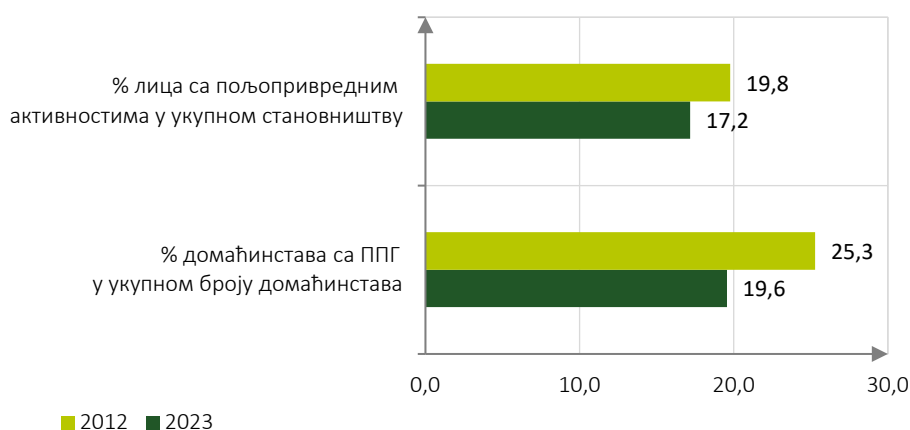
Област	2012		2023		Област	2012		2023		Област	2012		2023	
	% ПГ	% КПЗ	% ПГ	% КПЗ		% ПГ	% КПЗ	% ПГ	% КПЗ		% ПГ	% КПЗ	% ПГ	% КПЗ
1 Поморавска	52,3	50,7	55,3	54,8	10 Топличка	57,2	46,5	48,2	47,5	18 Рашка	42,6	35,2	42,6	43,4
2 Јужнобанатска	58,5	50,4	54,7	51,0	11 Борска	52,9	45,4	47,6	44,5	19 Колубарска	44,5	41,0	42,1	39,9
3 Севернобачка	57,8	53,2	54,3	52,4	12 Расинска	52,7	48,4	47,0	46,3	20 Зајечарска	52,2	40,1	41,7	34,9
4 Западнбачка	58,5	46,5	54,2	49,0	13 Јужнобачка	56,6	51,1	46,9	44,1	21 Шумадијска	53,5	51,1	41,0	40,2
5 Севернобанатска	55,5	47,7	53,7	52,0	14 Подунавска	53,0	53,0	45,7	47,1	22 Београдска	47,8	36,1	36,9	34,0
6 Мачванска	56,9	59,5	50,8	54,3	15 Нишавска	58,7	50,5	45,6	44,6	23 Златиборска	37,6	28,4	35,4	36,2
7 Браничевска	54,3	52,6	50,4	49,1	16 Пиротска	56,6	29,8	44,5	40,0	24 Јабланичка	50,2	42,7	35,0	33,0
8 Сремска	57,0	56,8	48,9	50,2	17 Моравичка	45,6	40,3	43,6	41,7	25 Пчињска	42,3	31,3	32,1	27,5
9 Средњобанатска	58,1	43,4	48,9	47,0										

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.2.5. ДОМАЋИНСТВА СА ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВОМ

На основу резултата пописа пољопривреде у Републици Србији, у 2023. је регистровано 506,3 хиљ. породичних пољопривредних газдинстава и 1,13 мил. лица ангажованих на пољопривредним пословима, као члан газдинства или стално запослен на газдинству. Укрштањем ових података са резултатима Пописа становништва 2022, по којима је у Републици Србији 2,59 мил. домаћинстава са 6,6 мил. чланова, може се закључити да **свако пето домаћинство поседује пољопривредно газдинство (19,6%) и да је сваки шести становник стално или повремено ангажован у пољопривреди (17,2%)**. У односу на 2012, приметан је пад код оба показатеља. Наиме, тада је свако четврто домаћинство поседовало ППГ, а сваки пети становник био ангажован на пољопривредним активностима.

Графикон 10. Учешће домаћинстава са пољопривредним активностима, 2012. и 2023.

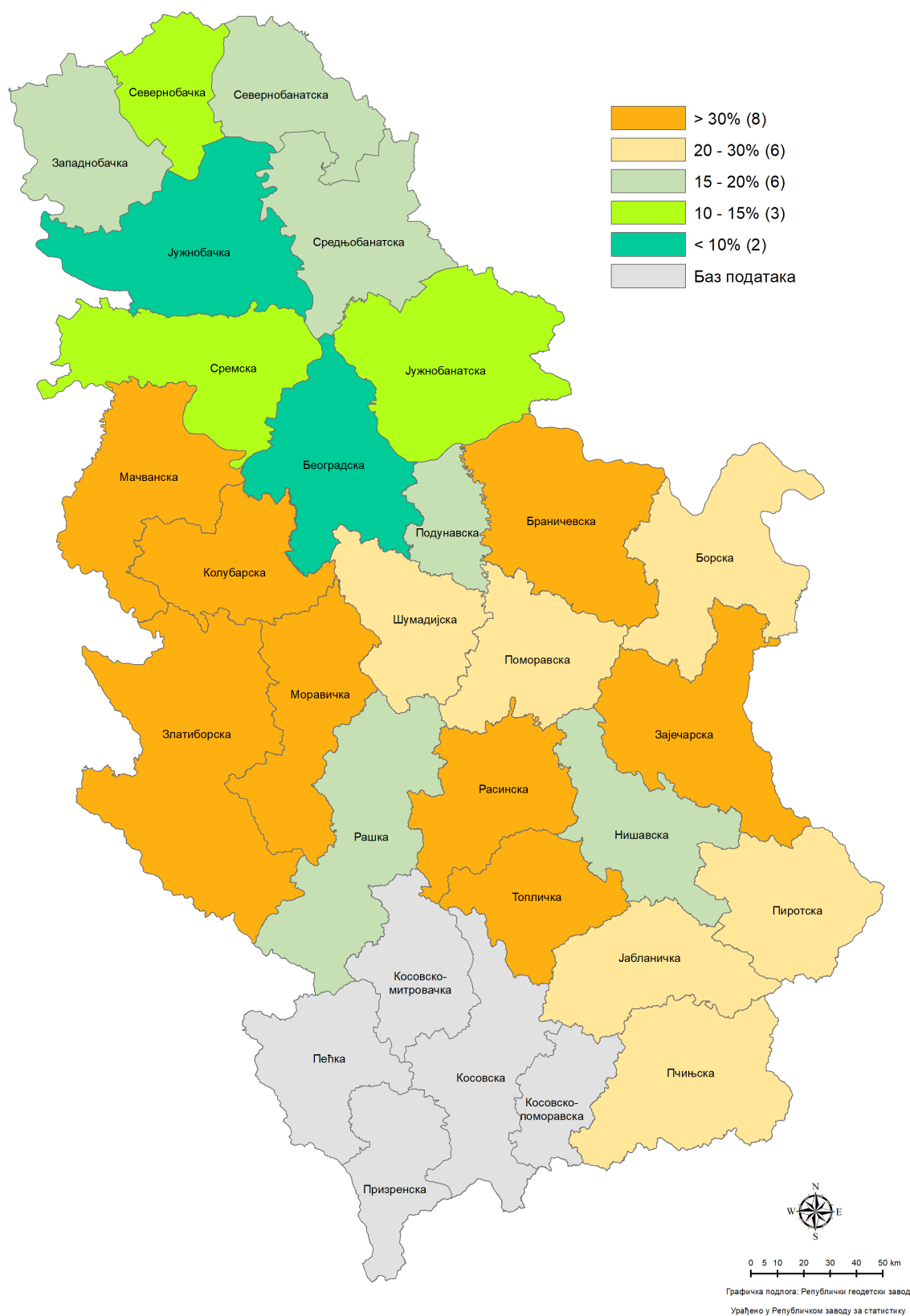
Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023, и пописа становништва 2011. и 2022.

Напомена: Процент лица са пољопривредним активностима израчунат на основу односа броја ангажованих лица на ППГ (попис пољопривреде) и чланова домаћинстава (добијених као производ броја домаћинстава и просечног броја чланова по домаћинству из пописа становништва).

Регионална анализа показује изразите диспаритете у транзицији домаћинстава са ППГ:

- Док је свако 18. домаћинство у Београдској области 2012. поседовало ППГ, у 2023. је ППГ имало тек свако 26. Такође, смањено се број становника који је био ангажован у пољопривреди, са сваког 22. на сваког 28. Слично је и у Јужнобачкој области: 2012. је свако 14. домаћинство поседовало ППГ (14,1% свих домаћинстава), а 2023. свако 11. домаћинство. Број становника који је био стално или повремено ангажован на пољопривредним активностима се смањено са сваког 11. становника на сваког 14. (7,3%);
- На другој страни, у бројним регионалним областима и 2023. је високо учешће домаћинстава са ППГ: У Топличкој (48% свих домаћинстава), Златиборској (45%), Колубарској (39%), Мачванској и Моравичкој (38%) итд. Од 10 становника, сваки четврти становник у Златиборској и Топличкој је био ангажован у пољопривреди, сваки трећи у Колубарској, Мачванској, Моравичкој, Браничевској, Зајечарској и Јабланичкој итд.;
- У свим регионалним областима присутан је пад броја домаћинстава која поседују ППГ, сличан тренд је у смањењу лица која су ангажована у пољопривреди, осим у Златиборској, Моравичкој и Топличкој области, кад је регистрован благи раст.

Карта 5. Учешће лица са пољопривредним активностима у укупном становништву, 2023.

Табела 18. Учешће домаћинства са пољопривредним активностима по областима, 2012. и 2023.

Област	% дом. са ППГ		% лица са пољ. акт. у ук. станов.		Област	% дом. са ППГ		% лица са пољ. акт. у ук. станов.		Област	% дом. са ППГ		% лица са пољ. акт. у ук. станов.	
	2012	2023	2012	2023		2012	2023	2012	2023		2012	2023	2012	2023
1 Београдска	5,5	3,8	4,5	3,6	10 Колубарска	46,6	39,4	37,6	35,1	18 Браничевска	44,6	35,3	33,4	31,4
2 Западнобачка	26,4	21,4	18,0	15,5	11 Мачванска	44,5	38,3	33,2	31,5	19 Зајечарска	39,2	35,0	33,2	32,1
3 Јужнобанатска	25,0	18,4	17,0	13,3	12 Моравичка	40,2	37,9	33,0	34,5	20 Јабланичка	41,8	33,5	32,6	29,6
4 Јужнобачка	14,1	9,4	9,3	7,3	13 Поморавска	34,8	27,7	27,0	22,3	21 Нишавска	24,3	18,0	18,9	16,6
5 Севернобанатска	25,1	23,1	18,3	17,4	14 Расинска	44,0	33,5	35,1	30,9	22 Пиротска	34,7	26,6	28,3	23,4
6 Севернобачка	15,7	14,0	11,9	10,7	15 Рашка	31,0	23,1	22,1	19,3	23 Подунавска	29,7	23,5	21,9	19,7
7 Средњобанатска	24,1	20,8	16,8	16,2	16 Шумадијска	27,6	24,8	21,6	20,4	24 Пчињска	50,4	30,3	37,8	24,3
8 Сремска	27,7	20,2	18,6	14,3	17 Борска	27,2	23,3	24,1	23,4	25 Топличка	52,2	47,8	40,3	41,9
9 Златиборска	49,5	44,6	40,8	42,0										

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023, и пописа становништва 2011. и 2022.

Оквир 4. Транзиција пољопривредних газдинстава, 2012–2023.

ТРАНЗИЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА 2012–2023.

2.3. НАВОДЊАВАЊЕ И МЕХАНИЗАЦИЈА

2.3.1. РАСТ НАВОДЊАВАНИХ КПЗ И ПГ

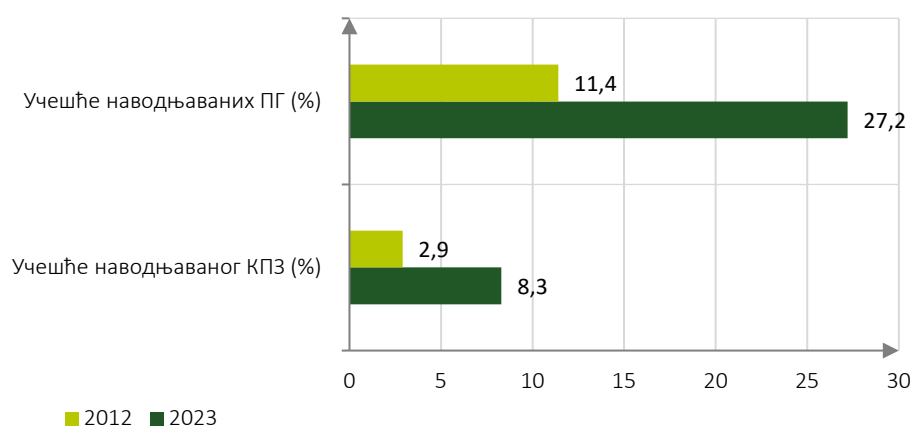
Укупан број наводњаваних пољопривредних газдинстава је повећан за скоро два пута, са 72 хиљ. на 138 хиљ., односно са 11,4% ПГ у 2012. на 27,2% у 2023. Од укупно 3,24 мил. ха КПЗ у 2023, наводњавано је 8,3% (268,3 хиљ. ха), што је, у односу на 2012, раст за 2,7 пута. Број наводњаваних газдинстава је повећан за скоро два пута, са 72 хиљ. на 138 хиљ., односно са 11,4% ПГ у 2012. на 27,2% у 2023.

Табела 19. Наводњавано КПЗ и број ПГ у Републици Србији, 2012. и 2023.

2012						2023					
КПЗ	наводњавано КПЗ	%	број ПГ	број наводњаваних ПГ	%	КПЗ	наводњавано КПЗ	%	број ПГ	број наводњаваних ПГ	%
(у хиљ. ха)				(у хиљ.)		(у хиљ. Ха)				(у хиљ.)	
3.437,4	99,8	2,9	631,6	71,9	11,4	3.239,4	268,3	8,3	508,3	138,1	27,2

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Графикон 11. Раст учешћа наводњаваних КПЗ и ПГ, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Велики регионални диспаритети наводњаваног КПЗ у 2012. су нешто ублажени, са екстремних 37 : 1 (Јужнобачка : Пиротска) на 29 : 1 у 2023. (Јужнобачка : Браничевска), али је коефицијент варијације и даље изузетно висок (111,6% у 2012. и 103,4% у 2023). Највеће учешће наводњаваних ПГ у 2023. је у Нишавској (47%), а најмање у Јужнобачкој (5%), коефицијент варијације је смањен са 87,7% на 59,1%.

Табела 20. Учешће наводњаваних КПЗ и ПГ по регионалним областима, 2012. и 2023.

Област	2012				Област	2013			
	% КПЗ	% броја ПГ	% КПЗ	% броја ПГ		% КПЗ	% броја ПГ	% КПЗ	% броја ПГ
1 Београдска	4,5	6,0	20,4	22,3	14 Расинска	5,1	26,3	10,5	44,0
2 Западнoбачка	4,3	4,9	14,0	25,3	15 Рашка	2,0	11,4	8,7	36,4
3 Јужнобанатска	2,3	4,2	10,8	20,8	16 Шумадијска	0,7	3,1	17,3	23,6
4 Јужнобачка	7,9	5,8	15,7	4,7	17 Борска	0,9	6,7	5,8	33,1
5 Севернобанатска	3,0	6,4	10,0	18,7	18 Браничевска	0,6	3,5	1,1	13,7
6 Севернобачка	3,5	6,7	10,8	44,4	19 Зајечарска	1,9	13,0	2,9	18,8
7 Средњобанатска	2,4	2,9	2,9	26,1	20 Јабланичка	5,4	25,5	8,1	32,5
8 Сремска	1,6	4,7	2,6	11,5	21 Нишавска	2,4	21,5	3,3	46,9
9 Златиборска	1,4	14,9	4,1	26,5	22 Пиротска	1,2	19,1	5,1	32,1
10 Колубарска	0,8	4,6	2,6	20,3	23 Подунавска	2,3	6,8	5,2	13,3
11 Мачванска	2,5	9,0	6,2	22,4	24 Пчињска	4,2	31,9	12,9	62,2
12 Моравичка	3,7	12,2	3,2	28,4	25 Топличка	1,6	12,7	6,8	31,9
13 Поморавска	1,6	8,8	3,4	31,0					

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.3.2. СТРУКТУРА МЕХАНИЗАЦИЈЕ

Мада је у протеклој деценији побољшан квалитет и квантитет структуре механизације у Републици Србији, процес модернизације пољопривредне механизације је спор и суочен са бројним проблемима. Стопа раста броја двоосовинских трактора износила је 17,4%, а укупних комбајна (житни, силажни и остали) за 80%. Учешће механизације старије од 10 година у 2023, у односу на 2012, смањено је, али је и даље на високом нивоу: 91% трактора и 77% комбајна је старије од 10 година.

Табела 21. Трактори и комбајни – број и структура, 2012. и 2023.

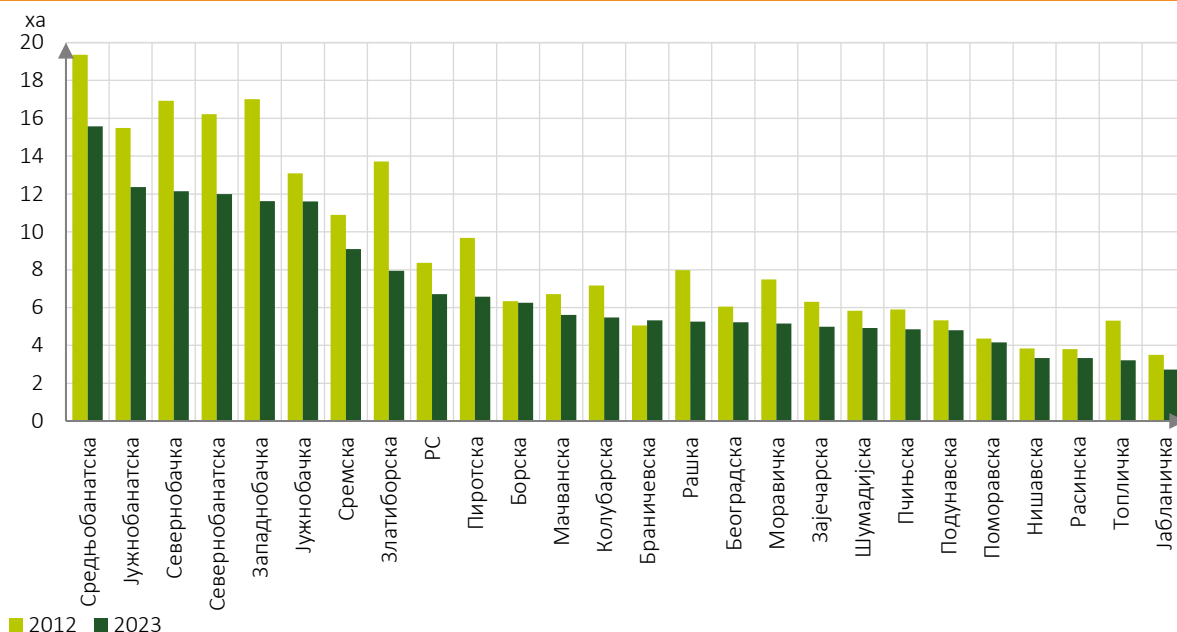
Област	Трактори - двоосовински					Комбајни, укупно				
	2012		2023		стопа 2023/2021	2012		2023		стопа 2023/2021
	број	% старијих од 10 год.	број	% старијих од 10 год.		2023/2021	% старијих од 10 год.	број	% старијих од 10 год.	
Република Србија	410.894	95,0	482.497	90,6	17,4	31.241	95,1	56.341	76,7	80,3
1 Београдска	22.564	92,7	26.585	93,7	17,8	1.442	96,3	2.053	89,4	42,4
2 Западнобачка	11.251	87,6	14.903	81,5	32,5	1.140	82,3	2.127	91,0	86,6
3 Јужнобанатска	20.644	88,4	23.358	82,9	13,1	1.922	90,2	3.695	95,0	92,2
4 Јужнобачка	21.912	88,5	24.736	83,3	12,9	2.186	88,9	3.059	79,8	39,9
5 Севернобанатска	10.993	89,4	13.673	88,4	24,4	1.190	90,6	2.696	69,8	126,6
6 Севернобачка	8.291	88,2	10.991	88,6	32,6	1.120	92,7	2.690	56,7	140,2
7 Средњобанатска	13.605	86,3	15.063	90,1	10,7	1.611	87,3	2.887	73,1	79,2
8 Сремска	21.049	92,2	24.031	83,6	14,2	1.484	90,6	3.649	78,9	145,9
9 Златиборска	16.281	95,1	22.467	79,0	38,0	719	96,2	1.635	78,9	127,4
10 Колубарска	17.500	96,2	22.592	96,4	29,1	2.039	98,0	1.933	92,0	-5,2
11 Мачванска	24.066	95,5	30.063	97,8	24,9	1.913	97,1	2.713	99,3	41,8
12 Моравичка	13.893	96,1	20.867	85,6	50,2	906	98,9	1.460	96,8	61,1
13 Поморавска	21.119	98,5	22.460	98,9	6,3	1.469	98,9	2.229	99,4	51,7
14 Расинска	24.456	99,1	24.487	99,4	0,1	1.332	99,1	1.830	99,7	37,4
15 Рашка	12.888	97,4	17.098	93,0	32,7	472	96,6	778	53,9	64,8
16 Шумадијска	19.198	95,9	23.705	96,5	23,5	1.979	98,3	2.025	56,6	2,3
17 Борска	11.534	98,7	11.474	93,8	-0,5	874	99,2	363	97,0	-58,5
18 Браничевска	26.892	98,0	26.049	84,9	-3,1	2.298	99,1	3.593	98,0	56,4
19 Зајечарска	13.421	99,0	15.377	97,3	14,6	1.217	99,3	1.732	99,2	42,3
20 Јабланичка	18.795	98,2	21.654	89,1	15,2	1.005	98,2	1.234	99,8	22,8
21 Нишавска	21.591	98,8	23.041	95,5	6,7	1.052	99,0	3.408	56,6	224,0
22 Пиротска	5.302	98,1	5.991	94,1	13,0	174	97,1	118	75,4	-32,2
23 Подунавска	13.781	95,8	15.717	97,4	14,0	1.082	98,6	5.479	33,1	406,4
24 Пчињска	10.141	99,0	12.388	84,4	22,2	295	96,9	1.630	20,4	452,5
25 Топличка	9.727	98,0	13.727	87,8	41,1	320	97,2	1.323	98,6	313,4

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

- Регионалне варијације у броју трактора су мање од варијација броја комбајна: коефицијент варијације трактора је смањен са 35% у 2012. на 31% у 2023, док су регионални диспаритети преко коефицијента варијације у броју комбајна повећани са 48% на 52%;
- Учешће трактора од 26% на пољопривредним газдинствима у седам војвођанских регионалних области је у 2023. на истом нивоу као и 2012, док је учешће комбајна повећано са 34% на 37%;
- Екстремно високе вредности трактора старијих од 10 година у 2023. су у Расинској (99,4% укупног броја трактора), док је најмање учешће у Златиборској области (79%). У Јабланичкој, Топличкој, Зајечарској и Расинској области скоро сви комбајни су старији од 10 година;
- Екстремне регионалне вредности у броју трактора у 2023. су остале исте као и 2012. и износиле су 5 : 1 (30 хиљ. трактора у Мачванској наспрам 6 хиљ. у Пиротској), али је у броју комбајна повећан са 13 : 1 на чак 46 : 1 (5,5 хиљ. у Подунавској наспрам свега 118 у Пиротској области).

Док је 2012. године један трактор просечно обрађивао 8,4 ха КПЗ, у 2023. је тај просек КПЗ износио 6,7 ха. Док у Средњобанатској области један трактор у 2023. обрађује скоро 16 ха (19 ха у 2012), у Јабланичкој области свега 2,7 ха. Генерално, на подручју седам регионалних области у АП Војводини један трактор обрађује у просеку 12 ха, а у осталих 18 регионалних области свега 5 ха, што указује на изражене регионалне диспаритете.

Графикон 12. КПЗ које просечно обрађује један трактор, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Оквир 5. Транзиција наводњаваних КПЗ и ПГ и структуре механизације, 2012–2023.

2.4. РАДНА СНАГА

На основу резултата пописа пољопривреде из 2012. и 2023. год., **радна снага у пољопривреди (број чланова и стално запослених на ПГ) у 2023. је смањена за 20%** (за 285,3 хиљ. лица). Изражено преко ГРЈ (еквивалент лица запослених са пуним радним временом током читаве године), радна снага је смањена за 22,3% (за 144 хиљ. ГРЈ).

2.4.1. ВЛАСНИЧКА СТРУКТУРА РАДНЕ СНАГЕ

Радна снага у породичним пољопривредним газдинствима је смањена за 19,9%, док је пад запослених код правних лица и предузетника био нижи (12,2%). Власничка структура радне снаге се незнатно променила, учешће радне снаге на ППГ је са 98,2% у 2012. благо смањена на 98%.

Табела 22. Број лица по власничкој структури ПГ

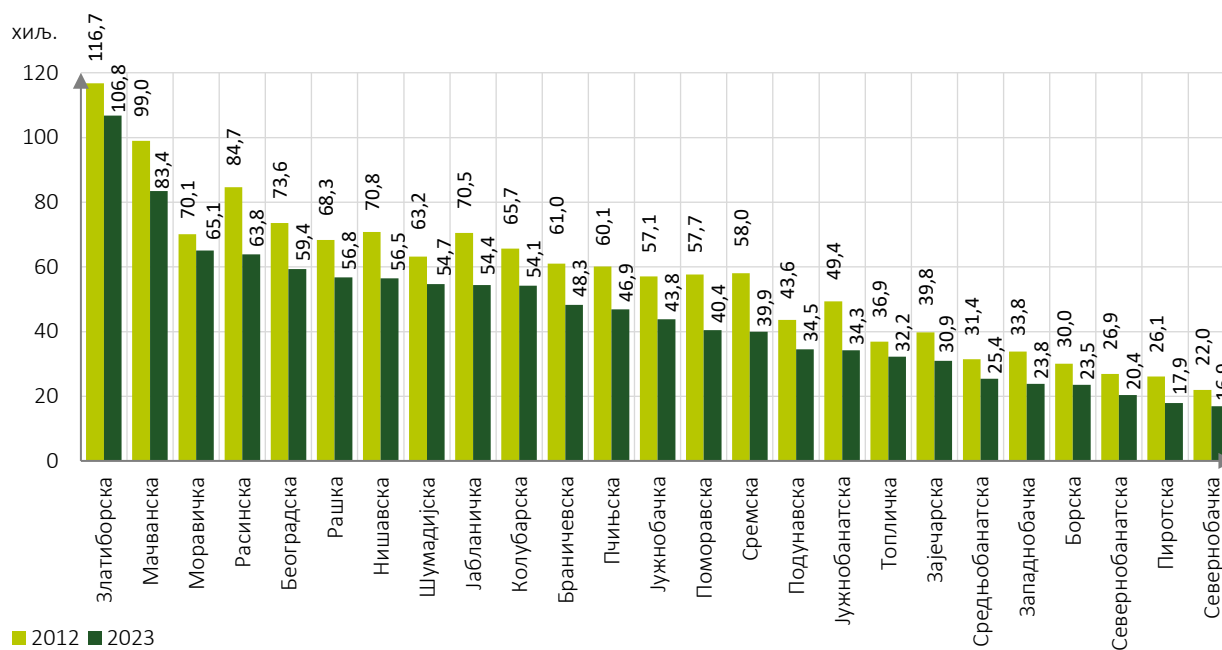
	Укупно	ППГ	%	ПЛП	%
2012	1.442.628	1.416.349	98,2	26.279	1,8
2023	1.157.319	1.134.245	98,0	23.074	2,0

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Просечан број лица по газдинству од 2,28 није се променио у периоду 2012–2023. У структури укупног броја лица 98% је стално или повремено ангажовано на породичним ПГ, а свега 2% је запослено код правних лица и предузетника. Просек броја лица на ППГ се није променио (2,25 лица), али се просек на ПЛП повећао са 8,76 лица на 11,53 у 2023.

Регионална анализа коефицијента варијације броја лица по газдинству по регионалним областима у периоду 2012–2023. показује благи раст коефицијента варијације укупног броја лица по газдинству (са 7,85% на 9,45%) и броја лица на ППГ (са 9,78% на 11,64%), и на другој страни, и поред пада, изузетно висок коефицијент варијације броја лица запослених код правних лица и предузетника (80,87% у 2012. и 60,55% у 2023). Екстремни односи у 2023. се крећу код радне снаге у ППГ од 1,75 лица у Севернобанатској до 2,55 лица у Пчињској области, а код радне снаге у ПЛП од три запослена у просеку у Расинској до 27,32 лица у Средњобанатској области.

Графикон 13. Регионални диспаритети у броју лица на ППГ, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

У структури газдинстава доминантна су газдинства са 1-2 члана (68,6%). Учешће средњих газдинстава (3-4 члана) је смањено са 27,1% у 2012. на 25,9% у 2023. Велика газдинства (5-6 лица) учествују са 4,9%, док највећа ПГ, са седам и више чланова, учествују са 0,5% (2.795 ПГ).

Табела 23. Промене у структури газдинстава према броју лица, 2012. и 2023.

	Број ПГ	% ПГ према броју лица			
		1-2 лица	3-4 лица	5-6 лица	7 и више лица
2012	631.552	68,6	27,1	4,0	0,4
2023	508.325	68,6	25,9	4,9	0,5

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Најмање варијације између регионалних области су између газдинстава са 1-2 лица (коэффициент варијације 37,2%), док су највеће код великих газдинстава која имају 5-6 лица (коэффициент варијације 72,2%). Екстремне разлике по газдинствима са 1-2 лица су 4,3 : 1 (26 хиљ. ПГ у Златиборској и Мачванској наспрам 6 хиљ. у Пиротској области), по газдинствима са 3-4 лица 10 : 1 (13 хиљ. ПГ у Златиборској наспрам 1,3 хиљ. у Севернобачкој) и чак 32 : 1 по газдинствима са 5-6 лица (2,9 хиљ. у Златиборској наспрам 92 у Севернобанатској).

Табела 24. Структура газдинстава према броју лица по регионалним областима, 2023.

Област	ПГ	Број лица				% ПГ према броју лица			
		1-2	3-4	5-6	7 и више	1-2	3-4	5-6	7 и више
Република Србија	508.325	348.950	131.879	24.701	2.795	68,6	25,9	4,9	0,5
Београдска	26.211	17.498	7.193	1.357	163	66,8	27,4	5,2	0,6
Западнобачка	13.676	11.513	1.929	170	64	84,2	14,1	1,2	0,5
Јужнобанатска	18.549	15.000	3.187	289	73	80,9	17,2	1,6	0,4
Јужнобачка	23.622	19.041	4.112	371	98	80,6	17,4	1,6	0,4
Севернобанатска	11.691	9.985	1.580	92	34	85,4	13,5	0,8	0,3
Севернобачка	9.607	8.151	1.324	101	31	84,8	13,8	1,1	0,3
Средњобанатска	13.193	10.206	2.670	259	58	77,4	20,2	2,0	0,4
Сремска	21.612	17.320	3.752	466	74	80,1	17,4	2,2	0,3
Златиборска	43.085	26.338	13.436	2.975	336	61,1	31,2	6,9	0,8
Колубарска	23.221	15.057	6.625	1.413	126	64,8	28,5	6,1	0,5
Мачванска	37.660	26.240	9.365	1.872	183	69,7	24,9	5,0	0,5
Моравичка	27.786	18.130	7.869	1.627	160	65,2	28,3	5,9	0,6
Поморавска	19.236	14.174	4.285	703	74	73,7	22,3	3,7	0,4
Расинска	25.260	14.830	8.320	1.891	219	58,7	32,9	7,5	0,9
Рашка	23.282	14.426	7.125	1.520	211	62,0	30,6	6,5	0,9
Шумадијска	24.889	17.392	6.166	1.222	109	69,9	24,8	4,9	0,4
Борска	10.073	6.601	2.882	553	37	65,5	28,6	5,5	0,4
Браничевска	20.432	13.323	5.614	1.349	146	65,2	27,5	6,6	0,7
Зајечарска	13.503	8.999	3.791	650	63	66,6	28,1	4,8	0,5
Јабланичка	21.350	12.364	7.264	1.595	127	57,9	34,0	7,5	0,6
Нишавска	24.251	15.833	7.099	1.191	128	65,3	29,3	4,9	0,5
Пиротска	8.386	6.142	1.990	233	21	73,2	23,7	2,8	0,3
Подунавска	15.529	10.657	4.107	700	65	68,6	26,4	4,5	0,4
Пчињска	18.411	10.705	6.343	1.250	113	58,1	34,5	6,8	0,6
Топличка	13.810	9.025	3.851	852	82	65,4	27,9	6,2	0,6
Коефицијент варијације	40,807	37,225	54,167	72,174	64,578				
Минимум	8.386	6.142	1.324	92	21				
Максимум	43.085	26.338	13.436	2.975	336				

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.4.2. РАДНА СНАГА ПРЕМА ВЕЛИЧИНИ ГАЗДИНСТВА

Структурна анализа радне снаге показује да **највећи број чланова газдинства у 2023. ради на газдинствима величине 2-5 ха, односно скоро сваки трећи радник у пољопривреди (30,2%) лица и 29% ГРЈ.** У односу на 2012. годину, највећи пад радне снаге је регистрован на најмањим газдинствима: на газдинствима мањим од 1 ха радна снага је смањена за 40% (пад ГРЈ 30%), а на газдинствима 1-2 ха регистрован је пад лица од 26% (пад ГРЈ 25%).

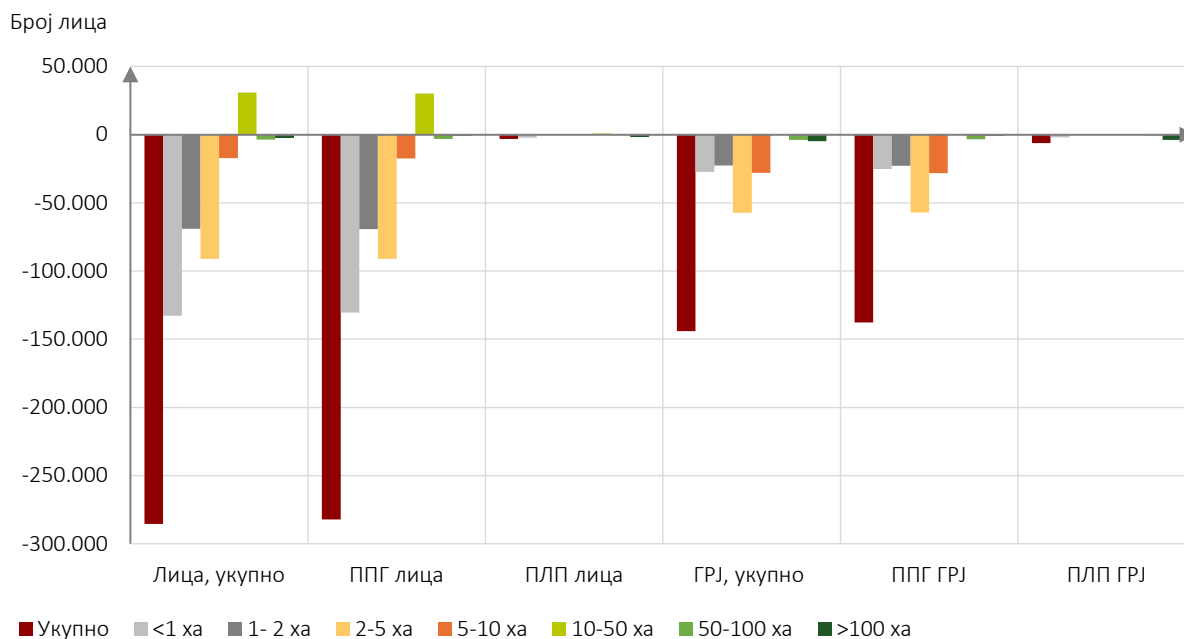
Табела 25. Радна снага по величини газдинства, 2012. и 2023.

		Лица, укупно	ППГ лица	ПЛП лица	ГРЈ, укупно	ППГ ГРЈ	ПЛП ГРЈ
Укупно	2012	1.442.628	1.416.349	26.279	646.282,8	618.054,5	28.228,4
	2023	1.157.319	1.134.245	23.074	502.317,5	480.265,6	22.051,9
<1 ха	2012	333.243	328.571	4.672	92.071,4	87.982,1	4.089,3
	2023	200.516	198.120	2.396	64.708,0	62.680,5	2.027,6
1-2 ха	2012	265.207	264.473	734	92.283,3	91.788,6	494,8
	2023	196.152	195.123	1.029	69.600,7	68.853,0	747,7
2-5 ха	2012	440.101	438.976	1.125	202.733,6	201.714,6	1.019,0
	2023	348.968	347.933	1.035	145.465,4	144.585,1	880,3
5-10 ха	2012	242.163	241.303	860	138.578,9	137.834,4	744,5
	2023	224.967	223.930	1.037	110.481,4	109.595,0	886,4
10-50 ха	2012	131.415	129.645	1.770	89.705,4	87.576,1	2.129,3
	2023	162.261	159.725	2.536	89.812,6	87.606,3	2.206,3
50-100 ха	2012	11.453	10.001	1.452	9.731,9	8.048,6	1.683,3
	2023	7.871	6.766	1.105	5.805,5	4.687,8	1.117,7
>100 ха	2012	19.046	3.380	15.666	21.178,4	3.110,2	18.068,2
	2023	16.584	2.648	13.936	16.444,0	2.258,0	14.186,0

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

- Мада је радна снага у категорији газдинстава величине 5–10 ха смањена за 17 хиљ. лица (са 242 хиљ. на 225 хиљ. лица), у структури радне снаге је повећала своје учешће са 16,8% на 19,4%. Сличне релације ове категорије газдинстава је и у структури ГРЈ (22% учешће у укупним ГРЈ);
- Једина категорија која бележи раст јесу газдинства средње величине 10–50 ха, код којих је број лица повећан за 24% (раст од 30 хиљ., са 131 хиљ. на 161 хиљ.).

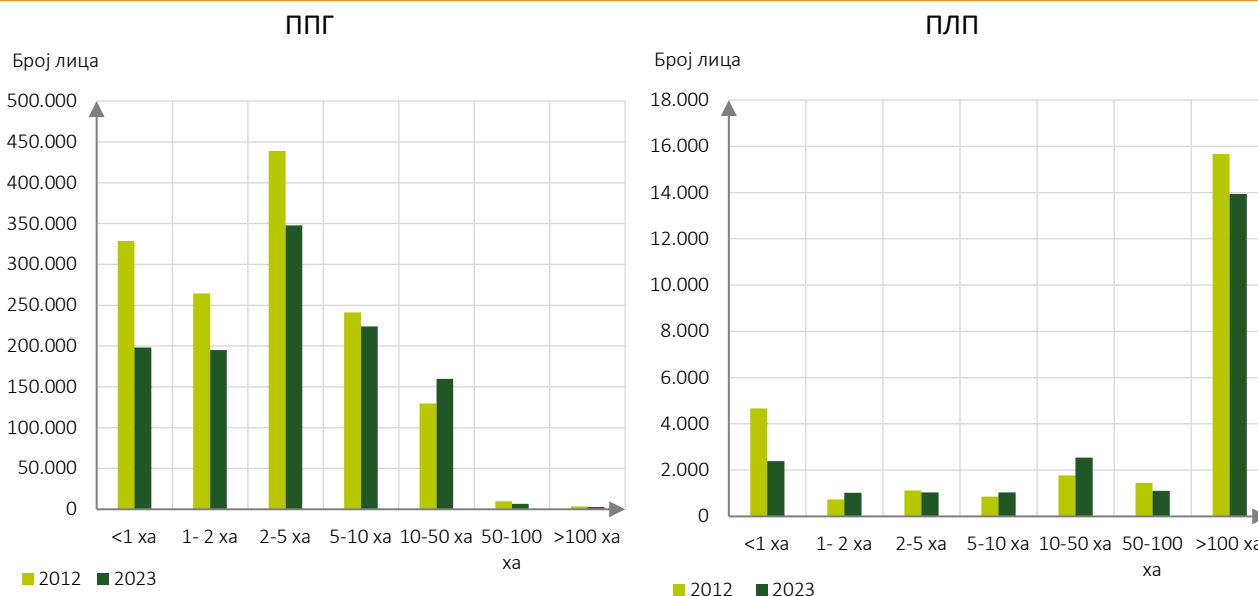
Графикон 14. Разлика у броју лица и ГРЈ по величини газдинства, 2023. у односу на 2012.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Трендови у структури радне снаге на породичним газдинствима су слични као и на укупним газдинствима. У 2023. је најзаступљенија категорија радне снаге величине 2–5 ха (30,7%). Структурни пад код ППГ је највећи код најмањих газдинстава: учешће лица на газдинствима до 2 ха је смањено 41,9% на 34,7%, односно радна снага смањена за 1/3 (за 200 хиљ., са 593 хиљ. на 393 хиљ лица).

Графикони 15-16. Структура радне снаге на ППГ и ПЛП у односу на величину газдинства, 2012. и 2023.

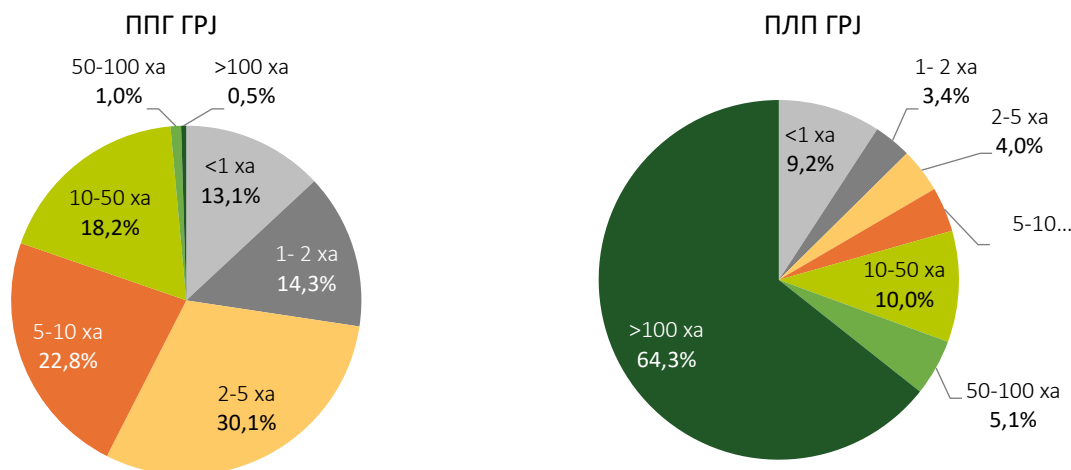

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Структурна померања радне снаге код ПЛП су била у знаку пада радне снаге на најмањим и највећим поседима: у категорији до 1 ха радна снага се преполовила (пад са 4,7 хиљ. на 2,4 хиљ. лица и пад ГРЈ са 4 хиљ. на 2 хиљ.) и у категорији газдинстава већим од 100 ха радна снага је смањена за 11% (са 15,7 хиљ. на 13,9 хиљ. лица, док је број ГРЈ смањен за 22%).

У структури ГРЈ у 2023. код ППГ најзаступљенија су газдинства средње величине 2–5 ха (30,1%) и 5–10 ха (22,8%). Радна снага посматрана кроз величину ГРЈ на највећим газдинствима је свега 1% (2,3 хиљ. ГРЈ). У структури ГРЈ ПЛП скоро 2/3 радне снаге је концентрисано на највећим газдинствима (изнад 100 ха). Учешће ГРЈ на најмањим поседима (испод 1 ха) је 9,2%.

Графикони 17-18. Структура ГРЈ на ППГ и ПЛП у односу на величину газдинства, 2023.

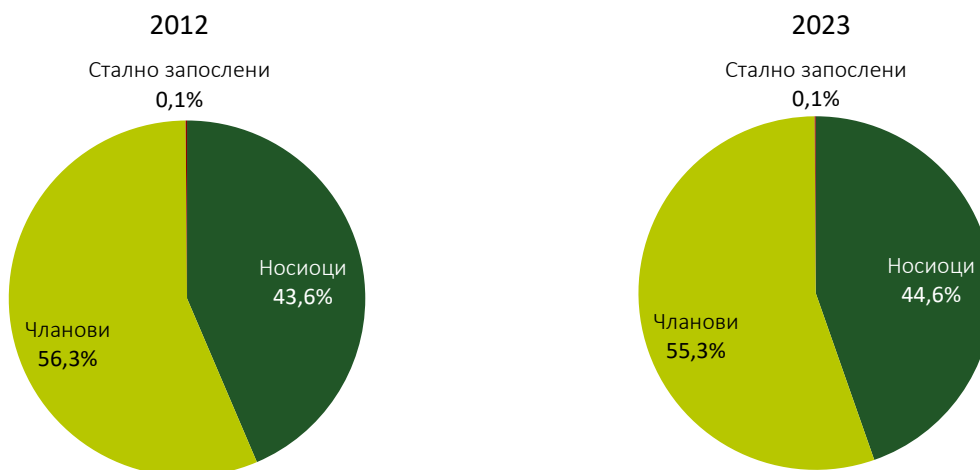

Извор: Прорачун на основу резултата Пописа пољопривреде 2023.

2.4.3. РАДНА СНАГА ПРЕМА РАДНОМ СТАТУСУ

Промене у структури радне снаге према радном статусу на породичним пољопривредним газдинствима у 2023, у односу на 2012, јесу у знаку пада свих категорија: пада броја носилаца за 18% (са 617,4 хиљ. на 506,3 хиљ.), пада броја чланова породице и рођака на ППГ за 21,4% (са 797,2 хиљ. на 626,9 хиљ.) и пада броја стално запослених за 40% (са 1,78 хиљ. на 1,07 хиљ.). Услед бржег пада броја чланова од броја носилаца ППГ у структури радне снаге према радном статусу за 1 п. п., број носилаца је повећао своје учешће (са 43,6% на 44,6%), док је број чланова структурно пао за 1 п. п. (са 56,3% на 55,3%). Низак број запослених, и поред огромног пада, у структури остаје на 0,1%.

Графикони 19-20. Структура радне снаге на ППГ према радном статусу, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионални диспаритети у 2023. повећани су код све три категорије, односно **раст коефицијента варијације**: код носилаца ППГ са 37,3% на 40,9% (екстреми су у Златиборској 43 хиљ., а у Пиротској свега 8 хиљ.), код чланова са 45,8% на 53,1% (екстреми Златиборска, 63,7 хиљ., и Севернобачка, 7,3 хиљ.) и код стално запослених са 112% на 124% (у Средњобанатској 204, док је испод 10 стално запослених у Пчињској, Јабланичкој, Борској, Моравичкој и Рашкој области).

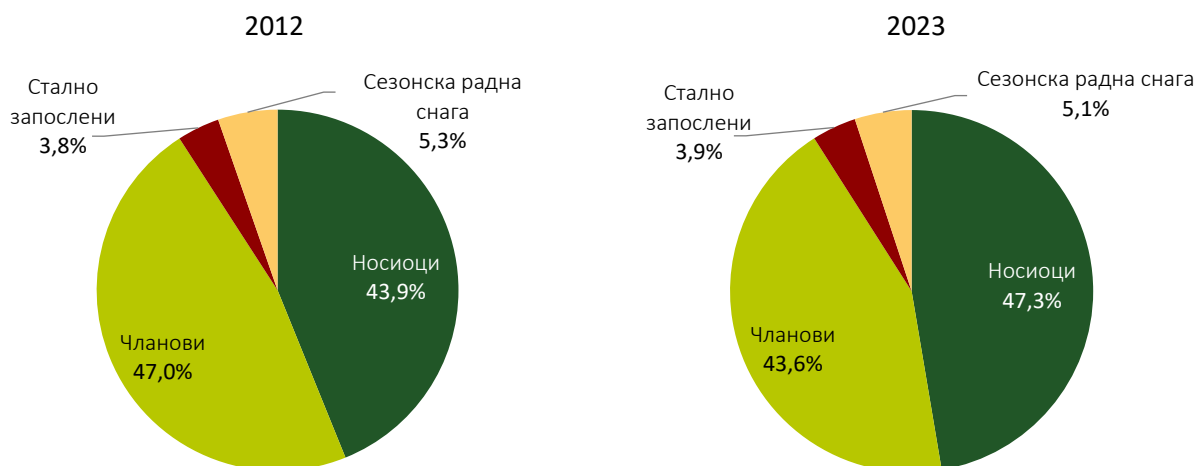
Табела 26. Регионална структура радне снаге према радном статусу на ППГ, 2012. и 2023.

Област	Укупно		Носиоци		Чланови		Стално запослени		Област	Укупно		Носиоци		Чланови		Стално запослени	
	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023		2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023
	у хиљ.				%					у хиљ.				%			
Република Србија	1.416,3	1.134,2	43,6	44,6	56,3	55,3	0,1	0,1	13 Поморавска	57,7	40,4	42,3	47,5	57,7	52,5	0,1	0,0
1 Београдска	73,6	59,4	44,4	43,9	55,5	56,0	0,1	0,1	14 Расинска	84,7	63,8	39,2	39,3	60,7	60,7	0,0	0,1
2 Западнoбачка	33,8	23,8	53,0	57,0	46,7	42,9	0,2	0,1	15 Рашка	68,3	56,8	40,6	40,9	59,4	59,1	0,0	0,0
3 Јужнобанатска	49,4	34,3	50,2	53,6	49,5	46,3	0,3	0,1	16 Шумадијска	63,2	54,7	41,6	45,4	58,3	54,6	0,1	0,0
4 Јужнобачка	57,1	43,8	54,3	53,4	45,3	46,3	0,5	0,3	17 Борска	30,0	23,5	40,6	42,6	59,4	57,3	0,0	0,0
5 Севернобанатска	26,9	20,4	51,9	57,1	47,0	42,1	1,1	0,8	18 Браничевска	61,0	48,3	42,8	42,2	57,1	57,6	0,1	0,2
6 Севернобачка	22,0	16,9	50,2	56,3	49,2	43,1	0,6	0,5	19 Зајечарска	39,8	30,9	40,2	43,6	59,7	56,4	0,0	0,0
7 Средњобанатска	31,4	25,4	51,9	51,4	47,5	47,7	0,6	0,8	20 Јабланичка	70,5	54,4	38,4	39,2	61,6	60,8	0,0	0,0
8 Сремска	58,0	39,9	49,0	53,7	50,9	46,2	0,1	0,1	21 Нишавска	70,8	56,5	43,0	42,9	56,9	57,1	0,0	0,0
9 Златиборска	116,7	106,8	39,7	40,3	60,3	59,7	0,0	0,0	22 Пиротска	26,1	17,9	44,9	46,6	55,0	53,4	0,1	0,1
10 Колубарска	65,7	54,1	40,8	42,8	59,1	57,2	0,1	0,1	23 Подунавска	43,6	34,5	43,1	44,8	56,8	55,1	0,1	0,0
11 Мачванска	99,0	83,4	44,5	45,0	55,4	54,9	0,0	0,0	24 Пчињска	60,1	46,9	41,5	39,2	58,4	60,8	0,1	0,0
12 Моравичка	70,1	65,1	41,3	42,6	58,7	57,4	0,0	0,0	25 Топличка	36,9	32,2	43,6	42,7	56,4	57,2	0,0	0,1

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Структурне промене у годишњим радним јединицама према радном статусу у 2023, у односу на 2012, детерминисане су већом стопом пада чланова газдинстава (-27,8%) од стопе пада носилаца газдинстава (-16,1%), тако да су највеће радне категорије замениле места у структури ГРЈ. У 2012. је најдоминантнија радна група ГРЈ била чланови (47%), а у 2023. најбројнија категорија су носиоци газдинстава (47,4%). Стално запослени су пали за 19,1% (4% у структури), док је сезонска и уговорна радна снага пала за 26,2% (5% у структури у 2023).

Графикони 21-22. Структура ГРЈ према радном статусу, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионални трендови ГРЈ по радном статусу показују пораст регионалних диспаритета у свим категоријама: код носилаца раст коефицијента варијације са 40% у 2012. на 50% у 2023. (екстремни однос повећан са 4 : 1 на 6 : 1, однос Златиборске и Пиротске области), код чланова са 48% на 62% (екстремни однос повећан са 6 : 1 на 9,6 : 1, однос Златиборске и Севернобанатске области), код стално запослених је константно висок, чак 130% (екстремни однос повећан са 4 : 1 на 6 : 1, однос Јужнобачке и Пчињске области), код сезонске радне снаге са 53% на 73% (екстремни однос повећан са 4 : 1 на 6 : 1, однос Златиборске и Пиротске области). **Учешће сезонске радне снаге у укупним ГРЈ је константно високо у Јужнобачкој области (11,3% у 2012, 13% у 2023), док је сваки четврти радник (25% од укупних ГРЈ) стално запослен у Средњобанатској области.**

Табела 27. Регионална структура ГРЈ према радном статусу, 2012. и 2023.

Област	Укупно		Носиоци		Чланови		Стално запослени		Сезонска радна снага		Област	Укупно		Носиоци		Чланови		Стално запослени		Сезонска радна снага	
	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023		2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023
	у хиљ.		%																		
Република Србија	646	502	43,9	47,3	47,0	43,6	3,8	3,9	5,3	5,1	13 Поморавска	25	19	44,0	52,4	50,6	43,6	1,3	1,6	4,2	2,4
1 Београдска	34	25	42,6	48,0	43,1	41,9	9,1	3,4	5,2	6,7	14 Расинска	40	29	41,8	45,1	53,1	49,1	1,2	1,1	4,0	4,6
2 Западнобачка	16	11	44,3	49,6	32,9	24,6	14,9	18,7	7,8	7,0	15 Рашка	27	26	45,6	48,3	51,2	48,6	0,7	1,1	2,4	2,0
3 Јужнобанатска	23	16	45,1	49,5	36,2	30,0	9,5	12,8	9,2	7,7	16 Шумадијска	29	26	44,5	50,0	49,9	45,7	1,0	0,8	4,6	3,5
4 Јужнобачка	29	21	41,6	43,8	28,1	25,5	18,9	17,6	11,3	13,0	17 Борска	14	11	42,1	47,3	54,4	50,0	0,7	0,6	2,8	2,1
5 Севернобанатска	13	9	47,2	53,8	33,6	26,8	10,0	12,4	9,1	7,0	18 Браничевска	28	20	42,4	49,6	52,2	45,4	1,7	2,3	3,7	2,8
6 Севернобачка	12	9	43,8	52,6	32,7	29,3	12,4	12,5	11,1	5,6	19 Зајечарска	20	13	42,7	47,0	52,8	46,5	0,7	1,8	3,8	4,7
7 Средњобанатска	16	13	46,3	42,3	33,2	26,7	13,5	24,9	7,0	6,2	20 Јабланичка	29	22	40,6	41,3	54,3	53,9	0,6	0,5	4,5	4,3
8 Сремска	28	18	45,4	53,5	40,9	31,7	6,6	8,7	7,1	6,0	21 Нишавска	29	18	46,6	47,2	49,7	48,8	0,5	0,8	3,2	3,2
9 Златиборска	47	49	42,6	44,6	50,8	48,9	0,8	0,3	5,8	6,2	22 Пиротска	12	7	49,9	49,7	46,5	46,0	1,0	2,5	2,6	1,9
10 Колубарска	35	27	41,6	46,7	53,1	48,8	1,1	0,8	4,2	3,7	23 Подунавска	17	13	44,1	44,7	47,0	43,5	2,1	5,4	6,9	6,3
11 Мачванска	48	42	45,3	48,7	49,1	45,9	0,5	0,5	5,1	4,9	24 Пчињска	24	16	47,2	45,3	49,6	51,7	0,9	0,3	2,2	2,7
12 Моравичка	34	32	42,9	46,8	51,5	47,2	0,6	0,4	5,0	5,6	25 Топличка	15	11	45,4	45,9	48,1	48,0	1,3	1,5	5,2	4,7

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.4.4. НОСИОЦИ И УПРАВНИЦИ – ПРОМЕНЕ У СТАРОСНОЈ И ОБРАЗОВНОЈ СТРУКТУРИ

Од укупно 508,3 хиљ. газдинстава, 506,7 хиљ. се стално или повремено бавило пољопривредном активношћу, што значи да се свега 0,31% газдинстава у 2023. не бави пољопривредом (0,48% у 2012).

Табела 28. Носиоци и управници газдинстава у Републици Србији, 2012. и 2023.

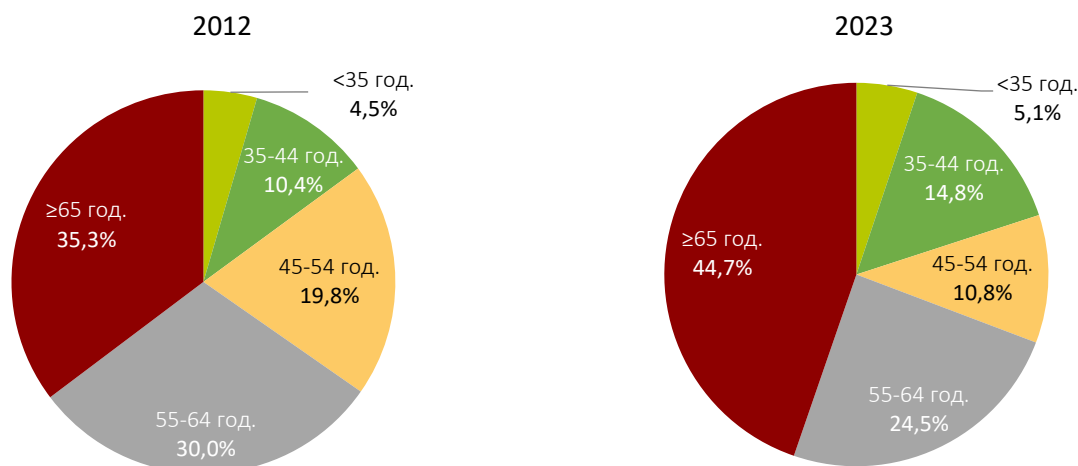
	Носиоци	Управници	Однос управник/носилац
2012	628.552	631.552	99,52
2023	506.736	508.325	99,69

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

На трендове у старосној структури носилаца газдинстава у Републици Србији, поред општих демографских проблема руралног становништва на целој територији, утицала је и спорост у транзицији власничке структуре (подстицање преноса власништва над газдинством на млађе носиоце).

- Највеће смањење броја носилаца у периоду 2012–2023. регистровано је у старосним групама 45–54 године (-69,6 хиљ.) и 55–64 године (-64,5 хиљ.), док је раст забележен у старосним групама 35–44 године (9,8 хиљ.) и 65 и више година (4,8 хиљ.);
- Од укупног броја најмлађих носилаца у 2023, 39% је у седам војвођанских регионалних области, док је чак 83% укупног броја најстаријих носилаца у осталих 18 регионалних области;
- Учешће најстаријих носилаца газдинстава (65 и више година) повећано је за 10 п. п., са 35,3% у 2012. на 44,7% у 2023;
- Сваки пети носилац газдинства је у старосној групи 55–64 год., сваки девети у групи 45–54 год., док је сваки седми у категорији 35–44 год., а тек сваки 20. носилац је млађи од 35 год.;

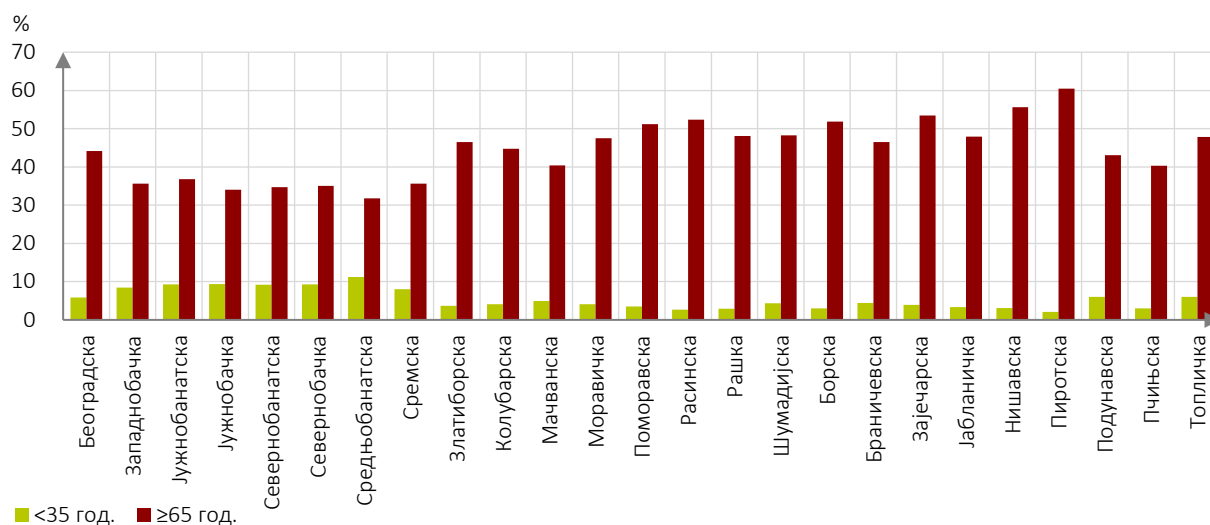
Графикони 23-24. Промене у старосној структури носилаца газдинстава, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

- У свим старосним групама регионални коефицијент варијације у 2023. се креће у интервалу 44–48%, највеће варијације су у најмлађој старосној групи (КВ 48,4%), а најмање у групи 35–44 год. (КВ 42,5%). Приметни су тренд раста и двоструко веће учешће најмлађих носилаца у војвођанским регионалним областима (просек 7,5% у 2012; 9,2% у 2023) од осталих области (3,5% у 2012; 3,9% у 2023). Учешће најстарије популације (65 и више година) повећано је у војвођанским регионалним областима са просечних 25,9% на 34,8% (сваки трећи носилац), а у осталих 18 регионалних области са просечних 39,1 на чак 48,4% (скоро сваки други носилац);
- Највеће учешће најмлађих носилаца газдинстава 2023. је у Средњобанатској (11,2%), док је у Пиротској области учешће најстаријих носилаца (65 и више) чак 60%;

Графикон 25. Учешћа најмлађих и најстаријих носилаца по регионалним областима, 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата Пописа пољопривреде 2023.

- Екстремне регионалне разлике у старосној структури у 2023. се постепено смањују, двоструко су веће у најмлађој у односу на најстарију старосну групу носилаца; највеће су у најмлађој и износе 12,6 : 1 (Јужнобачка : Пиротска), у старосној групи 35-44 год. су 8,5 : 1 (Мачванска : Пиротска), у старосној групи 45-54 год. су 7,4 : 1 (Златиборска : Пиротска), у старосној групи 55-64 год. су 6,1 : 1 (Златиборска и Мачванска : Пиротска) и у најстаријој групи 6 : 1 (Златиборска : Севернобачка).

Табела 29. Старосна структура носилаца газдинстава, 2012. и 2023.

Област	2012						2023					
	Број	Старосне групе					Број	Старосне групе				
		<35	35-44	45-54	55-64	≥65		<35	35-44	45-54	55-64	≥65
Република Србија	628,6	4,5	10,4	19,8	30,0	35,3	506,7	5,1	14,8	10,8	24,5	44,7
Београдска	33,1	4,1	9,2	19,9	33,2	33,6	26,1	5,8	16,1	10,5	23,3	44,2
Западнобачка	18,2	7,1	13,3	22,7	30,1	26,8	13,6	8,4	20,9	11,6	23,4	35,7
Јужнобанатска	25,4	6,6	13,1	22,4	30,4	27,5	18,4	9,3	19,2	11,1	23,6	36,8
Јужнобачка	31,5	7,6	14,0	23,5	29,1	25,8	23,4	9,4	21,2	11,6	23,8	34,0
Севернобанатска	14,2	8,3	14,3	24,7	27,3	25,4	11,6	9,2	20,8	10,8	24,5	34,7
Севернобачка	11,2	8,4	14,9	22,8	27,8	26,1	9,5	9,2	21,8	11,3	22,6	35,0
Средњобанатска	16,6	8,0	14,5	24,4	29,2	23,9	13,1	11,2	21,2	11,8	24,0	31,8
Сремска	29,1	6,1	12,7	25,4	30,0	25,7	21,5	8,0	19,6	11,1	25,6	35,7
Златиборска	46,8	3,9	9,6	19,7	28,5	38,2	43,1	3,7	13,4	10,7	25,8	46,5
Колубарска	27,5	3,6	9,4	19,7	28,7	38,7	23,2	4,1	13,7	10,9	26,5	44,8
Мачванска	44,6	4,8	12,0	22,9	29,9	30,4	37,6	4,9	15,6	12,2	26,9	40,4
Моравичка	29,3	3,4	8,7	17,9	29,7	40,2	27,7	4,1	13,5	10,2	24,7	47,5
Поморавска	24,9	3,2	8,3	17,2	32,4	39,0	19,2	3,5	12,3	9,5	23,5	51,2
Расинска	34,0	3,1	8,6	16,9	32,2	39,3	25,2	2,7	11,5	10,2	23,2	52,4
Рашка	28,1	3,8	10,8	19,2	28,7	37,5	23,3	2,9	12,5	11,1	25,4	48,1
Шумадијска	26,8	4,1	9,2	17,9	32,0	36,8	24,8	4,3	14,5	10,5	22,4	48,3
Борска	12,5	2,8	8,5	16,0	30,5	42,1	10,1	3,0	11,2	10,8	23,1	51,9
Браничевска	26,6	4,7	11,7	17,0	30,9	35,7	20,4	4,4	14,0	11,8	23,2	46,5
Зајечарска	16,6	2,8	6,8	13,7	28,9	47,8	13,5	3,9	12,2	9,1	21,3	53,5
Јабланичка	27,9	2,4	7,9	18,8	30,4	40,5	21,3	3,4	11,2	10,4	27,1	47,9
Нишавска	31,2	2,6	7,1	15,1	30,8	44,4	24,2	3,1	10,6	8,7	21,9	55,7
Пиротска	11,8	1,7	5,4	14,1	28,5	50,3	8,4	2,1	8,3	7,4	21,8	60,5
Подунавска	19,1	4,5	11,3	19,1	33,0	32,0	15,5	6,1	15,9	11,8	23,3	43,1
Пчињска	25,2	5,5	12,6	23,6	26,2	32,2	18,4	3,0	13,6	12,9	30,1	40,4
Топличка	16,3	2,6	7,4	16,6	28,4	45,0	13,8	6,1	12,0	9,8	24,3	47,8

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Образовна структура 508 хиљ. управника пољопривредних газдинстава у 2023. је изузетно неповољна. Структурна побољшања образовног профила управника у односу на 2012. су минимална:

- Укупан број управника је смањен за 20%. Највећи пад броја управника (27–30%) је регистрован у Пиротској, Пчињској, Јужнобанатској, Сремској и Расинској области;
- У свим образовним категоријама управника је регистрован или пад или *status quo*. Укупан број управника који је стекао своје знање из пољопривреде искључиво праксом је смањен за 28%, односно за 105,8 хиљ., број управника који је завршио курс из пољопривреде је смањен за 2/3 и са другом средњом школом пад од 8%, док се број управника у осталим образовним профилима није битније променио. Са средњом пољопривредном школом је нешто мање од 17 хиљ. управника, са пољопривредним факултетом или вишом пољопривредном школом око 9 хиљ. управника и са другом високом или вишом школом нешто више од 32 хиљ. управника;
- Више од половине управника у 2023. су стекли своје знање из пољопривреде искључиво праксом (53,7%), док је више од 1/3 управника са другом средњом школом (34,8%). Са пољопривредним факултетом или вишом пољопривредном школом је свега 1,7%, а са другом високом или вишом школом 6,2%;
- Најнеповољнија образовна структура управника је у Борској, Браничевској, Рашкој и Колубарској области. Регионалне екстреме најбоље илуструје податак да је у седам војвођанских области сваки осми управник са факултетом или вишом школом, а у осталих 18 области тек сваки 15.

Табела 40. Образованост управника, 2012. и 2023.

Област	2012							2023						
	Број управника	Пракса из пољ.	Курсеви из пољ.	СПШ	Друга СШ	ПФ	Друга ВШП	Број управника	Пракса из пољ.	Курсеви из пољ.	СПШ	Друга СШ	ПФ	Друга ВШП
	у хиљ.	%						у хиљ.	%					
Република Србија	631,6	60,0	0,7	2,6	30,3	1,4	5,0	508,3	53,7	0,3	3,3	34,8	1,7	6,2
1 Београдска	33,2	55,2	0,7	1,1	36,3	1,4	5,2	26,2	50,7	0,4	1,8	38,4	1,7	6,9
2 Западнoбачка	18,3	48,7	1,0	7,1	35,5	2,5	5,1	13,7	35,4	0,4	8,3	44,0	3,7	8,2
3 Јужнобанатска	25,6	50,9	1,3	6,7	34,0	2,0	5,2	18,5	40,1	0,5	8,8	39,2	2,6	8,9
4 Јужнобачка	31,9	45,6	0,7	4,4	41,1	2,3	5,9	23,6	32,6	0,2	6,0	47,5	3,5	10,2
5 Севернобанатска	14,3	48,7	1,0	5,8	36,9	2,3	5,3	11,7	38,8	0,5	6,6	41,5	3,2	9,3
6 Севернобачка	11,4	55,5	1,0	6,1	30,3	2,5	4,5	9,6	47,1	0,8	8,1	33,0	3,8	7,2
7 Средњобанатска	16,8	42,1	2,1	6,7	40,3	2,3	6,6	13,2	36,3	0,6	9,2	40,4	3,2	10,3
8 Сремска	29,3	47,3	0,7	5,0	39,2	2,6	5,2	21,6	45,5	0,4	6,3	37,0	3,3	7,5
9 Златиборска	46,9	60,9	0,7	0,9	31,5	1,1	4,9	43,1	62,4	0,2	1,4	30,6	1,0	4,5
10 Колубарска	27,6	67,5	0,4	2,0	24,4	1,1	4,6	23,2	64,1	0,3	2,6	27,4	1,0	4,4
11 Мачванска	44,7	60,8	0,3	2,1	31,1	1,4	4,2	37,7	59,1	0,2	2,9	31,5	1,5	4,8
12 Моравичка	29,4	59,6	0,7	1,2	31,7	1,2	5,6	27,8	56,3	0,2	1,6	35,4	1,2	5,5
13 Поморавска	25,0	66,0	0,4	1,8	26,1	1,0	4,7	19,2	57,4	0,2	2,8	33,1	1,6	4,9
14 Расинска	34,2	64,7	0,4	1,7	26,6	1,3	5,3	25,3	58,6	0,2	2,5	31,0	1,5	6,2
15 Рашка	28,2	63,9	0,6	0,9	28,5	0,8	5,2	23,3	60,9	0,2	1,4	31,0	1,0	5,5
16 Шумадијска	26,9	61,8	0,4	1,3	29,9	1,1	5,4	24,9	58,2	0,3	2,2	33,9	1,2	4,3
17 Борска	12,6	78,0	0,4	1,1	16,4	0,9	3,2	10,1	69,5	0,1	1,6	24,6	0,9	3,3
18 Браничевска	26,7	80,9	0,7	1,8	13,9	0,7	2,0	20,4	64,0	0,3	2,4	28,9	0,9	3,4
19 Зајечарска	16,7	68,4	0,8	1,7	22,6	1,5	5,1	13,5	53,1	0,2	2,3	34,5	1,7	8,2
20 Јабланичка	27,9	62,0	0,5	2,7	28,2	1,2	5,4	21,4	50,5	0,3	3,8	37,7	1,5	6,1
21 Нишавска	31,3	59,8	0,5	1,4	31,9	1,0	5,3	24,3	55,3	0,2	1,5	36,0	1,3	5,6
22 Пиротска	11,9	67,7	0,5	1,0	23,6	1,1	6,2	8,4	63,8	0,1	1,1	28,3	1,2	5,5
23 Подунавска	19,1	59,7	0,7	2,1	32,1	1,2	4,2	15,5	47,0	0,2	2,5	42,4	1,6	6,3
24 Пчињска	25,2	66,2	0,8	1,0	26,3	0,9	4,8	18,4	53,8	0,1	1,5	37,1	1,1	6,4
25 Топличка	16,3	59,1	0,6	2,3	29,4	1,4	7,1	13,8	57,9	0,1	3,3	30,3	1,7	6,6

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Напомена: СПШ – средња пољопривредна школа; ПФ – пољопривредни факултет или виша пољ. школа.

2.4.5. РАДНА СНАГА ПРЕМА ВЕЛИЧИНИ КОРИШЋЕНОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА

Укупна радна снага посматрана кроз годишње радне јединице је смањена у протеклој деценији за **22,3%**. Више од половине радне снаге обрађује газдинства величине **2–10 ха (51% у 2023)**. Пад радне снаге на КПЗ величине 0–2 ха износио је -27,1% (са 184 на 134 хиљ. ха), а величине 2–10 ха -25% (са 341 на 256 хиљ. ха).

Табела 41. Структура ГРЈ према величини КПЗ, 2012. и 2023.

	ГРЈ, укупно	0-2 ха	2-10 ха	10-20 ха	>20 ха
2012	646.282,8	184.354,7	341.312,5	62.718,1	57.897,6
	100,0	28,5	52,8	9,7	9,0
2023	502.317,5	134.308,8	255.946,7	61.252,7	50.809,4
	100,0	26,7	51,0	12,2	10,1

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионална структура ГРЈ по величини газдинстава у 2023. наглашеније диференцира војвођанске регионалне области према осталим регионалним областима у односу на 2012. Док је 2012. у просеку 30% ГРЈ у војвођанским областима ангажовано на ПГ величине изнад 20 ха, тај просек је у 2023. износио 34% ГРЈ. У осталих 18 регионалних области ангажовано је свега 5% радне снаге (3,5% у 2012) на КПЗ већим од 20 ха. Имајући у виду да је у просеку 56% радне снаге ангажовано на поседима величине 2–10 ха у 18 регионалних области у централној Србији, односно да је највећи фонд рада ангажован на малим поседима, може се закључити да је више од 2/3 области суочено са ниском продуктивношћу.

Табела 42. Структура радне снаге према величини КПЗ по регионалним областима, 2012. и 2023.

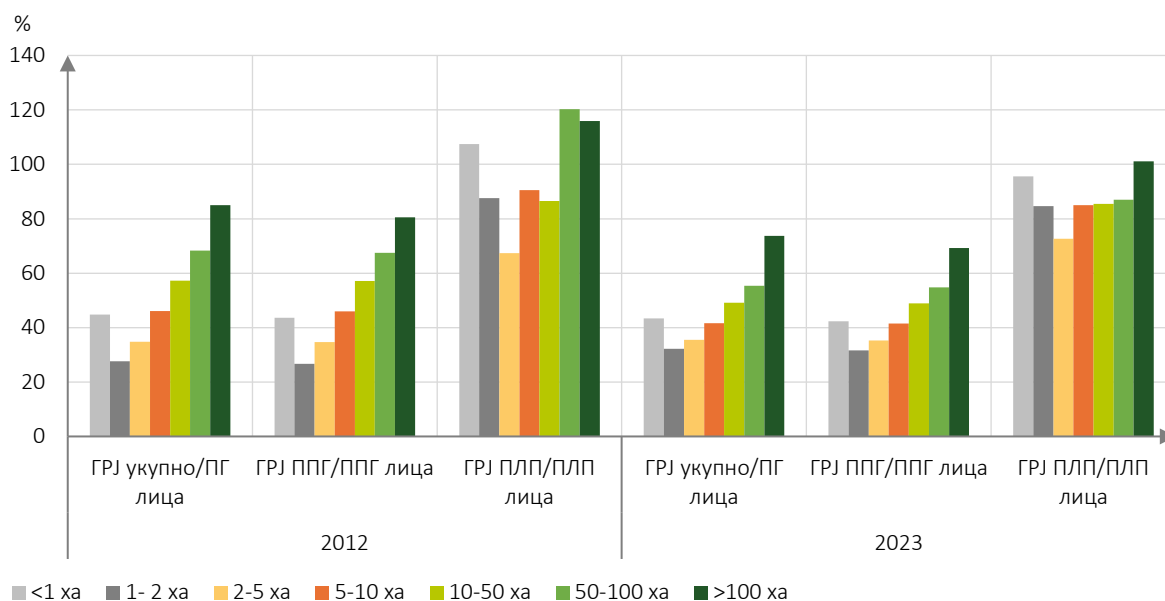
Област	2012					2023				
	ГРЈ, укупно	0-2 ха	2-10 ха	10-20 ха	>20 ха	ГРЈ, укупно	0-2 ха	2-10 ха	10-20 ха	>20 ха
	у хиљ.	%				у хиљ.	%			
Београдска	34,4	32,5	49,8	6,8	10,9	24,7	33,6	50,2	9,2	6,9
Западнобачка	16,4	32,1	28,5	9,9	29,5	11,4	23,0	27,7	13,0	36,3
Јужнобанатска	23,0	26,9	28,3	13,3	31,5	16,1	21,2	27,5	19,2	32,0
Јужнобачка	29,2	28,6	27,0	10,1	34,4	21,4	23,2	26,9	14,1	35,8
Севернобанатска	13,2	20,9	37,2	15,2	26,7	9,3	16,6	30,9	18,5	34,0
Севернобачка	12,1	29,0	30,0	12,2	28,8	8,6	20,6	29,1	18,9	31,4
Средњобанатска	15,8	29,1	26,4	12,1	32,4	13,4	13,2	21,7	16,1	48,9
Сремска	28,2	26,4	38,4	14,7	20,5	18,3	21,4	37,8	18,7	22,2
Златиборска	46,9	26,2	59,2	11,2	3,3	48,6	31,2	55,0	10,9	3,0
Колубарска	35,4	15,3	66,8	14,7	3,2	27,1	16,9	62,1	17,0	4,0
Мачванска	47,8	25,7	58,5	11,7	4,1	42,0	26,4	56,2	13,3	4,0
Моравичка	34,0	25,9	62,3	9,7	2,1	31,7	28,6	59,2	9,9	2,3
Поморавска	25,4	25,7	61,3	9,4	3,6	18,6	23,8	59,1	11,6	5,6
Расинска	39,9	33,6	61,6	3,9	0,9	29,1	31,3	60,3	7,2	1,3
Рашка	26,6	33,7	57,7	7,3	1,3	25,7	33,0	55,2	9,2	2,5
Шумадијска	29,4	19,7	64,1	12,4	3,8	25,8	22,3	59,0	14,0	4,7
Борска	13,7	16,7	61,5	16,6	5,3	10,9	16,9	54,6	20,9	7,5
Браничевска	28,4	17,4	61,4	14,0	7,2	20,1	18,9	53,3	17,6	10,1
Зајечарска	19,8	18,4	64,6	13,7	3,3	12,8	17,8	56,6	18,0	7,6
Јабланичка	28,7	44,9	51,3	2,1	1,7	21,7	41,0	54,0	3,7	1,4
Нишавска	29,3	38,6	56,1	4,2	1,2	18,2	33,7	56,6	6,7	3,0
Пиротска	11,7	41,9	52,0	4,5	1,6	7,2	39,8	46,3	6,6	7,2
Подунавска	17,2	25,6	57,2	11,1	6,0	13,0	21,6	55,4	12,2	10,9
Пчињска	24,0	51,1	46,2	2,1	0,6	16,1	41,3	49,6	5,6	3,5
Топличка	15,5	31,4	62,9	3,8	1,9	10,7	29,3	63,2	5,1	2,3

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.4.6. СТЕПЕН АНГАЖОВАНОСТИ РАДНЕ СНАГЕ

Степен ангажованости радне снаге у пољопривреди је у континуираном паду. Однос укупног броја годишњих радних јединица и чланова пољопривредних газдинстава (носиоци, стално и повремено запослени) показује да је просечна ангажованост радне снаге у пољопривреди у Републици Србији смањена са 44,8% у 2012. на 43,4% у 2023, што је мање од једног пуно запосленог по газдинству. Степен ангажованости радне снаге се повећава са растом КПЗ, док је на малим газдинствима (испод 1 ха) ангажованост радне снаге 32,3% у 2023, на највећим газдинствима (изнад 100 ха) она је три пута већа (99,2%). У односу на 2012, ангажованост радне снаге је смањена код свих газдинстава по величини, осим незнатног повећања код малих газдинстава.

Графикон 26. Ангажованост радне снаге у зависности од величине ПГ, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Просечна ангажованост радне снаге посматрана преко ГРЈ показује да је она код правних лица и предузетника у 2012. била девет пута већа од ангажованости радне снаге на породичним пољопривредним газдинствима, да би 2023. тај однос износио 12 : 1. Ангажованост радне снаге на породичним пољопривредним газдинствима се кретала у 2012. у распону од 0,5 ГРЈ на малим газдинствима до 2 ГРЈ на великим газдинствима, да би се 2023. искоришћеност радне снаге на ППГ кретала у распону од 0,6 ГРЈ (до 1 ха) до 1,7 ГРЈ (изнад 50 ха). Најмања ангажованост радне снаге код ПЛП у 2023. је износила ГРЈ (2–5 ха), док је 31,7 ГРЈ била на највећим поседима (изнад 50 ха).

Табела 43. Ангажованост ГРЈ по газдинству, 2012. и 2023.

	2012			2023		
	ГРЈ/бр. ПГ	ГРЈ ППГ/бр. ППГ	ГРЈ ПЛП/бр. ПЛГ	ГРЈ/бр. ПГ	ГРЈ ППГ/бр. ППГ	ГРЈ ПЛП/бр. ПЛГ
Укупно	1,0	1,0	9,4	1,0	0,9	11,0
<1 ха	0,5	0,5	3,4	0,6	0,6	4,9
1- 2 ха	0,7	0,7	2,0	0,8	0,7	3,6
2-5 ха	1,1	1,1	3,4	1,0	1,0	3,1
5-10 ха	1,6	1,5	4,1	1,2	1,2	4,7
10-50 ха	2,0	1,9	5,7	1,4	1,3	5,2
>50 ха	4,9	2,0	29,0	4,9	1,7	31,7

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионална ангажованост радне снаге по регионалним областима у 2023. показује да су највећи диспаритети између великих газдинстава изнад 100 ха (коэффициент варијације 30,17%) и између газдинства величине 50–100 ха (коэффициент варијације 21,09%). Највећа ангажованост радне снаге је на газдинствима изнад 100 ха у Зајечарској (136,4 ГРЈ/број ПГ) и на газдинствима 50–100 ха у Мачванској области (129,2 ГРЈ/број ПГ). На другој страни, најмања ангажованост радне снаге је на малим ПГ у Подунавској (19,3), Нишавској (20,6) и Топличкој области (21,0).

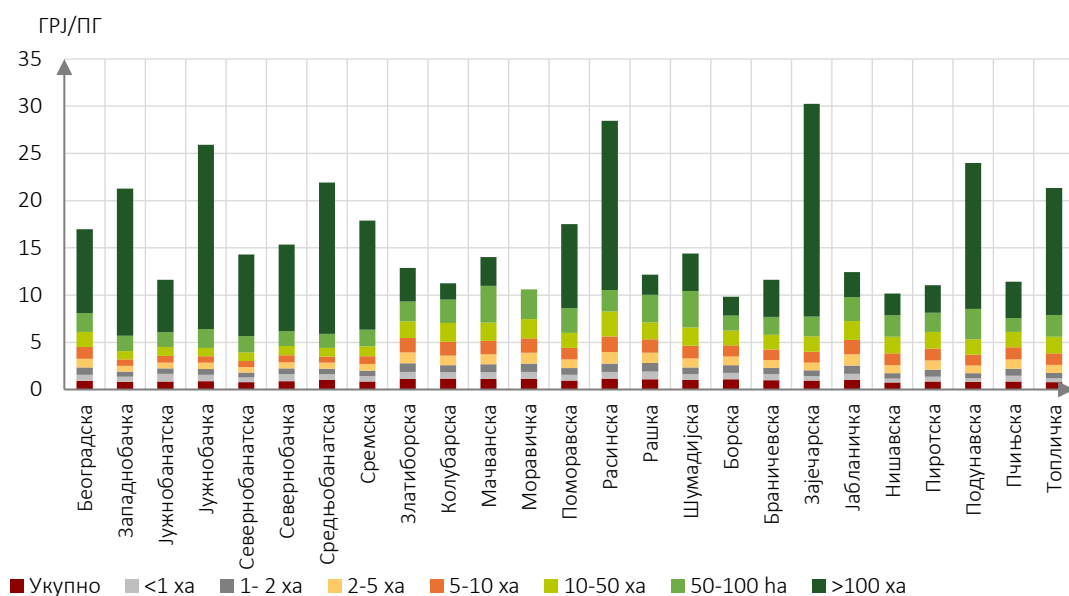
Табела 44. Ангажованост радне снаге по регионалним областима, 2023.

Област	Укупно								Област	Укупно							
	<1	1-2	2-5	5-10	10-50	50-100	>100 ха	<1		1-2	2-5	5-10	10-50	50-100	>100 ха		
1 Београдска	40,9	32,3	34,8	39,2	49,2	56,6	71,9	95,0	14 Рашка	44,9	36,7	40,0	44,3	52,3	58,8	76,1	49,8
2 Западнoбачка	43,7	32,4	31,5	34,2	37,4	47,9	69,4	100,4	15 Шумадијска	46,8	35,1	37,0	43,4	54,0	64,0	81,7	82,8
3 Јужнобанатска	44,0	41,2	33,0	35,5	36,7	47,1	73,1	93,7	16 Борска	45,9	36,6	39,4	42,7	47,3	54,7	46,7	70,3
4 Јужнобачка	44,8	36,0	34,5	35,6	35,4	44,9	90,6	117,3	17 Браничевска	41,2	33,9	33,6	36,9	42,8	51,8	58,8	66,6
5 Севернобанатска	43,0	32,0	30,1	34,1	35,1	49,1	77,2	101,5	18 Зајечарска	40,9	27,3	30,4	35,8	46,1	55,8	55,8	136,4
6 Севернобачка	47,5	42,9	35,7	37,7	41,4	51,4	80,1	103,3	19 Јабланичка	39,6	28,8	35,8	43,7	52,2	59,5	79,7	71,4
7 Средњобан.	46,3	34,5	32,2	34,1	32,7	45,9	63,9	92,8	20 Нишавска	32,0	20,6	26,5	34,3	44,6	56,4	69,8	46,6
8 Сремска	43,7	33,2	32,5	38,0	41,6	53,6	73,1	92,2	21 Пиротска	39,6	27,2	35,2	43,1	50,2	63,0	78,5	87,9
9 Златиборска	45,5	34,7	39,4	45,3	54,3	60,6	66,8	78,1	22 Подунавска	36,7	19,3	26,0	36,0	44,9	56,7	79,1	113,7
10 Колубарска	49,7	37,2	39,3	46,3	54,8	62,8	69,7	8,8	23 Пчињска	34,3	26,5	30,3	36,3	44,9	52,2	50,7	106,9
11 Мачванска	50,2	37,7	42,1	48,3	57,4	68,2	129,2	93,0	24 Топличка	33,0	21,0	26,4	34,4	46,0	56,7	88,2	84,1
12 Моравичка	48,6	35,8	41,2	49,0	57,5	66,0	80,0										
13 Поморавска	45,6	35,4	38,7	43,5	50,4	58,6	83,3	84,0									

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Регионална ангажованост радне снаге посматрана кроз однос ГРЈ и броја ПГ показује да су варијације између регионалних области у ангажованости радне снаге четири пута веће између највећих у односу на најмања газдинства. Коэффициент варијације између броја газдинстава са величином изнад 100 ха по регионалним областима је 75,28%, док између броја газдинстава која обрађују мање од 1 ха је 19,6%. Екстремне разлике у ангажованости радне снаге у односу на број највећих ПГ су 13 : 1 (22,5 ГРЈ/ПГ у Зајечарској и 1,7 ГРЈ/ПГ у Колубарској области).

Графикон 27. Ангажованост радне снаге по газдинству по регионалним областима, 2023.

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.4.7. ПРОДУКТИВНОСТ РАДНЕ СНАГЕ

Продуктивност радне снаге у пољопривреди у 2023. на истом је нивоу као и 2012. Код највећих регионалних варијација – број хектара КПЗ по ГРЈ приметан је благи тренд смањења регионалних диспаритета, док је код условних грла по запосленом приметан тренд раста.

- Регионални диспаритети у продуктивности радне снаге анализирани кроз однос просечног броја чланова и ГРЈ по газдинству су остали ниски и у 2023. (промена са коефицијента варијације са 8% у 2012. на 9,64%, у 2023). Сличан тренд показује коефицијент варијације између регионалних области из угла просечног броја ГРЈ по газдинству (раст са 10% на 13, 38%);
- Високи регионални диспаритети су задржани у расположивим ресурсима по ГРЈ (односно пуне запослености и хектара КПЗ). Док се у војвођанским регионалним областима овај показатељ креће у интервалу 12–18 ха, у осталим областима је у интервалу 3–7 ха. Екстреман однос је смањен са 7,3 : 1 (Средњобанатска: Јабланичка) на 6,7 : 1 (Јужнобанатска: Јабланичка) у 2023;
- Регионални диспаритети броја условних грла по запосленом су значајно повећани (са 44,73% на 59,15%). Екстремни однос је повећан са 4,5 : 1 на 7,3 : 1 у 2023. (Севернобачка: Јабланичка).

Табела 45. Продуктивност радне снаге, 2012. и 2023.

Област	2012				2023			
	Број лица/ПГ	ГРЈ/ПГ	КПЗ/ГРЈ	УГС/ГРЈ	Број лица/ПГ	ГРЈ/ПГ	КПЗ/ГРЈ	УГС/ГРЈ
Република Србија	2,3	1,0	5,3	3,1	2,3	1,0	6,4	3,0
Београдска	2,3	1,0	4,0	3,2	2,3	0,9	5,6	2,6
Западнобачка	2,0	0,9	11,7	4,3	1,9	0,8	15,2	5,4
Јужнобанатска	2,0	0,9	13,9	3,7	2,0	0,9	18,0	3,3
Јужнобачка	2,0	0,9	9,8	5,4	2,0	0,9	13,4	5,2
Севернобанатска	2,0	0,9	13,5	6,0	1,8	0,8	17,7	6,6
Севернобачка	2,1	1,1	11,6	7,2	1,9	0,9	15,6	8,8
Средњобанатска	2,0	0,9	16,7	5,3	2,2	1,0	17,5	5,4
Сремска	2,0	1,0	8,1	4,4	1,9	0,8	11,9	6,0
Златиборска	2,5	1,0	4,8	2,5	2,5	1,1	3,7	1,9
Колубарска	2,4	1,3	3,5	3,4	2,3	1,2	4,6	3,5
Мачванска	2,2	1,1	3,4	3,7	2,2	1,1	4,0	3,6
Моравичка	2,4	1,2	3,1	2,0	2,3	1,1	3,4	1,7
Поморавска	2,3	1,0	3,6	2,8	2,1	1,0	5,0	3,0
Расинска	2,5	1,2	2,3	2,1	2,5	1,2	2,8	1,7
Рашка	2,4	0,9	3,9	3,0	2,5	1,1	3,5	2,5
Шумадијска	2,4	1,1	3,8	3,0	2,2	1,0	4,5	2,4
Борска	2,4	1,1	5,3	2,1	2,4	1,1	6,6	1,5
Браничевска	2,3	1,1	4,8	3,3	2,4	1,0	6,9	2,6
Зајечарска	2,4	1,2	4,3	2,2	2,3	0,9	6,0	1,9
Јабланичка	2,5	1,0	2,3	1,6	2,6	1,0	2,7	1,2
Нишавска	2,3	0,9	2,8	1,9	2,3	0,7	4,2	2,1
Пиротска	2,2	1,0	4,4	1,9	2,2	0,9	5,5	2,0
Подунавска	2,3	0,9	4,3	3,3	2,3	0,8	5,8	3,8
Пчињска	2,4	1,0	2,5	1,8	2,6	0,9	3,7	1,6
Топличка	2,3	0,9	3,3	1,8	2,4	0,8	4,1	1,4
КВ	8,015	10,060	69,387	44,730	9,642	13,378	68,826	59,150
Минимум	2,0	0,9	2,3	1,6	1,8	0,7	2,7	1,2
Максимум	2,5	1,3	16,7	7,2	2,6	1,2	18,0	8,8

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Напомена: Број лица/ПГ - просечан број чланова по газдинству; ГРЈ/ПГ - просечан број ГРЈ по газдинству; КПЗ/ГРЈ - број ха по запосленом; УГС/ГРЈ - број условних грла по запосленом.

Продуктивност радне снаге изражена кроз однос укупне вредности стандардног аутпута (СА) и ГРЈ се у периоду 2012–2023. удвостручила (са 5,8 на 12 хиљ. ЕУР):

- Мада је коефицијент варијације вредности пољопривредне производње по пуно ангажованом лицу између регионалних области смањен са 70,33% на 60,1%, он је и даље веома висок;
- Екстремне разлике између регионалних области су смањене са 6 : 1 (вредност СО/ГРЈ у Севернобачкој и Пчињској области) на 4,5 : 1 (однос Севернобачке и Пиротске области);
- Војвођанске регионалне области у просеку три пута остварују већу вредност пољопривредне производње по пуно ангажованом лицу.

Продуктивност радне снаге по породичном газдинству је такође, у просеку, удвостручена (са 6 хиљ. ЕУР у 2012. на 11,9 хиљ. ЕУР у 2023):

- Коефицијент варијације вредности пољопривредне производње по породичном газдинству између регионалних области је смањен са 66% на 54,79%;
- Екстремне разлике су ублажене са 6,8 : 1 на 4,9 : 1 (Севернобачка : Пчињска), али је евидентна разлика између вредности пољопривредне производње по породичном газдинству у војвођанским областима и осталих области, просечна разлика у 2023. је 2,7 : 1.

Регионална анализа продуктивности изражене преко вредности пољопривредне производње по породичном газдинству јасно диференцира три групе регионалних области:

(1) Регионалне области са продуктивношћу радне снаге по породичном газдинству изнад 20 хиљ. ЕУР: свих седам војвођанских регионалних области;

(2) Регионалне области са испотпросечном продуктивношћу радне снаге по породичном газдинству у интервалу од 2/3 до 100% просека Републике Србије: 11 регионалних области;

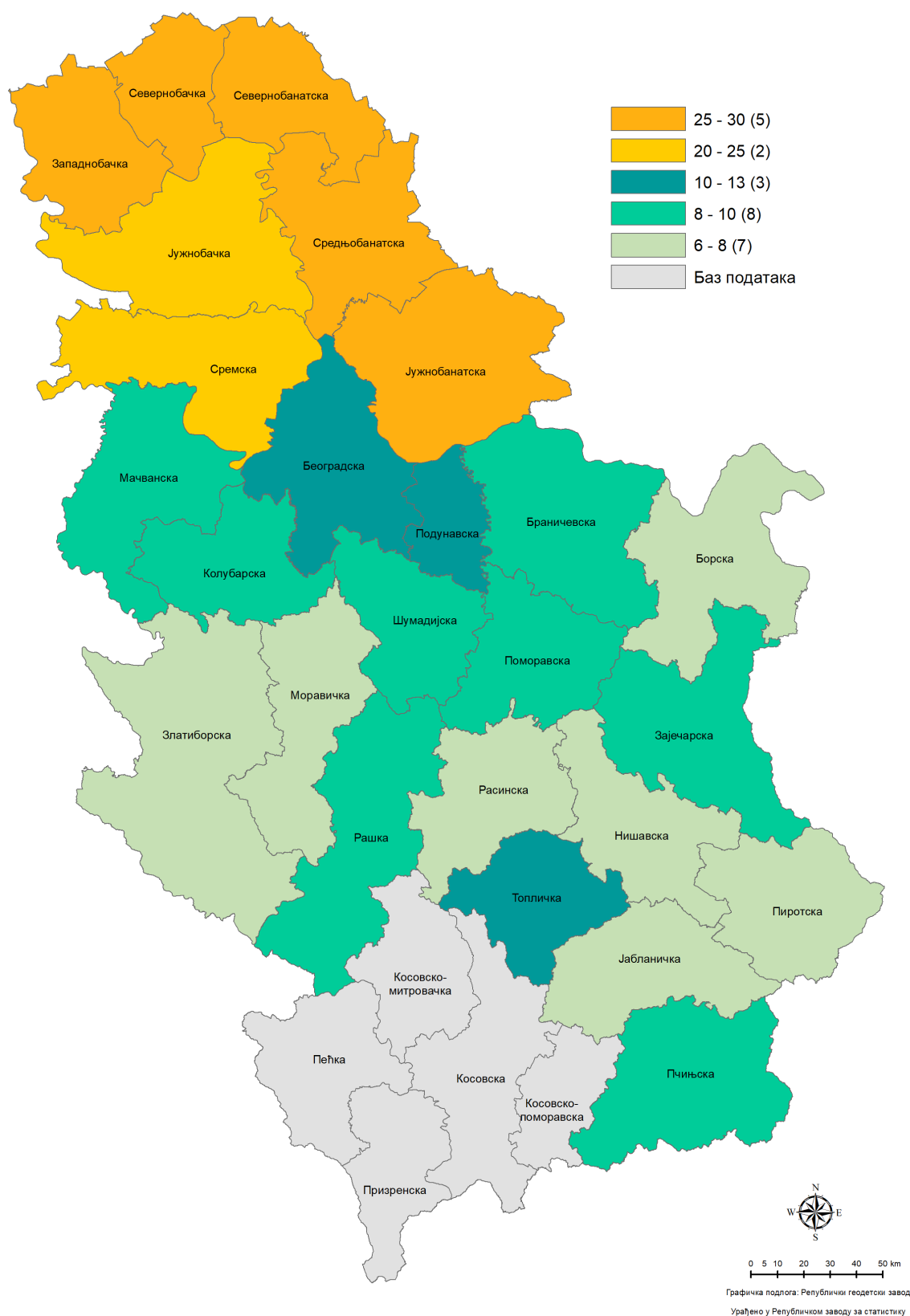
(3) Регионалне области са продуктивношћу радне снаге по породичном газдинству испод 2/3 просека Републике Србије (испод 8 хиљ. ЕУР): седам регионалних области (Пиротска, Јабланичка, Златиборска, Расинска, Моравичка, Нишавска и Борска).

Табела 46. Продуктивност радне снаге – вредност стандардног аутпута по ГРЈ и ППГ, 2012. и 2023.

Област	СА/ГРЈ		СА/ППГ		Област	СА/ГРЈ		СА/ППГ	
	2012	2023	2012	2023		2012	2023	2012	2023
	у хиљ. ЕУР					у хиљ. ЕУР			
Република Србија	5,8	12,0	6,0	11,9	13 Поморавска	4,0	8,9	4,1	8,6
1 Београдска	5,8	12,9	6,0	12,2	14 Расинска	3,5	7,5	4,1	8,7
2 Западнобачка	12,7	26,0	11,5	21,9	15 Рашка	3,5	9,2	3,3	10,2
3 Јужнобанатска	13,4	26,4	12,1	23,1	16 Шумадијска	4,1	8,6	4,5	8,9
4 Јужнобачка	12,4	23,8	11,5	21,8	17 Борска	3,5	7,9	3,8	8,6
5 Севернобанатска	14,3	28,1	13,3	22,4	18 Браничевска	4,6	9,5	4,9	9,4
6 Севернобачка	15,1	29,8	16,3	26,8	19 Зајечарска	3,3	8,5	4,0	8,0
7 Средњобанатска	15,0	27,2	14,3	27,9	20 Јабланичка	2,9	7,0	3,0	7,1
8 Сремска	10,1	22,8	9,8	19,5	21 Нишавска	3,0	7,9	2,8	5,9
9 Златиборска	3,6	7,3	3,7	8,3	22 Пиротска	2,7	6,7	2,7	5,7
10 Колубарска	4,5	9,2	5,8	10,7	23 Подунавска	4,8	11,9	4,4	10,0
11 Мачванска	4,9	8,9	5,2	10,0	24 Пчињска	2,5	8,4	2,4	7,3
12 Моравичка	3,2	7,7	3,8	8,8	25 Топличка	3,2	10,4	3,0	8,1
КВ	70,332	60,096	66,005	54,787					
Минимум	2,5	6,7	2,4	5,7					
Максимум	15,1	29,8	16,3	27,9					

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Карта 6. Продуктивност рада у пољопривреди (СА/ГРЈ), 2023. (у хиљ. ЕУР)

Оквири 6-7. Транзиција радне снаге, 2012–2023.

СТРУКТУРА РАДНЕ СНАГЕ, 2023.

<p>Број лица: 1,157 мил. 98% ППГ 2% ПЛП</p> <p>Број ГРЈ: 502,3 хиљ. 95,2% ГРЈ ППГ 4,8% ГРЈ ПЛП</p>	<p>% ПГ према броју лица:</p> <p>1-2 лица: 68,6%</p> <p>3-4 лица: 25,9%</p> <p>5-6 лица: 4,9%</p> <p>≥7 лица: 0,5%</p>	<p>Структура броја лица по величини КПЗ:</p> <p><1 ха 17%</p> <p>1-2 ха 17%</p> <p>2-5 ха 30%</p> <p>5-10 ха 19%</p> <p>10-50 ха 14%</p> <p>50-100 ха 0,7%</p> <p>>100 ха 1,4</p>	<p>% ППГ ГРЈ по величини КПЗ:</p> <p><1 ха 13,1%</p> <p>1-2 ха 14,3%</p> <p>2-5 ха 30,1%</p> <p>5-10 ха 22,8%</p> <p>10-50 ха 18,2%</p> <p>50-100 ха 1%</p> <p>>100 ха 0,5</p>	<p>% ПЛП ГРЈ по величини КПЗ:</p> <p><1 ха 9,2%</p> <p>1-2 ха 3,4%</p> <p>2-5 ха 4%</p> <p>5-10 ха 4%</p> <p>10-50 ха 10%</p> <p>50-100 ха 5,1%</p> <p>>100 ха 64,3%</p>	<p>Структура ГРЈ према радном статусу</p> <p>Носиоци 47,3%</p> <p>Чланови 43,6%</p> <p>Стално зап. 3,9%</p> <p>Сезонска радна снага 5,1%</p>	<p>Број лица/ПГ 2,3 Бр. ГРЈ/ПГ 1 КПЗ/ГРЈ 6,4 УГС/ГРЈ 3</p>	<p>СА/ГРЈ: 12 хиљ. ЕУР</p> <p>СА/ППГ: 11,9 хиљ. ЕУР</p>	<p>Образовна структура управника ПГ:</p> <p>Пракса из пољ. 53,7%</p> <p>Курсеви из пољ. 0,3%</p> <p>СПШ 3,3%</p> <p>Друга СШ 34,8%</p> <p>ВШП 1,7%</p> <p>Друга ВШП 6,2%</p>
--	--	---	--	--	--	--	---	--

ТРАНЗИЦИЈА РАДНЕ СНАГЕ, 2012–2023.

<p>Просечан број лица ПГ без промена 2,28</p>	<p>-20% бр. чланова и стално зап. -22,3% ГРЈ -20% радна снага ППГ</p>	<p>Пад броја лица према величини КПЗ ПГ:</p> <p><1 ха -40%</p> <p>1-2 ха - 26%</p> <p>2-5 ха -21%</p> <p>5-10 ха -7%</p> <p>10-50 ха 0</p> <p>50-100 ха -31%</p> <p>>100 ха -13%</p>	<p>Пад ГРЈ према величини КПЗ ПГ:</p> <p><1 ха -30%</p> <p>1-2 ха - 25%</p> <p>2-5 ха -28%</p> <p>5-10 ха -20%</p> <p>10-50 ха - 0</p> <p>50-100 ха - 40%</p> <p>>100 ха - 22%</p>	<p>Пад радне снаге према радном статусу:</p> <p>Носиоци -18%</p> <p>Чланови -21%</p> <p>Стално зап. -40%</p>	<p>Раст СА/ГРЈ: са 5,8 на 12 хиљ. ЕУР</p> <p>СА/ППГ: са 6 на 11,9 хиљ. ЕУР</p>	<p>Старосна структура носилаца ПГ:</p> <p><35 год: са 4,5% на 5,1%</p> <p>35-45 год: са 10,4% на 14,8%</p> <p>45-54 год: са 19,8% на 10,8%</p> <p>55-64 год. са 30% на 24,5%</p> <p>≥65 год: са 35,3% на 44,7%</p>	<p>Раст регионалних дипаритета у величини ПГ, старосној структури носилаца, образовној структури управника, и продуктивности</p>
---	---	--	--	--	--	---	--

2.5. СТРУКТУРА ПРИХОДА ГАЗДИНСТАВА

2.5.1. ПРИХОДИ РУРАЛНИХ ГАЗДИНСТАВА

У структури прихода руралних газдинстава просечно учешће прихода од пољопривреде у периоду 2012–2023. је 10,8%. У зависности од годишњих приноса из пољопривреде приходи од пољопривреде варирају од 7,4% у 2012. до 14,1% укупних прихода руралних газдинстава.

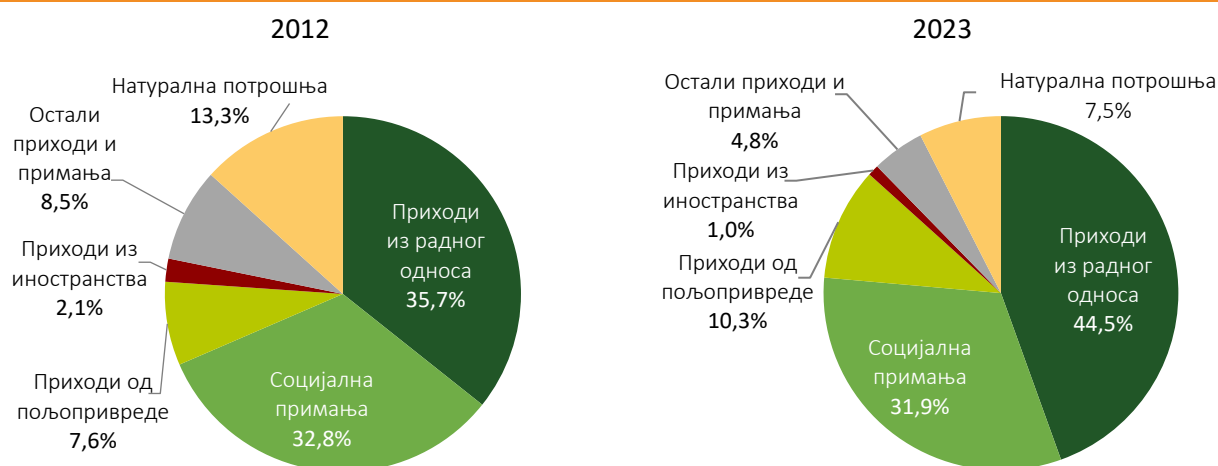
Табела 47. Структура прихода руралних газдинстава, 2012–2023.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021	2022	2023
Приходи домаћинства - укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Приходи домаћинства у новцу	86,7	88,6	89,2	88,8	89,3	90,9	91,5	91,5		91,7	92,4	92,5
Приходи радног односа	35,7	36	34	37,9	39,8	41,6	41,4	42,1		42	42,6	44,5
Социјална примања (пензије и др.)	32,8	31,4	33,1	32,8	32,2	33,4	33,9	33,6		33,7	33,4	31,9
Приходи од пољопривреде, лова и риболова	7,6	11,4	14,1	12,4	11,1	10	10,7	10,4		10,5	10,4	10,3
Приходи из иностранства	2,1	2,2	1,6	0,9	1	1,3	1,3	1,2		1,1	1	1
Остали приходи и примања	8,5	7,6	6,4	4,8	5,2	4,6	4,2	4,2		4,4	5	4,8
Натурална потрошња	13,3	11,4	10,8	11,2	10,7	9,1	8,5	8,5		8,3	7,6	7,5

Извор: Прорачун на основу података РЗС-а (АПД), ажурирано 17.04.2024. * Због пандемије, 2020. није спроведена АПД.

- Просечни приходи из радног односа у периоду 2012–2023. износе 36,5%, али треба напоменути да је присутан тренд раста: са 35,7% у 2012. на 44,5% у 2023;
- Социјална примања руралних газдинстава у просеку су износила 30,2% укупних прихода, са минималним годишњим варијацијама;
- Учешће натуралне потрошње је у континуираном паду: са 13,3% у 2012. на 7,5% у 2023.

Графикони 28-29. Структура прихода руралних газдинстава, 2012. и 2023.

Извор: Прорачун на основу података РЗС-а (АПД).

2.5.2. СТРУКТУРА ГАЗДИНСТАВА СА ДРУГИМ ПРОФИТАБИЛНИМ АКТИВНОСТИМА

Од укупног броја газдинстава у 2023. (508,3 хиљ.), учешће пољопривредних газдинстава са другим профитабилним активностима (ДПА) је 12,5% (63,7 хиљ.), која обрађују 12,1% КПЗ (392,6 хиљ. ха). У односу на 2012, учешће ДПА у броју ПГ се није променило (12,4%), али је смањено учешће КПЗ за 6 п. п. (са 18,1% на 12,1%). Укупно КПЗ ДПА је смањено у 2023. чак за 37% (са 622,8 хиљ. ха на 392,6 хиљ. ха). Изразиту неравномерност ДПА у регионалној диспозицији у 2023. карактерише изразито високо учешће ДПА у укупним ПГ у Златиборској (30%) и чак 42,3% КПЗ ДПА у Пчињској области, док на другом екстрему се налази Севернобанатска са свега 2,9% ДПА у броју ПГ и свега 2,1% КПЗ ДПА у Севернобачкој области.

Табела 48. ДПА – структура броја и КПЗ, 2012. и 2023.

Област	2012			2023		
	број газдинстава ДПА (у хиљ.)	учешће ДПА у броју ПГ (%)	учешће КПЗ ДПА (%)	број газдинстава ДПА (у хиљ.)	учешће ДПА у броју ПГ (%)	учешће КПЗ ДПА (%)
Република Србија	78,3	12,4	18,1	63,7	12,5	12,1
1 Београдска	2,9	8,7	20,0	2,3	8,9	9,3
2 Западнoбачка	1,0	5,2	17,0	0,4	3,1	2,6
3 Јужнобанатска	1,4	5,6	9,4	0,7	3,5	4,8
4 Јужнобачка	1,8	5,7	14,6	1,0	4,3	4,8
5 Севернобанатска	1,1	8,0	14,4	0,3	2,9	3,4
6 Севернобачка	0,7	6,1	15,9	0,3	3,3	2,1
7 Средњобанатска	1,0	6,3	11,9	0,6	4,4	5,4
8 Сремска	1,3	4,4	9,2	1,3	6,2	7,2
9 Златиборска	13,8	29,4	50,0	12,9	30,0	36,5
10 Колубарска	5,3	19,3	28,2	3,5	14,9	19,9
11 Мачванска	3,6	8,1	12,6	3,3	8,6	9,5
12 Моравичка	5,2	17,8	28,0	4,0	14,3	22,0
13 Поморавска	1,8	7,3	11,6	1,5	7,8	10,8
14 Расинска	3,7	10,9	16,2	2,0	8,0	10,5
15 Рашка	7,1	25,3	32,2	5,2	22,3	27,1
16 Шумадијска	3,1	11,5	16,9	3,4	13,6	15,9
17 Борска	1,6	12,3	17,3	1,3	13,3	16,1
18 Браничевска	2,0	7,4	12,5	1,5	7,5	11,3
19 Зајечарска	2,6	15,8	21,6	2,1	15,7	24,1
20 Јабланичка	4,0	14,3	21,0	4,9	22,8	28,0
21 Нишавска	2,8	8,8	13,5	2,3	9,5	13,1
22 Пиротска	1,6	13,1	15,0	1,9	23,0	33,5
23 Подунавска	1,3	6,7	12,8	0,8	5,2	7,0
24 Пчињска	5,7	22,6	30,4	5,1	27,9	42,3
25 Топличка	1,7	10,7	16,7	0,9	6,5	9,1

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

2.5.3. СТРУКТУРА ПРИХОДА ГАЗДИНСТАВА СА ДРУГИМ ПРОФИТАБИЛНИМ АКТИВНОСТИМА

Приход од других профитабилних активности је значајно повећао своје учешће у структури прихода пољопривредних газдинстава у 2023. у односу на 2012.

- За 58,3% газдинстава приход од ДПА се креће у интервалу 11–50%, што је значајан раст у односу на 2012, када је тај интервал прихода од ДПА обухватао 43,6% газдинстава;
- За 1/4 ПГ приход од ДПА је био у распону до 10%, док је 2012. тај распон обухватао 1/2 ПГ;
- За скоро свако шесто газдинство (17,6%) приход од ДПА је учествовао са најмање 50% у укупним приходима (у 2012. за свако 17 ПГ);

- Регионалне варијације су изражене: за свако треће ПГ у Јабланичкој области приход од ДПА је у интервалу до 10%, за 2/3 ПГ у Пиротској области приход од ДПА је до 50%, док је за свако треће газдинство у Подунавској приход од ДПА већи од 50% укупних прихода.

Табела 49. Регионална структура прихода од ДПА у укупним приходима ПГ, 2012. и 2023.

	2012				2023			
	број ДПА (у хиљ.)	< 10%	11-50%	≥50%	број ДПА (у хиљ.)	< 10%	11-50%	≥50%
Република Србија	78,3	50,6	43,6	5,8	63,7	24,1	58,3	17,6
1 Београдска	2,9	53,7	41,2	5,1	2,3	23,6	57,2	19,2
2 Западнобачка	1,0	45,3	46,1	8,5	0,4	23,7	57,0	19,2
3 Јужнобанатска	1,4	56,5	35,7	7,8	0,7	25,6	52,1	22,3
4 Јужнобачка	1,8	48,8	42,6	8,6	1,0	20,1	60,7	19,1
5 Севернобанатска	1,1	49,4	41,0	9,6	0,3	28,9	51,9	19,2
6 Севернобачка	0,7	40,7	51,2	8,0	0,3	25,5	44,3	30,3
7 Средњобанатска	1,0	60,7	34,0	5,2	0,6	32,5	48,5	19,0
8 Сремска	1,3	44,2	44,6	11,2	1,3	21,1	47,5	31,4
9 Златиборска	13,8	45,4	49,2	5,3	12,9	21,7	63,3	15,0
10 Колубарска	5,3	50,7	41,8	7,5	3,5	16,6	65,4	18,0
11 Мачванска	3,6	54,2	40,9	4,9	3,3	21,8	51,5	26,7
12 Моравичка	5,2	51,7	42,1	6,2	4,0	30,9	58,3	10,8
13 Поморавска	1,8	60,7	34,1	5,2	1,5	24,7	52,7	22,7
14 Расинска	3,7	58,1	37,8	4,0	2,0	26,6	52,6	20,7
15 Рашка	7,1	49,1	47,0	3,9	5,2	17,5	60,8	21,7
16 Шумадијска	3,1	42,7	50,6	6,7	3,4	31,5	57,9	10,6
17 Борска	1,6	54,8	38,4	6,9	1,3	22,2	60,6	17,3
18 Браничевска	2,0	56,4	37,7	5,9	1,5	27,7	50,1	22,2
19 Зајечарска	2,6	53,3	41,0	5,7	2,1	33,4	54,4	12,2
20 Јабланичка	4,0	56,5	40,5	3,0	4,9	34,2	54,4	11,4
21 Нишавска	2,8	53,7	39,4	6,8	2,3	21,5	58,6	19,9
22 Пиротска	1,6	42,7	46,5	10,8	1,9	14,4	68,6	17,0
23 Подунавска	1,3	61,5	34,3	4,2	0,8	18,5	45,3	36,2
24 Пчињска	5,7	48,3	46,7	5,0	5,1	24,0	58,4	17,6
25 Топличка	1,7	46,2	48,0	5,8	0,9	21,4	56,2	22,4

Извор: Прорачун на основу резултата пописа пољопривреде 2012. и 2023.

Оквир 8. Структура прихода од пољопривреде

ТРАНЗИЦИЈА ПРИХОДА ОД ПОЉОПРИВРЕДЕ, 2012–2023.

Раст просечних прихода од пољопривреде у укупним приходима руралних газдинстава: просек 10,8%

Пад броја газдинства са ДПА: са 78,3 хиљ. на 63,7 хиљ.

Пад КПЗ ДПА чак за 37%: са 622,8 хиљ. ха на 392,6 хиљ. ха

Раст прихода од ДПА у укупним приходима:
 58,3% ПГ приход од ДПА: 11-50% ук. прихода
 24,1% ПГ приход од ДПА: до 10% ук. прихода
 17,6% ПГ приход од ДПА је најмање 50% ук. прихода

Регионални екстрими броја ПГ код којих су приходи од ДПА већи од 50%:
 3,3:1
 Подунавска :
 Шумадијска

3

УТИЦАЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ

3.1. РАЗВИЈЕНОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ У ТРАНЗИЦИОНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА

3.1.1. ТРЕНДОВИ УКРУПЊАВАЊА КПЗ ПО ГАЗДИНСТВУ

Просечно коришћење КПЗ по газдинству у ЕУ је 2020. износило 17 ха. На веома хетерогену структуру КПЗ по газдинству у европским државама утицали су бројни социоекономски, географски, културни и историјски фактори, али је евидентна диференцираност између развијенијих и транзиционих европских држава. Просечно КПЗ по газдинству у развијеним европским државама у 2020. је износило 38 ха, док је овај показатељ за транзиционе државе (без екстремно високих вредности Чешке Републике, Словачке и Естоније, које имају изузетно мали број ПГ) износио 15 ха, односно **просек КПЗ по пољопривредном газдинству у развијеним европским државама је 2,5 пута већи од истог просека у транзиционим државама**. Процес укрупњавања земљишта по газдинству је екстремно спор у Румунији (4,4 ха), Грчкој (5,3 ха), Републици Србији (6,4 ха), Словенији (6,7 ха) и Хрватској (8,6 ха). По висини овог показатеља у развијеним европским државама издвајају се Данска и Француска (по 70 ха) и Немачка (63 ха).

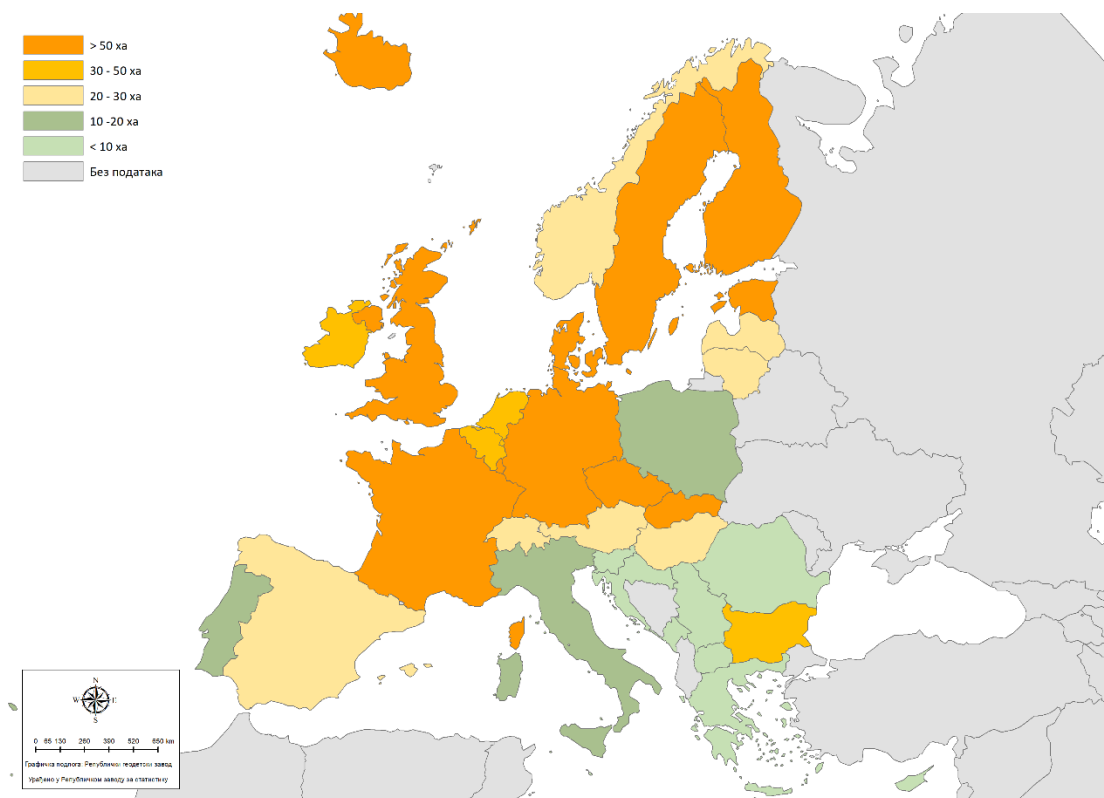
Табела 50. Просек КПЗ по ПГ у европским државама, 2010. и 2020.

	Број ПГ		КПЗ (хиљ. ха)		Просек КПЗ по ПГ (ха)	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020
ЕУ-27	12.055,3	9.067,3	158.510,1	155.093,0	13,1	17,1
Белгија	42,9	36,0	1.358,0	1.368,1	31,7	38,0
Данска	41,4	37,1	2.646,9	2.629,9	64,0	70,9
Немачка	299,1	262,6	16.704,0	16.578,5	55,8	63,1
Ирска	139,9	130,2	4.411,5	4.499,0	31,5	34,6
Шпанија	989,8	914,9	23.752,7	23.913,7	24,0	26,1
Француска	516,1	393,0	27.837,3	27.364,6	53,9	69,6
Италија	1.620,9	1.130,5	12.856,1	12.041,2	7,9	10,7
Холандија	72,3	52,6	1.872,4	1.817,9	25,9	34,5
Аустрија	150,2	110,8	2.878,2	2.602,7	19,2	23,5
Португалија	305,3	290,2	3.668,2	3.963,9	12,0	13,7
Финска	63,9	45,6	2.351,4	2.281,7	36,8	50,0
Шведска	71,1	58,8	3.132,0	3.005,8	44,1	51,1
Норвешка	46,6	38,7	1.007,1	982,8	21,6	25,4
Швајцарска	59,1	49,4	1.047,9	1.036,8	17,7	21,0
Бугарска	370,5	132,7	4.475,5	4.564,2	12,1	34,4
Чешка Реп.	22,9	28,9	3.483,5	3.492,6	152,4	120,8
Естонија	19,6	11,4	940,9	975,3	48,0	85,8
Грчка	723,1	530,7	5.177,5	2.822,9	7,2	5,3
Хрватска	233,3	143,9	1.346,3	1.231,5	5,8	8,6
Летонија	83,4	69,0	1.796,3	1.969,0	21,5	28,5
Литванија	199,9	132,1	2.742,6	2.914,6	13,7	22,1
Мађарска	571,7	232,1	4.686,3	4.921,7	8,2	21,2
Пољска	1.506,6	1.301,5	14.447,3	14.749,2	9,6	11,3
Румунија	3.859,0	2.887,1	13.306,1	12.762,8	3,4	4,4
Словенија	74,7	72,5	482,7	483,4	6,5	6,7
Словачка	24,5	19,6	1.895,5	1.862,7	77,5	94,9
Република Србија*	631,6	508,3	3.437,4	3.239,4	5,4	6,4

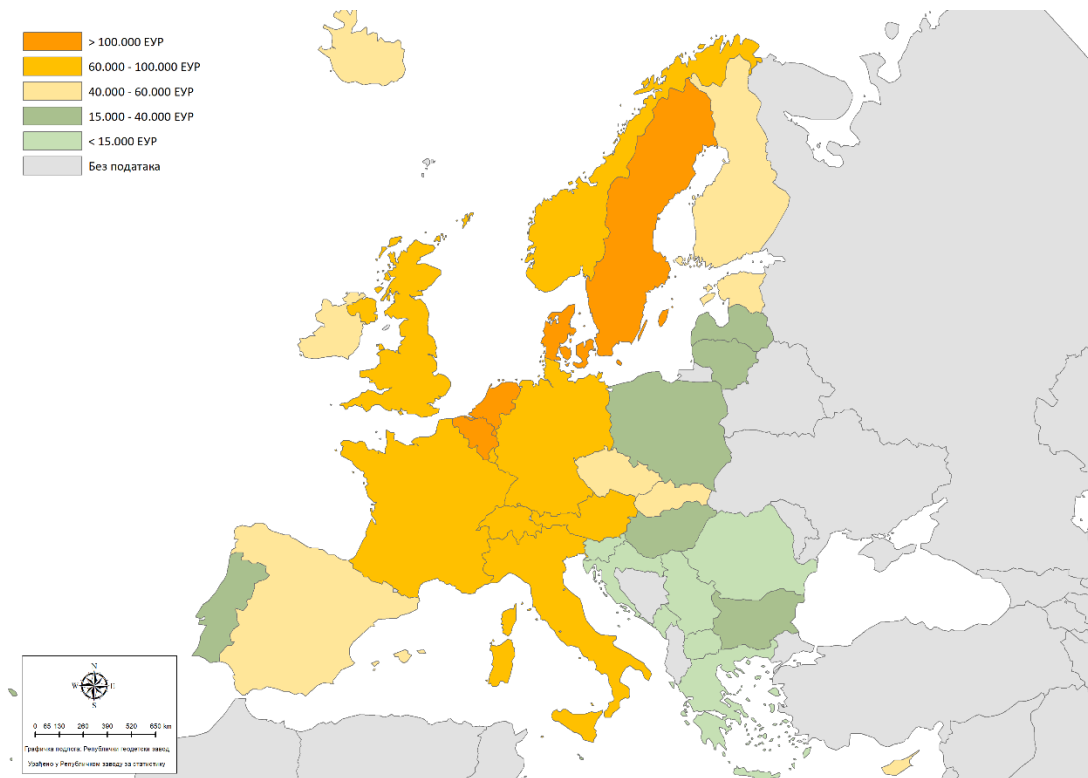
Извор: Прорачун на основу база података Евростата (ажурирано 25.02.2025) и РЗС-а.

Напомена: *Подаци за Републику Србију се односе на 2012. и 2023. из пописа пољопривреде.

Карта 7. КПЗ по ПГ у европским државама, 2020.

Карта 8. СА/ГРЈ у европским државама, 2020.

3.1.2. ДИСПРОПОРЦИЈЕ У ПРОДУКТИВНОСТИ РАДНЕ СНАГЕ ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКИХ ДРЖАВА

Разлике у продуктивности радне снаге у пољопривреди између европских држава су смањене, али су и даље изузетно високе (коэффициент варијације у 2023. је био 73,1%), посебно између развијених и транзиционих европских држава:

- Разлике у стандардном аутпуту (СА) су смањене са 85 : 1 на 76 : 1 (64 млрд. ЕУР у Француској наспрам 843 мил. ЕУР у Естонији);
- Дисперзија ГРЈ је повећана са 77 : 1 на 83 : 1 (1,4 мил. у Пољској наспрам 17 хиљ. у Естонији);

Табела 51. Разлике у продуктивности радне снаге (СА/ГРЈ) у европским државама, 2010. и 2020.

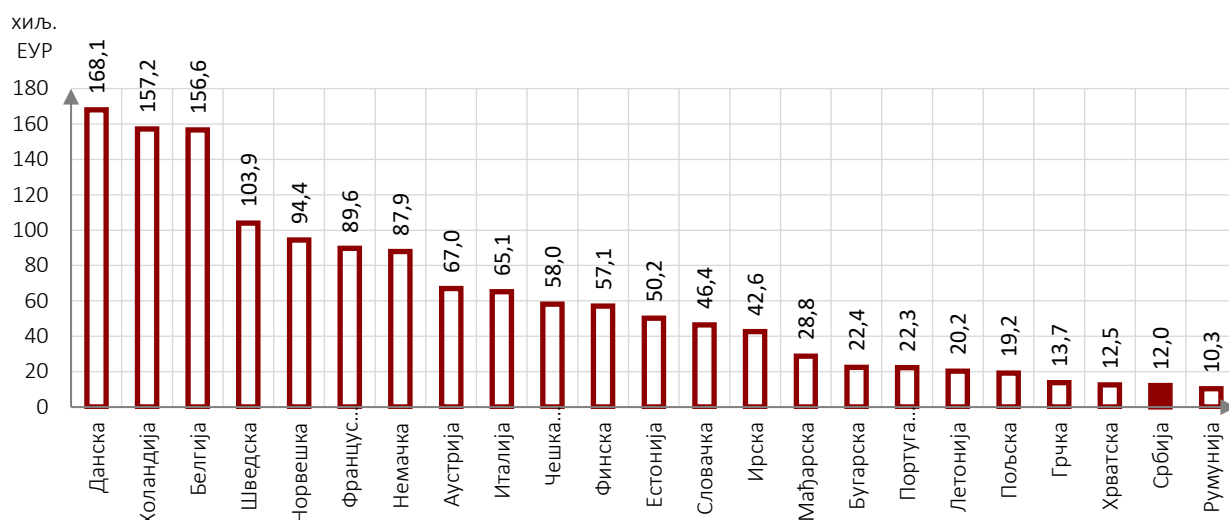
	2010			2020				2010			2020		
	СА мил. ЕУР	ГРЈ хиљ.	СА/ГРЈ мил. ЕУР	СА мил. ЕУР	ГРЈ хиљ.	СА/ГРЈ мил. ЕУР		СА мил. ЕУР	ГРЈ хиљ.	СА/ГРЈ мил. ЕУР	СА мил. ЕУР	ГРЈ хиљ.	СА/ГРЈ мил. ЕУР
ЕУ-27	287.591	9.238,2	31,1	359.984	:	..	Транзиционе државе						
Белгија	7.145	61,3	116,5	8.407	53,7	156,6	Бугарска	2.537	396,8	6,4	4.091	182,8	22,4
Данска	8.431	49,9	169,1	10.100	60,1	168,1	Чешка Реп.	3.852	108,5	35,5	5.536	95,4	58,0
Немачка	41.494	562,9	73,7	46.612	530,3	87,9	Естонија	595	24,3	24,4	843	16,8	50,2
Ирска	3.935	168,9	23,3	6.851	160,8	42,6	Грчка	6.873	403,8	17,0	7.744	563,6	13,7
Шпанија	34.174	830,4	41,2	45.349	:	:	Хрватска	2.111	171,9	12,3	2.016	161,6	12,5
Француска	50.733	780,5	65,0	64.325	717,6	89,6	Летонија	797	83,9	9,5	1.356	67,3	20,2
Италија	49.460	884,8	55,9	56.615	869,1	65,1	Литванија	1.526	138,1	11,1	2.299	:	:
Холандија	18.930	172,6	109,7	24.874	158,2	157,2	Мађарска	5.241	385,0	13,6	7.069	245,7	28,8
Аустрија	5.879	113,6	51,8	6.626	99,0	67,0	Пољска	18.987	1.872,0	10,1	26.842	1.395,8	19,2
Португалија	4.640	355,1	13,1	7.001	314,3	22,3	Румунија	9.875	1.393,3	7,1	12.094	1.178,7	10,3
Финска	3.174	65,7	48,3	3.256	57,0	57,1	Словенија	913	73,3	12,5	1.154	:	:
Шведска	3.722	59,6	62,4	5.645	54,3	103,9	Словачка	1.731	56,9	30,4	1.992	42,9	46,4
Норвешка	3.182	45,2	70,4	3.779	40,0	94,4	Србија	3.743,0	646,3	5,8	6.041	502,3	12,0
Швајцарска	5.640	95,7	58,9	8.246	:	:							

Извор: Прорачун на основу база података Евростата (ажурирано 25.02.2025) и РЗС-а.

Напомена: *Подаци за Републику Србију се односе на 2012. и 2023. из пописа пољопривреде.

- Продуктивност радне снаге (СА/ГРЈ) је највећа у Холандији (157 хиљ. ЕУР), а најнижа у Румунији (10 хиљ. ЕУР), Републици Србији (12 хиљ. ЕУР) и Хрватској (12,5 хиљ. ЕУР);
- Продуктивност транзиционих држава у 2020. је у просеку три пута нижа од развијених европских држава. Екстремне разлике између европских држава се крећу у распону 15 : 1.

Графикон 30. Продуктивност рада радне снаге у европским државама, 2020.

Извор: Прорачун на основу база података Евростата (ажурирано 25.02.2025) и РЗС-а.

Напомена: *Подаци за Републику Србију се односе на 2023. из пописа пољопривреде.

3.2. ЕКОНОМСКИ ПОЉОПРИВРЕДНИ РАЧУНИ – УЧЕШЋЕ БДВ-а ПОЉОПРИВРЕДЕ У БДП-у

Просечно учешће БДВ-а пољопривреде, на основу пољопривредних рачуна Евростата (*Economic Agriculture Accounts – EAA*), у последњој деценији у ЕУ је константно износило 1,3–1,4% БДП-а. Међутим, учешће БДВ-а пољопривреде у БДП-у у групи развијенијих европских држава је константно око 1%, док је у групи транзиционих држава приметан тренд пада, са просечних 2,8% БДП-а у 2013. на 1,8% БДП-а у 2023. **По висини учешћа БДВ-а пољопривреде у БДП-у у 2023. издвајају се Република Србија (4%), Румунија (3,1%) и Грчка (2,8%).**

Табела 52. Тренд учешћа БДВ-а пољопривреде у БДП-у у европским државама, 2013–2023.

	БДВ пољопривреде (млрд. ЕУР)						Учешће БДВ-а пољопривреде у БДП-у (%)						Стопа раста 2014-2023.	
	2013	2019	2020	2021	2022	2023	2013	2019	2020	2021	2022	2023	Кумулативна	Просечна
ЕУ-27	162,9	182,9	180,1	190,7	222,9	223,7	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	9,3	0,9
Белгија	2,4	2,6	2,4	2,5	2,8	3,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	18,1	1,7
Данска	2,8	3,0	3,6	3,0	3,4	3,2	1,1	1,0	1,2	0,9	0,9	0,8	-3,0	-0,3
Немачка	22,6	23,8	21,6	22,5	31,8	30,6	0,8	0,7	0,6	0,6	0,8	0,7	3,9	0,4
Ирска	2,0	2,9	3,3	4,0	5,0	3,5	1,1	0,8	0,9	0,9	1,0	0,7	40,4	3,4
Шпанија	22,6	27,9	27,8	30,3	29,4	34,0	2,2	2,2	2,5	2,5	2,1	2,3	24,6	2,2
Француска	26,4	31,7	31,0	31,8	40,2	37,9	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5	1,3	20,4	1,9
Италија	33,4	33,4	32,6	33,8	37,5	38,9	2,1	1,9	1,9	1,8	1,9	1,8	-2,6	-0,3
Холандија	10,1	11,8	11,3	11,8	13,3	15,4	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	16,7	1,6
Аустрија	2,8	3,1	3,2	3,7	4,5	4,4	0,9	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	21,7	2,0
Португалија	2,7	3,3	3,3	3,7	3,4	4,3	1,6	1,5	1,6	1,7	1,4	1,6	24,2	2,2
Финска	1,2	1,4	1,5	1,4	1,7	1,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	12,0	1,1
Шведска	1,6	1,6	1,7	2,2	2,8	2,1	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4	30,6	2,7
Норвешка	2,0	1,7	1,7	1,8	1,9	1,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3	-25,9	-3,0
Швајцарска	3,2	3,8	4,2	3,9	4,3	4,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	12,3	1,2
Транзиционе државе														
Бугарска	1,7	1,8	1,7	2,7	3,0	2,2	4,0	2,9	2,8	3,7	3,5	2,3	-26,5	-3,0
Чешка Реп.	1,4	1,8	1,9	2,3	2,6	2,3	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9	0,7	3,0	0,3
Естонија	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,2	1,7	1,0	0,9	0,9	1,3	0,6	-53,6	-7,4
Грчка	5,2	6,0	5,8	5,7	6,7	6,4	2,9	3,2	3,5	3,1	3,2	2,8	9,6	0,9
Хрватска	1,0	1,1	1,2	1,5	1,7	1,4	2,2	2,0	2,3	2,5	2,5	1,8	5,1	0,5
Летонија	0,3	0,6	0,6	0,6	0,8	0,5	1,2	1,9	2,0	1,9	2,3	1,2	26,6	2,4
Литванија	1,1	1,2	1,5	1,5	2,0	1,3	3,0	2,5	3,0	2,7	3,0	1,7	-22,0	-2,5
Мађарска	2,9	3,5	3,4	3,8	3,5	4,1	2,8	2,4	2,5	2,5	2,0	2,1	0,5	0,1
Пољска	9,4	9,6	10,3	9,9	14,3	13,9	2,4	1,8	1,9	1,7	2,2	1,9	11,4	1,1
Румунија	7,6	8,8	8,3	10,1	9,9	10,0	5,3	3,9	3,7	4,2	3,5	3,1	-17,3	-1,9
Словенија	0,4	0,6	0,6	0,4	0,5	0,6	1,1	1,2	1,2	0,8	0,9	0,9	10,6	1,0
Словачка	0,6	0,5	0,6	0,7	0,9	0,8	0,8	0,6	0,7	0,7	0,8	0,6	-2,8	-0,3
Република Србија	2,3	2,3	2,6	3,0	3,4	3,0	6,2	4,9	5,2	5,3	5,4	4,0	8,8	0,8

Извор: Прорачун на основу база података Евростата (ажурирано 16.12.2024), за Републику Србију РЗС.

- БДВ пољопривреде четири највеће државе у ЕУ (Француске, Немачке, Италије и Шпаније) представља у 2023. скоро 2/3 БДВ-а пољопривреде ЕУ;
- Од транзиционих држава највећи БДВ у пољопривреди 2023. остварује Пољска (13,9 млрд. ЕУР), Румунија (10 млрд. ЕУР), Грчка (6,4 млрд. ЕУР), Мађарска (4,1 млрд. ЕУР) и Република Србија (3 млрд. ЕУР);
- Учешће БДВ-а пољопривреде и код најразвијенијих европских држава и код најразвијенијих транзиционих држава је испод 1% БДП-а;
- Просечна реална стопа раста БДВ-а пољопривреде у ЕУ у периоду 2014–2023. износила је 0,9%. Код већине транзиционих држава БДВ пољопривреде је имао реалну стопу пада, посебно балтичке државе, Бугарска и Румунија.

3.3. ЕКОНОМСКИ ПОЉОПРИВРЕДНИ РАЧУНИ – ВРЕДНОСТ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Пољопривредни рачуни пружају изузетно корисне информације о развијености пољопривредне производње и међусобно самеравање, како укупног доприноса пољопривреде тако и структурног поређења основних категорија пољопривредне производње. Поређењем вредности пољопривредне производње у Републици Србији у 2023. са једном од најуспешнијих аграрних држава Данском и просеком ЕУ може се закључити:

- Вредност пољопривредне производње Републике Србије је двоструко нижа него у Данској (6,6 млрд. ЕУР наспрам 12,7 млрд. ЕУР), односно двоструко мање учешће у ЕУ (1,3% наспрам 2,5%);
- Вредност пољопривредних услуга у Републици Србији је четири пута мања од исте у Данској (681 : 173 мил. ЕУР);
- У структури у Републици Србији је 2/3 биљна производња, а 1/3 сточарска, док је у Данској супротно;
- Структура биљне производње Републике Србије и Данске је доста слична, с тим што је у Републици Србији веће учешће воћа и вина, а у Данској крмног биља;
- Највеће разлике су у вредностима сточарске производње, укупна производња сточарских производа је пет пута развијенија у Данској, посебно у свињојојству, сточарским производима, млеку и др. Сточарска производња Данске учествује у ЕУ са 3,7%.

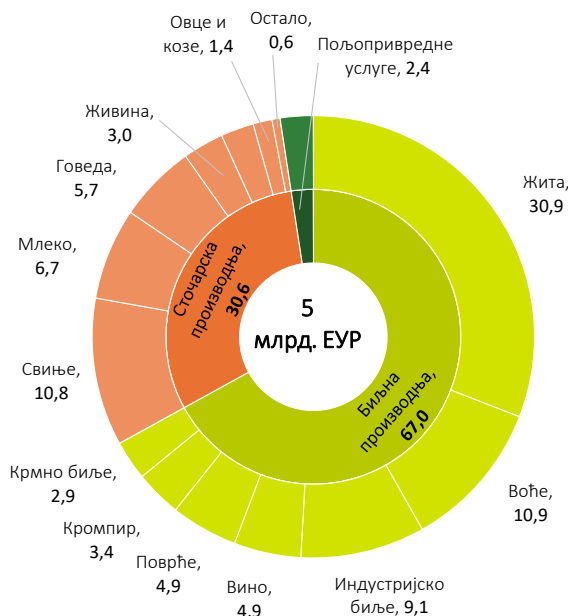
Табела 53. Вредност пољопривредне производње* у ЕУ, Републици Србији и Данској, 2023.

	ЕУ-27		Република Србија			Данска		
	мил. ЕУР	%	мил. ЕУР	%	% ЕУ	мил. ЕУР	%	% ЕУ
Производња пољ. добара и услуга	507.251,5	100,0	6.592,8	100,0	1,3	12.679,7	100,0	2,5
Производња пољ. добара	481.841,9	95,0	6.419,3	97,4	1,3	11.998,2	94,6	2,5
Пољопривредне услуге	25.409,6	5,0	173,5	2,6	0,7	681,5	5,4	2,7
Биљна производња	270.975,9	53,4	4.445,8	67,4	1,6	4.289,6	33,8	1,6
Сточарска производња	210.866,0	41,6	1.973,5	29,9	0,9	7.708,6	60,8	3,7
Пољопривредне услуге	25.409,6	5,0	173,5	2,6	0,7	681,5	5,4	2,7
Биљна производња	270.975,9	100,0	4.445,8	100,0	1,6	4.289,6	100,0	1,6
Жита (укључујући семе)	56.401,1	20,8	1.603,0	36,1	2,8	1.490,2	34,7	2,6
Инд. биље	25.860,7	9,5	702,0	15,8	2,7	596,9	13,9	2,3
Крмно биље	31.065,7	11,5	275,3	6,2	0,9	819,8	19,1	2,6
Поврће и хортикул. производи	70.905,3	26,2	337,7	7,6	0,5	687,9	16,0	1,0
Кромпир (укључујући и семе)	16.365,2	6,0	227,2	5,1	1,4	394,2	9,2	2,4
Воће	35.496,9	13,1	638,7	14,4	1,8	56,4	1,3	0,2
Вино	26.165,7	9,7	657,7	14,8	2,5	0,0	0,0	0,0
Маслиново уље	6.227,1	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Остали биљни производи	2.488,2	0,9	4,2	0,1	0,2	244,2	5,7	9,8
Сточарска производња	210.866,0	100,0	1.973,5	100,0	0,9	7.708,6	100,0	3,7
Стока	116.990,0	55,5	1.406,1	71,2	1,2	4.679,3	60,7	4,0
Производња сточарских производа	93.876,0	44,5	567,5	28,8	0,6	3.029,3	39,3	3,2
Стока	116.990,0	55,5	1.406,1	71,2	1,2	4.679,3	60,7	4,0
Говеда	34.238,1	16,2	340,5	17,3	1,0	549,1	7,1	1,6
Свиње	48.212,5	22,9	760,2	38,5	1,6	3.737,4	48,5	7,8
Коњи	1.347,6	0,6	5,3	0,3	0,4	0,2	0,0	0,0
Овце и козе	3.964,4	1,9	97,1	4,9	2,4	5,5	0,1	0,1
Живина	26.666,2	12,6	203,0	10,3	0,8	379,5	4,9	1,4
Остала стока	2.561,2	1,2	0,0	0,0	0,0	7,6	0,1	0,3
Производња сточарских производа	93.876,0	44,5	567,5	28,8	0,6	3.029,3	39,3	3,2
Млеко	74.634,3	35,4	403,1	20,4	0,5	2.857,4	37,1	3,8
Јаја	16.913,4	8,0	98,0	5,0	0,6	149,4	1,9	0,9
Остали производи	2.328,4	1,1	66,4	3,4	2,9	22,5	0,3	1,0

Извор: Прорачун на основу база података Евростата (ажурирано 16.12.2024), за Републику Србију РЗС. * У произвођачким ценама.

Пољопривредна производња у Републици Србији у протеклој деценији је повећана са 5 млрд. ЕУР на 6,59 млрд. ЕУР. Структурне промене одвијале су се у знаку смањења сточарске, односно раста биљне производње.

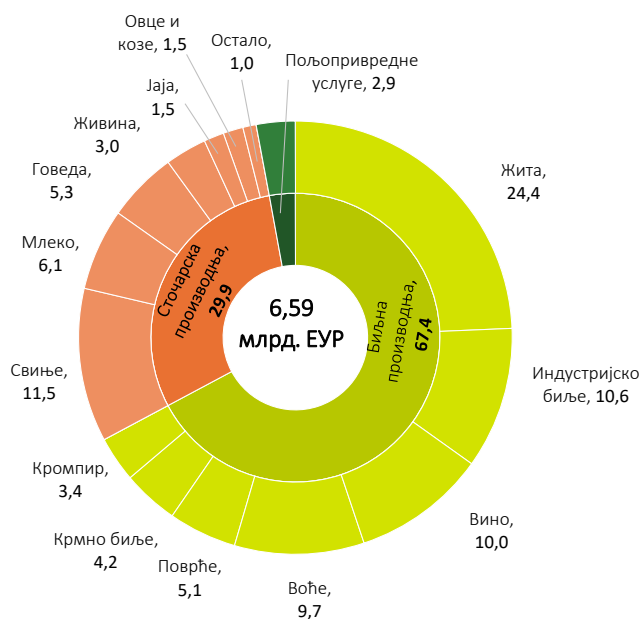
Графикон 31. Структура вредности пољопривредне производње у Републици Србији, 2013. (%)

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а.

Раст производње жита (укључујући и семе) са 1,54 млрд. ЕУР у 2012. на 1,6 млрд. ЕУР у 2023. се рефлектовао на пад у структури биљне производње са 30,9% у 2013. на 24,4% у 2023. С друге стране, повећано учешће крмног биља са 2,9% на 4,2% (са 147 мил. ЕУР на 275 мил. ЕУР), вина са 4,9% на 10% (са 243 мил. ЕУР на 658 мил. ЕУР) и индустријског биља са 9,1% на 10,6% (са 455 мил. ЕУР на 702 мил. ЕУР). У структури сточарске производње смањено је учешће производње јаја са 2,4% на 1,5% (пад са 118 мил. ЕУР на 98 мил. ЕУР) и производње млека са 6,7% на 6,1% (раст са 336 мил. ЕУР на 403 мил. ЕУР).

Графикон 32. Структура вредности пољопривредне производње у Републици Србији, 2023. (%)

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а.

3.4. НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ – БДВ ПОЉОПРИВРЕДЕ И АГРОИНДУСТРИЈЕ

Сектор Пољопривреда, шумарство и рибарство (А) генерисао је нову вредност (БДВ) у протеклом транзиционом периоду 2001–2023. просечно годишње у износу од 2,16 млрд. ЕУР и учествовао у просеку са 6,21% у БДП-а Републике Србије. Укупна новостворена вредност овог сектора у 2023. износила је 2,8 млрд. ЕУР, односно 3,8% БДП-а.

- Укупна новостворена вредност овог сектора у 2023. од 2,8 млрд. ЕУР је на нивоу Данске, виша је од БДВ-а Словачке, Бугарске и Хрватске, али је двоструко нижа од Мађарске и Чешке Републике;
- Учешће сектора Пољопривреда, шумарство и рибарство у БДП-у Републике Србије је за протекле 23 године у континуираном паду: са 12,8% у 2001. на 6% у 2012. и 3,8% у 2023. Највеће просечно учешће је било у првој фази транзиције 2001–2008. (7,53%), да би 2015–2023. пало на 5% годишње;
- У протеклом транзиционом периоду (2001–2023) све транзиционе државе кандидати за чланство у ЕУ су остваривали екстремно висока учешћа БДВ-а пољопривреде у БДП-у, чак седам пута већа од развијених европских држава и три пута већа учешћа у просеку од транзиционих држава чланица ЕУ. Република Србија има приближно исто учешће у 2023. као и Румунија, Хрватска и Грчка, што је веће од учешћа БДВ-а пољопривреде у Бугарској (2,5%) и Мађарској (2,8%).

Табела 54. Учешће БДВ-а пољопривреде у БДП-у у европским државама, 2001–2021.

	БДВ пољопривреде (млрд. ЕУР)			Учешће БДВ-а пољопривреде у БДП-у (%)									
	2001	2012	2023	2001	2012	2023	2001- 2008	2009- 2014	2015- 2019	2020	2021- 2023	2001- 2023	2015- 2023
ЕУ-27	182,2	191,6	280,0	2,2	1,7	1,6	1,85	1,65	1,62	1,60	1,63	1,71	1,62
Белгија	2,9	3,3	4,6	1,1	0,8	0,8	0,93	0,75	0,72	0,70	0,73	0,80	0,72
Данска	4,3	4,1	2,8	2,3	1,6	0,8	1,44	1,27	1,06	1,30	0,87	1,23	1,02
Немачка	23,8	25,5	35,2	1,1	0,9	0,8	0,84	0,85	0,76	0,70	0,83	0,82	0,78
Ирска	2,4	1,7	4,5	2,0	1,0	0,9	1,33	1,02	0,92	0,90	1,00	1,10	0,94
Шпанија	25,8	24,8	37,5	3,7	2,4	2,5	2,98	2,42	2,70	2,80	2,53	2,70	2,66
Француска	30,6	31,9	49,1	2,0	1,5	1,7	1,65	1,45	1,42	1,50	1,67	1,54	1,51
Италија	32,5	31,2	39,5	2,5	1,9	1,9	2,16	1,88	1,88	1,90	1,87	1,98	1,88
Холандија	10,8	11,2	18,4	2,2	1,7	1,7	1,96	1,72	1,86	1,70	1,67	1,83	1,78
Аустрија	3,7	4,5	6,1	1,7	1,4	1,3	1,48	1,33	1,10	1,10	1,30	1,32	1,17
Финска	4,0	4,4	6,3	2,8	2,2	2,3	2,41	2,27	2,12	2,20	2,23	2,28	2,17
Шведска	4,8	5,4	5,4	1,8	1,3	1,0	1,51	1,28	1,30	1,20	1,03	1,33	1,20
Норвешка	3,0	4,3	9,4	1,5	1,1	2,1	1,34	1,30	1,80	1,80	1,80	1,51	1,80
Швајцарска	2,9	3,4	5,2	0,9	0,6	0,6	0,84	0,68	0,62	0,70	0,60	0,71	0,62
Транзиционе државе чланице ЕУ													
Бугарска	1,7	1,9	2,4	10,6	4,4	2,5	7,74	4,40	3,76	3,40	3,50	5,26	3,63
Чешка Реп.	2,4	3,7	5,5	3,2	2,2	1,7	2,39	2,03	2,08	1,90	1,87	2,14	1,99
Естонија	0,2	0,6	0,7	3,5	3,3	1,9	3,49	3,13	2,30	1,90	2,07	2,88	2,18
Грчка	7,9	6,4	7,5	5,4	3,4	3,3	4,29	3,20	3,66	3,90	3,53	3,75	3,64
Хрватска	1,3	1,5	2,6	5,0	3,3	3,4	4,20	3,47	2,98	3,10	3,40	3,59	3,13
Летонија	0,4	0,8	1,5	4,5	3,5	3,8	3,94	3,58	3,62	4,10	4,37	3,84	3,92
Литванија	0,7	1,3	2,0	4,9	4,0	2,7	4,16	3,33	3,20	3,50	3,33	3,60	3,28
Мађарска	3,0	3,9	5,5	5,0	3,9	2,8	3,99	3,62	3,64	3,40	3,13	3,68	3,44
Пољска	7,1	11,6	20,6	3,3	3,0	2,7	2,94	2,98	2,58	2,60	2,57	2,81	2,58
Румунија	5,9	6,3	12,6	13,1	4,5	3,9	9,64	5,37	4,38	4,10	4,10	6,42	4,26
Словенија	0,6	0,7	1,0	2,7	1,8	1,5	2,31	1,83	1,88	1,90	1,57	1,98	1,78
Словачка	0,5	1,3	2,5	2,0	1,8	2,0	1,85	1,95	1,90	1,70	1,90	1,89	1,88
Транзиционе државе кандидати за чланство у ЕУ													
БиХ	0,6	0,8	1,2	9,1	6,1	4,7	8,25	6,60	5,76	5,90	4,83	6,73	5,47
Црна Гора	:	0,2	0,4	:	7,5	5,5	7,60	7,95	7,12	7,60	6,00	7,32	6,80
С.Македонија	0,4	0,7	1,0	9,7	9,1	6,6	10,25	9,87	8,68	8,60	7,00	9,31	8,11
Албанија	1,0	1,8	3,5	22,7	18,8	16,2	19,71	18,57	19,04	18,80	17,00	18,87	18,33
Република Србија	2,0	2,1	2,8	12,8	6,0	3,8	7,53	6,13	5,28	5,10	4,77	6,21	5,09

Извор: Прорачун на основу база података Евростата, за Републику Србију РЗС.

Транзицију сектора Пољопривреда, шумарство и рибарство неопходно је сагледавати у контексту транзиције и агроиндустрије, односно три области прерађивачке индустрије: 10. Производња прехранбених производа, 11. Производња пића и 12. Производња дуванских производа. **Агроиндустрија у Републици Србији је развијенија од већине транзиционих држава, просечно учешће агроиндустрије Републике Србије у читавом транзиционом периоду од 3,8% је, после Румуније (5,3%), највеће од свих европских држава.**

- Просечна вредност БДВ-а агроиндустрије Републике Србије у периоду 2001–2023. износила је 1,67 млрд. ЕУР, што је ниже од Данске (4 млрд. ЕУР), Мађарске (2,36 млрд. ЕУР) и Чешке Реп. (3,81 млрд. ЕУР), али је веће од Бугарске (1,31 млрд. ЕУР) и Хрватске (1,63 млрд. ЕУР);
- Динамичка анализа кретања учешћа агроиндустрије у БДП-у показује константност високог учешћа у БДП-у у свим потпериодима: 4,1% у првој фази транзиције (2001–2008), 3,85% у периоду привредне рецесије 2009–2014, 3,8% у периоду привредног опоравка (2019–2019), у години пандемије 3,4% и 3,2% просечно у периоду 2021–2023;
- Док агроиндустрију у развијеним европским економијама карактеришу мање али стабилне стопе раста са константним учешћем у БДП-у, агроиндустрију у транзиционим државама карактеришу ниже вредности БДВ-а и тренд пада учешћа БДВ-а агроиндустрије у БДП-у: у Мађарској је пад учешћа са 3% БДП-а у 2001. на 1,86% у 2023, у Чешкој са 3,15% на 1,71%, у Бугарској са 2,66% на 2,12%, у Хрватској са 3,55% на 2,29%, у Словачкој са 3,04% на 1,49% итд.

Табела 55. Учешће БДВ-а агроиндустрије у БДП-у у европским државама, 2001–2021.

	БДВ агроиндустрије (млрд. ЕУР)			Учешће БДВ-а агроиндустрије у БДП-у (%)									
	2001	2012	2023	2001	2012	2023	2001- 2008	2009- 2014	2015- 2019	2020	2021- 2023	2001- 2023	2015- 2023
ЕУ-27	162,6	204,1	263,6*	1,97	1,78	1,63*	1,89	1,79	1,79	1,81	1,66	1,82	1,76
Белгија	5,6	7,1	10,6	2,13	1,84	1,78	2,04	1,92	1,87	1,84	1,75	1,93	1,83
Данска	4,3	3,6	4,2*	2,35	1,41	1,11*	2,13	1,54	1,41	1,34	1,16	1,68	1,34
Немачка	36,5	39,0	49,1*	1,66	1,39	1,24*	1,57	1,41	1,39	1,53	1,32	1,46	1,39
Ирска	4,5	6,7	11,2	3,72	3,77	2,20	3,55	3,87	2,83	2,03	1,98	3,21	2,46
Шпанија	15,3	24,2	29,3*	2,18	2,34	2,13*	2,13	2,28	2,10	2,12	2,08	2,16	2,10
Француска	29,8	34,8	52,0	1,95	1,67	1,84	1,88	1,68	1,70	1,71	1,70	1,76	1,70
Италија	21,5	23,3	36,7	1,64	1,43	1,73	1,57	1,48	1,58	1,70	1,64	1,56	1,61
Холандија	10,8	12,5	22,6	2,23	1,89	2,12	2,05	1,84	1,90	1,90	1,85	1,93	1,89
Аустрија	4,0	5,5	8,9	1,84	1,74	1,89	1,79	1,73	1,74	1,85	1,82	1,77	1,78
Финска	2,3	2,7	3,2	1,59	1,35	1,17	1,48	1,37	1,21	1,25	1,13	1,34	1,19
Шведска	3,8	4,5	4,5*	1,41	1,06	0,81*	1,28	1,12	0,99	1,01	0,86	1,12	0,96
Норвешка	3,3	4,8	5,8	1,67	1,20	1,29	1,60	1,26	1,39	1,48	1,11	1,40	1,31
Швајцарска	5,7	10,2	13,9	1,79	1,91	1,68	1,80	1,85	1,77	1,90	1,70	1,80	1,76
Транзиционе државе													
Бугарска	0,4	1,4	2,0	2,66	3,32	2,12	2,59	2,78	2,03	2,45	2,09	2,45	2,10
Чешка Реп.	2,4	3,3	5,4	3,15	2,00	1,71	2,58	2,02	1,86	1,86	1,68	2,13	1,80
Естонија	0,2	0,3	0,6	2,80	1,71	1,62	2,12	1,85	1,68	1,65	1,50	1,85	1,62
Грчка	3,5	5,6	6,1	2,37	3,00	2,72	2,42	2,71	2,73	2,92	2,75	2,63	2,76
Хрватска	0,9	1,6	1,8	3,55	3,50	2,29	3,44	3,41	3,01	2,70	2,31	3,16	2,74
Летонија	0,4	0,5	0,7*	4,27	2,51	1,85*	3,23	2,58	2,14	2,16	1,88	2,63	2,08
Литванија	0,6	1,4	1,8*	4,32	4,13	2,70*	3,62	4,11	3,55	3,24	2,81	3,65	3,33
Мађарска	1,8	1,8	3,7	3,00	1,81	1,86	2,45	1,95	1,81	1,77	1,73	2,05	1,78
Пољска	5,7	10,0	15,9*	2,67	2,58	2,40*	2,67	2,78	2,98	2,49	2,40	2,74	2,78
Румунија	3,3	8,5	9,6	7,37	6,08	2,97	6,38	5,64	4,59	4,36	3,03	5,27	4,05
Словенија	0,5	0,5	0,8	2,28	1,26	1,32	1,77	1,30	1,36	1,43	1,31	1,49	1,35
Словачка	0,7	1,0	1,8	3,04	1,35	1,49	1,98	1,29	1,15	1,32	1,34	1,51	1,23
Република Србија	0,8	1,4	2,5	5,48	3,92	3,29	4,09	3,85	3,83	3,42	3,23	3,83	3,59

Извор: Прорачун на основу база података Евростата, за Републику Србију РС.

*Податак се односи на 2022.

3.5. ДОПРИНОС СЕКТОРА ПОЉОПРИВРЕДЕ И АГРОИНДУСТРИЈЕ РАСТУ БДП-а

Просечан укупан допринос сектора Пољопривреда, шумарство и рибарство просечном расту БДП-а од 3,2% у целокупном транзиционом периоду 2001–2023. износио је 0,11 п. п., а агроиндустрије 0,08 п. п. У периоду 2012–2023. просечном расту БДП-а од 2,31% сектор Пољопривреда, шумарства и рибарство је допринео са свега 0,03 п. п., а агроиндустрија са 0,4 п. п.

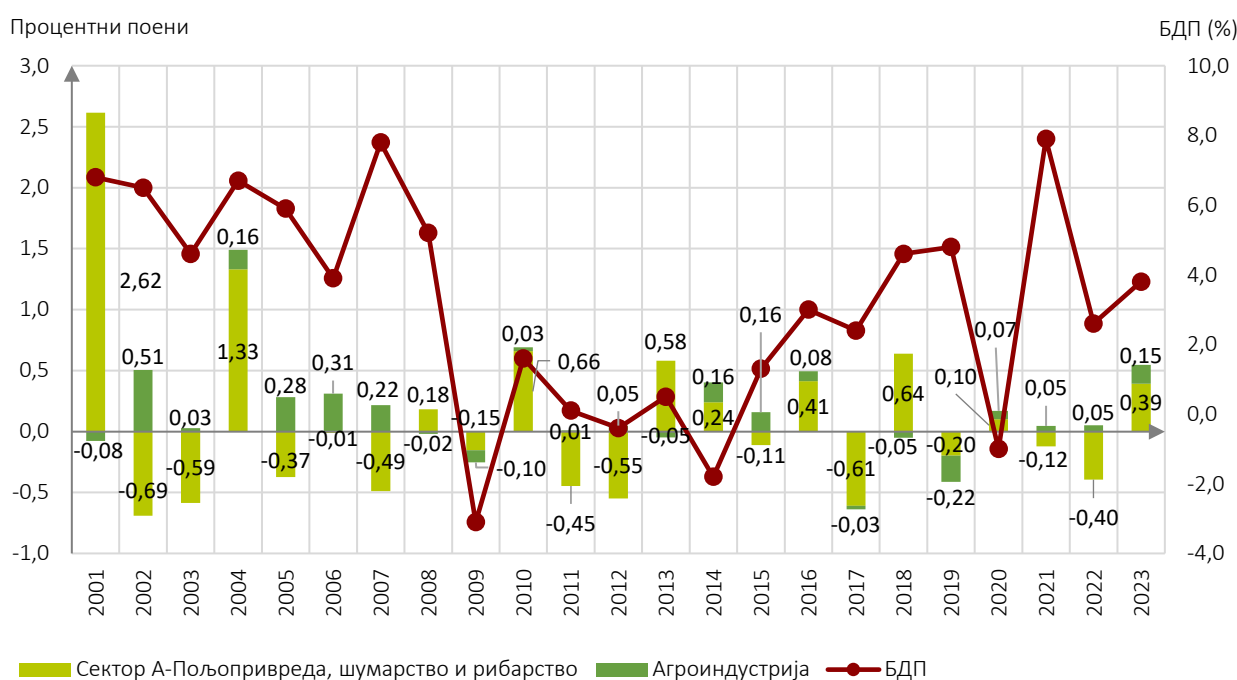
Табела 56. Допринос БДВ-а пољопривреде и агроиндустрије расту БДП-а, 2012–2023.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Просек
БДП (стопа раста)	-0,40	0,50	-1,80	1,30	3,00	2,40	4,60	4,80	-1,00	7,90	2,60	3,80	2,31
БДВ (стопа раста)	0,08	0,76	-1,62	1,35	2,35	2,17	4,19	4,01	-0,42	6,63	2,10	4,07	2,14
Доприноси расту БДП-а													
А - Пољопривреда, шумарство и рибарство	-0,55	0,58	0,24	-0,11	0,41	-0,61	0,64	-0,20	0,10	-0,12	-0,40	0,39	0,03
С - Прерађивачка индустрија	0,19	2,66	-0,83	0,42	0,32	0,46	0,25	-0,15	-0,31	0,67	0,09	0,13	0,32
10. Прехрамбени производи	0,03	0,01	0,18	0,02	0,03	-0,04	-0,06	-0,16	0,10	0,01	0,01	0,15	0,02
11. Производња пића	0,03	-0,05	-0,01	0,03	-0,01	-0,03	0,01	-0,02	-0,05	0,04	0,02	0,00	0,00
12. Дувански производи	-0,01	-0,01	0,00	0,11	0,06	0,04	0,00	-0,03	0,02	0,00	0,02	0,00	0,02
Агроиндустрија	0,05	-0,05	0,16	0,16	0,08	-0,03	-0,05	-0,22	0,07	0,05	0,05	0,15	0,04

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а.

- Годишње варијације доприноса сектора Пољопривреда, шумарства и рибарства привредном расту су зависиле од низа фактора, али највише од климатских промена (суша, поплаве и сл.). Екстремно високи доприноси расту БДП-а су остварени у 2001. (расту БДП-а од 6,8% сектор је допринео са 2,62 п. п.), 2004. (расту ДП од 6,7% допринос сектора 1,33 п. п.), 2018. (расту БДП-а од 4,6% сектор пољопривреде је допринео са 0,64 п. п.) итд.;
- Агроиндустрија је доприносила расту БДП-а највише у првој фази транзиције (2001–2008), просечно годишње са 0,18 п. п. и у 2023. (0,15 п. п.). Просечном транзиционом доприносу (2001–2023) агроиндустрије од 0,08 п. п. Прехрамбена индустрија је доприносила у просеку са 0,06 п. п.

Графикон 33. Транзициона крива доприноса пољопривреде и агроиндустрије расту БДП-а, 2001–2023.

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а.

3.6 ДОПРИНОС ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА

У сектору А – Пољопривреда, шумарство и рибарство у 2023. је пословало 3 хиљ. привредних друштава (ПД), која су запошљавала 24 хиљ. радника и генерисала 600 мил. ЕУР новостворене вредности.

- Укупан приход 3 хиљ. ПД из сектора А у 2023. је износио 3,24 млрд. ЕУР, од чега је 92% остварен у области 01 – Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности;
- Позитиван нето резултат од 31,7 мил. ЕУР је резултанта веће нето добити (158 мил. ЕУР) од нето губитака (126 мил. ЕУР);
- У структури БДВ-а од 600 мил. ЕУР 81% остварује област 01 – Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности;
- Сав кумулирани губитак од 5,2 мил. ЕУР је концентрисан у области 01 – Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности;
- Са аспекта задужености учешће обавеза (3,15 млрд. ЕУР) у сопственом капиталу износи 66%, што је знатно повољније од просека привреде (обавезе су веће од сопственог капитала за 60%);

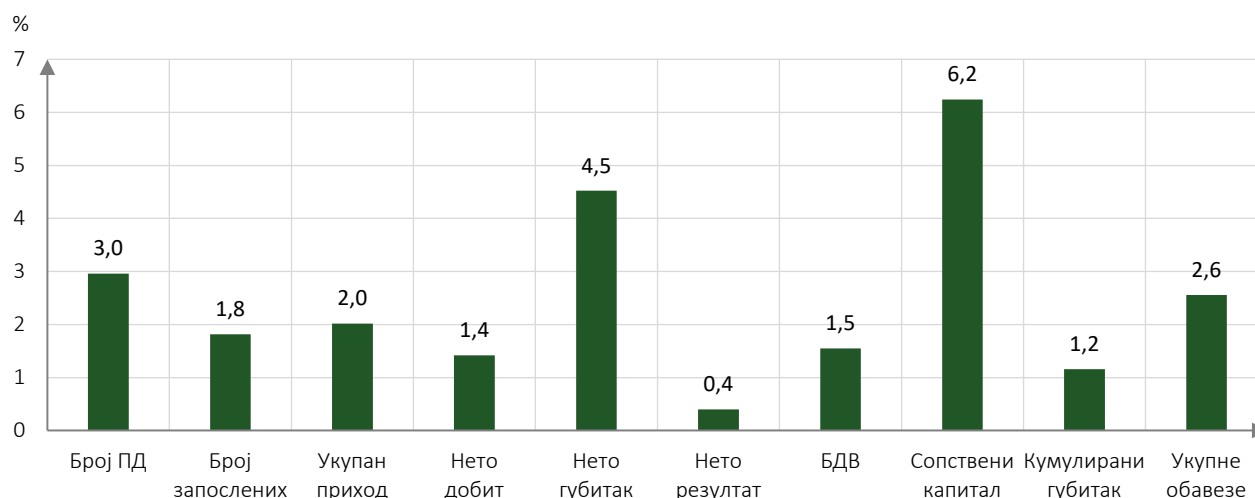
Табела 57. Финансијски биланс пословања ПД у сектору Пољопривреда, шумарство и рибарство, 2023.

Области	Број ПД	Број запослених	Укупан приход	Нето добит	Нето губитак	Нето резултат	БДВ	Сопствени капитал	Кумулирани губитак	Укупне обавезе
			мил. ЕУР							
01 Пољ. производња, лов и пратеће услужне дел.	2.802	18.231	2.982,3	146,1	124,1	22,0	483,4	3.215,5	5,2	3.008,3
02 Шумарство и сеча дрвећа	120	5.131	203,3	9,6	0,5	9,1	103,3	1.520,5	0,0	108,2
03 Рибарство и аквакултуре	79	662	57,1	2,3	1,7	0,6	9,4	44,5	0,0	38,0
Сектор А	3.001	24.024	3.242,8	158,1	126,4	31,7	596,1	4.780,5	5,2	3.154,5
% сектора А у привреди	3,0	1,8	2,0	1,4	4,5		1,5	6,2	1,2	2,6

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

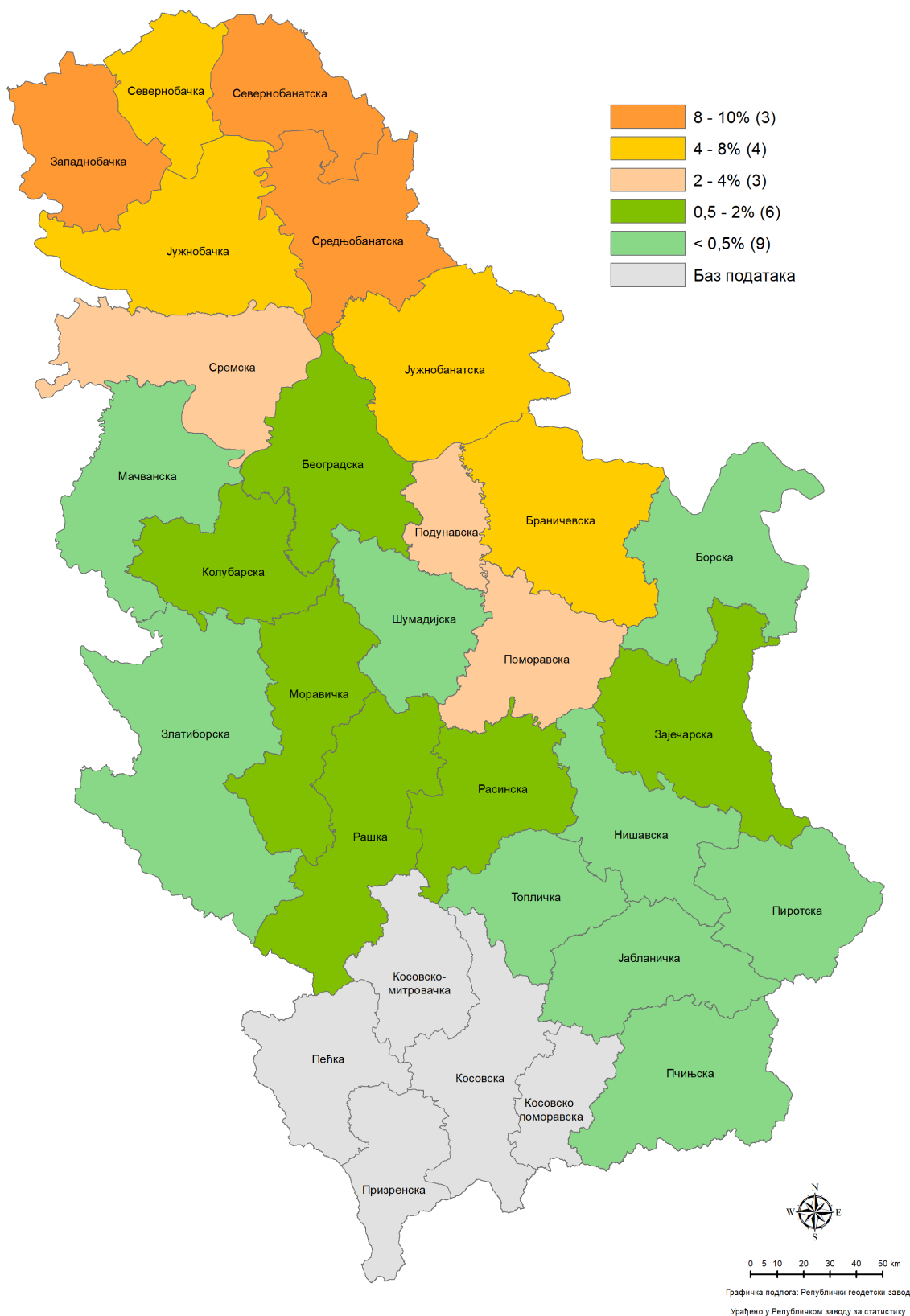
- БДВ сектора А учествује са 1,5% у укупном БДВ-у привреде, 1,8% у укупном броју запослених, 6,2% у сопственом капиталу и 2,6% у укупним обавезама привреде;
- Допринос БДВ-а сектора А у укупном БДВ-у привреде својих регионалних области (карта 9) највећи је у Западнобачкој (10,4%), Средњобанатској (8,8%) и Севернобанатској области (8,3%).

Графикон 34. Учешће пословања ПД сектора Пољопривреда, шумарство и рибарство у привреди, 2023.

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

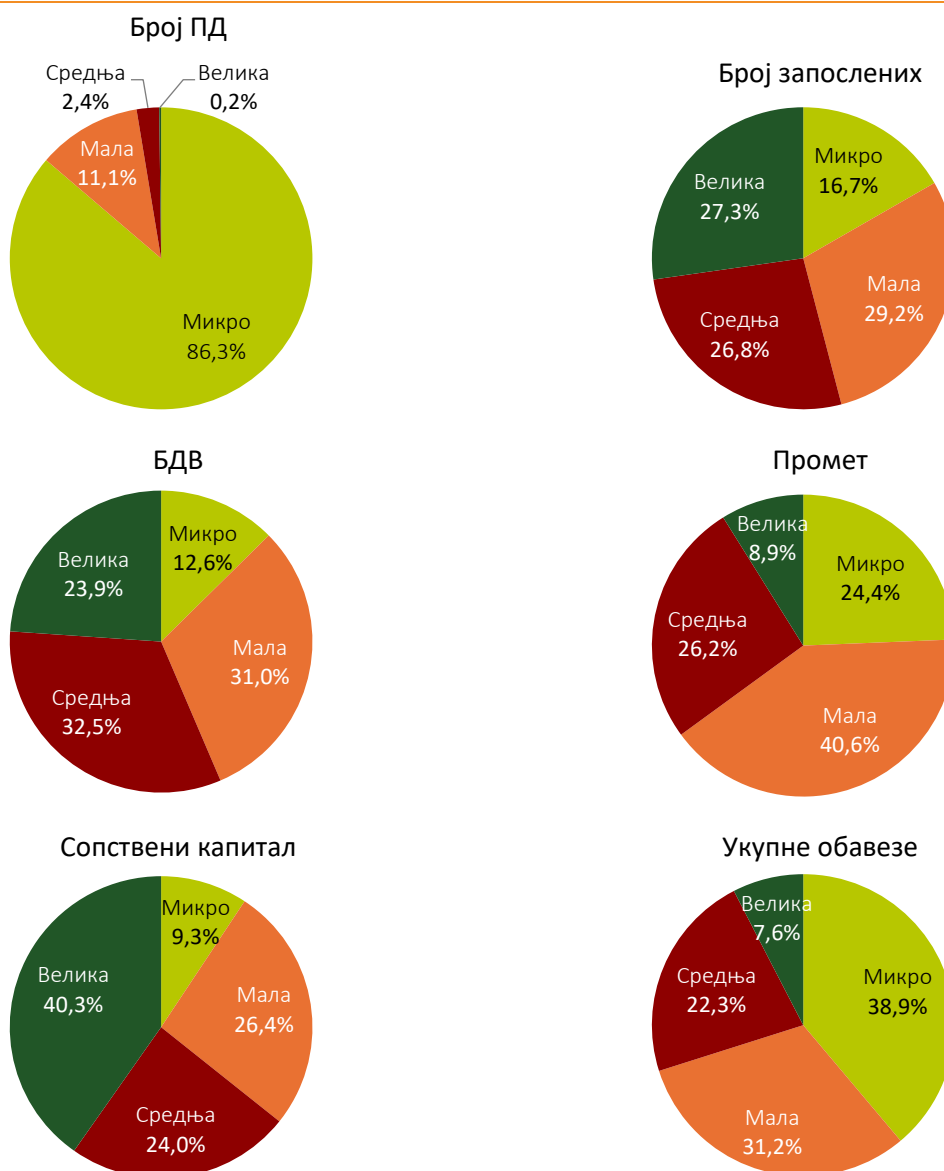
Карта 9. Учешће БДВ-а пољопривреде у БДВ-у привреде регионалних области, 2023.

У структури привредних друштава сектора А по величини у броју ПД доминантна су микро предузећа, у запослености је структура избалансирана, у БДВ-у су најзаступљенија мала и средња предузећа, у промету мала, у сопственом капиталу велика, и у обавезама микро и мала предузећа.

- Од укупно 3 хиљ. предузећа, 86,3% су микро предузећа;
- У структури 24 хиљ. запослених сектор ММСП запошљава 72,7%, док у великим пољопривредним привредним друштвима ради 27,3%;
- У структури новостворене вредности сектор ММСП генерише више од 3/4 БДВ-а;
- У укупном промету сектора А од 2,86 млрд. ЕУР, више од 90% реализује сектор ММСП, велика предузећа су у 2023. партиципирала у укупном промету са 8,9%;
- У структури сопственог капитала 40% је капитал великих предузећа;
- Од 3,15 млрд. ЕУР укупних обавеза микро предузећа стварају 38,9% (1,23 млрд. ЕУР), а мала учествују са 31,2% (985 мил. ЕУР). Обавезе микро пољопривредних предузећа су 2,7 пута веће од сопственог капитала, шта указује на проблем њихове задужености.

Графикони 35-40. Показатељи пословања ПД по величини у сектору Пољопривреда, шумарство и рибарство, 2023.

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

3.7. ДОПРИНОС АГРОИНДУСТРИЈСКИХ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА

У агроиндустрији је 2023. пословало 3.198 привредних друштава (82% у области 10. Производња прехранбених производа; 17,4% у области 11. Производња пића и свега 0,6%, у области 12. Производња дуванских производа), која су запошљавала 74 хиљ. радника и генерисала 2,24 млрд. ЕУР БДВ-а.

- У структури укупног прихода од 11 млрд. ЕУР, 82% је остварен у прехранбеној индустрији;
- Позитиван нето резултат од 611 мил. ЕУР је резултанта веће нето добити (729 мил. ЕУР) од нето губитака (118 мил. ЕУР). У структури позитивног нето резултата прехранбена индустрија учествује са 2/3, индустрија пића са 12%, а дуванска индустрија са 22%;
- У структури БДВ-а од 2,24 млрд. ЕУР 77% остварује прехранбена индустрија;
- Укупан промет агроиндустрије је био 10,64 млрд. ЕУР, од чега 55% остварују велика предузећа;
- У структури кумулираног губитка од 19,9 мил. ЕУР 93% је остварено у прехранбеној индустрији;
- Укупне обавеза (6,2 млрд. ЕУР) веће су од сопственог капитала (5,1 млрд. ЕУР) за 18%;

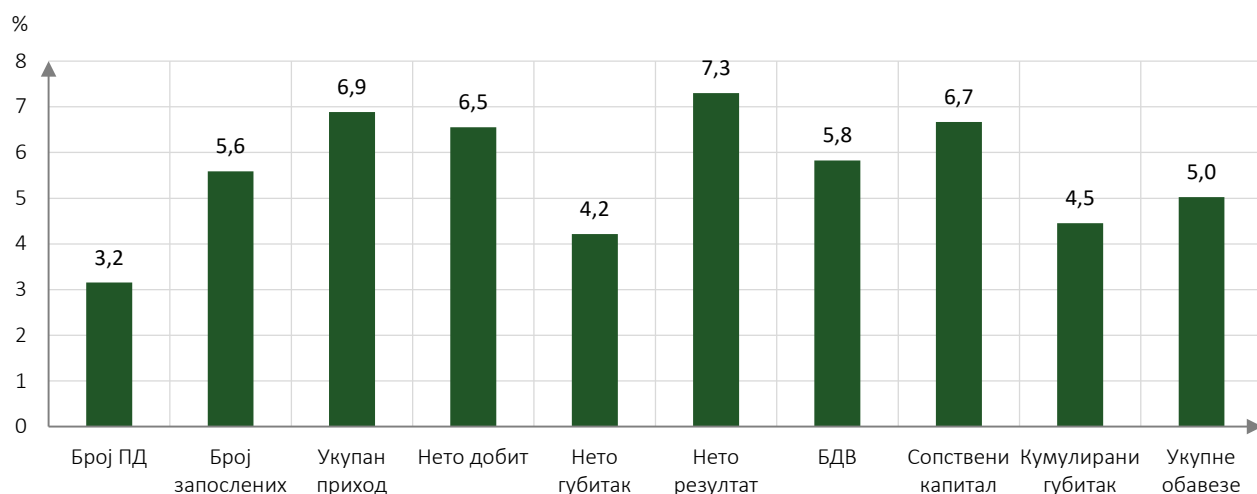
Табела 58. Финансијски биланс пословања агроиндустријских ПД, 2023.

Области	Број ПД	Број зап. (у хиљ.)	Укупан приход	Нето добит	Нето губитак	Нето резултат	БДВ	Сопствени капитал	Кумули- рани губитак	Укупне обавезе
10 Прехранбени пр.	2,632	64,4	9.058,7	493,8	94,4	399,4	1.722,0	3.685,9	18,5	4.832,8
11 Производња пића	555	8,1	1.401,7	98,6	23,3	75,3	309,0	1.060,0	1,4	966,5
12 Дувански пр.	11	1,4	620,2	136,3	0,0	136,3	210,3	360,1	0,0	398,0
Агроиндустрија	3,198	73,9	11.080,5	728,7	117,8	610,9	2.241,3	5.106,0	19,9	6.197,2
% агроиндустрије у привреди	3,2	5,6	6,9	6,5	4,2	7,3	5,8	6,7	4,5	5,0

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

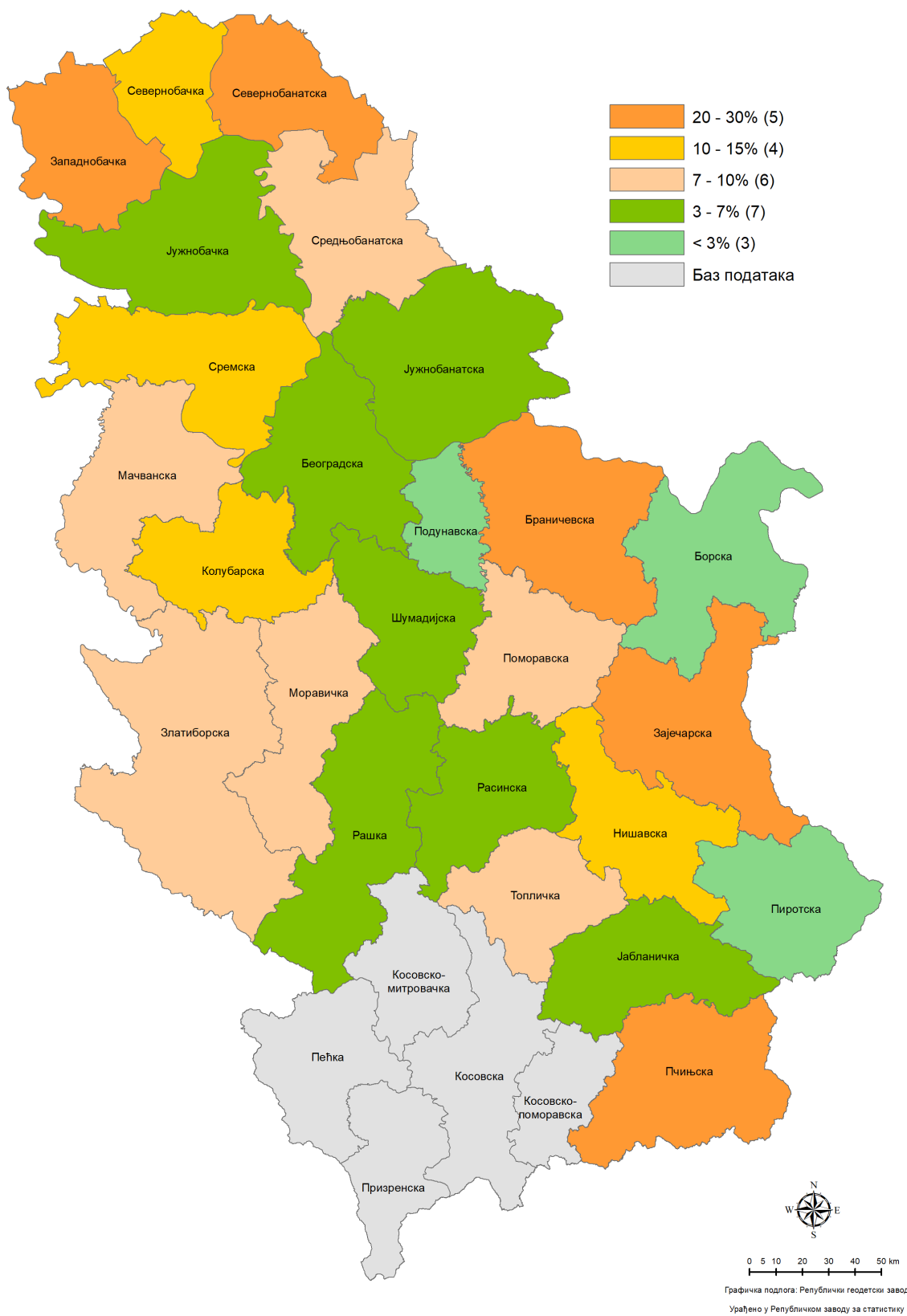
- Агроиндустрија учествује у БДВ-у привреде са 5,8%, у укупној запослености са 5,6%, у укупном приходу са 6,9%, у укупном сопственом капиталу привреде са 6,7%, у позитивном нето резултату привреде са 7,3%, али и у кумулираном губитку са 4,5% и у укупним обавезама привреде са 5%;
- Највеће учешће БДВ-а агроиндустрије у БДВ-у привреда своје регионалне области (карта 10) јесте у Севернобанатској (30%), Западнобачкој (29%), Зајечарској (25%), Пчињској (23%) и Браничевској области (22%).

Графикон 41. Учешће пословања ПД Агро индустрије у привреди, 2023.

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

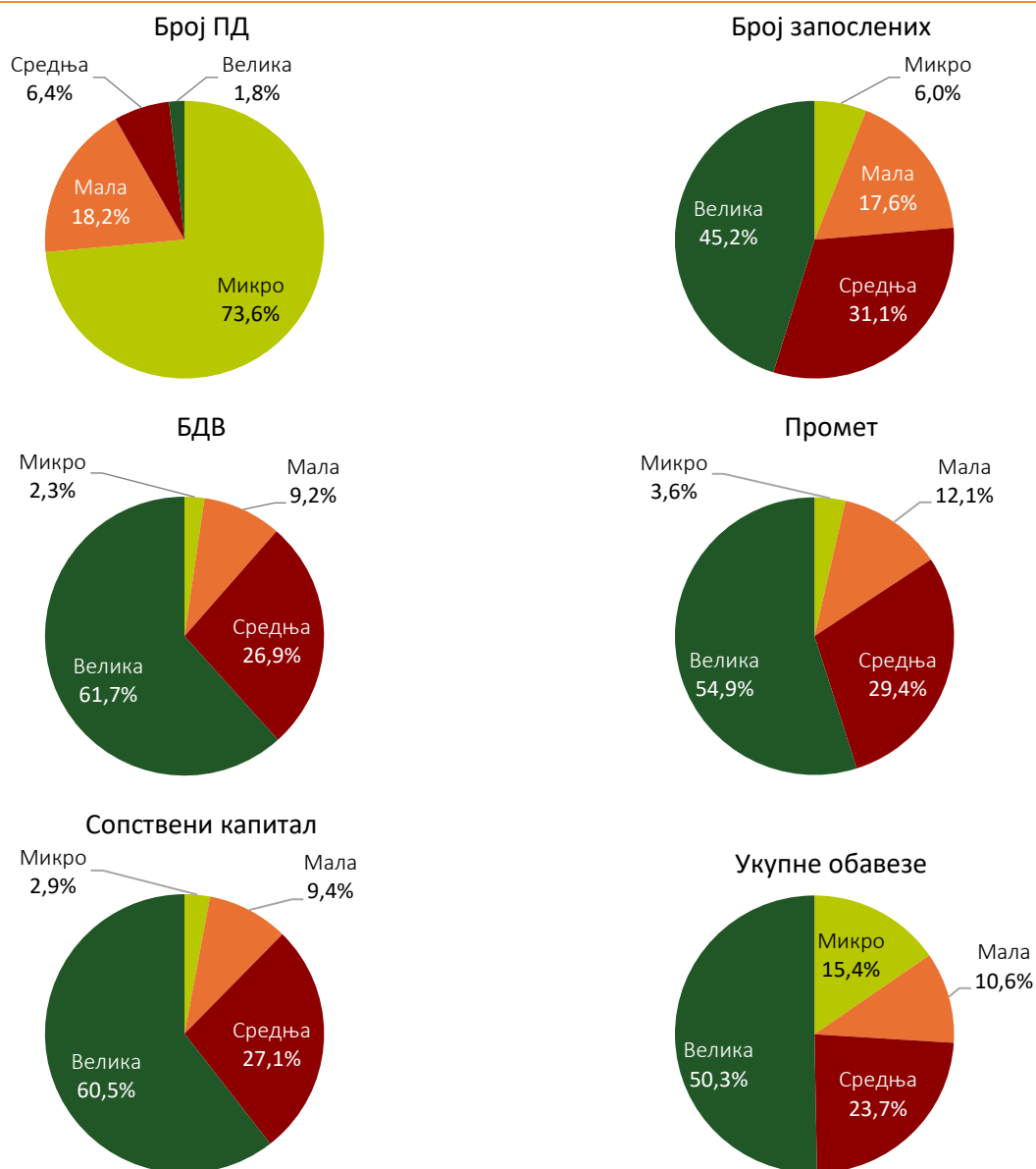
Карта 10. Учешће БДВ-а агроиндустрије у БДВ-у привреде регионалних области

У структури привредних друштава агроиндустрије по величини у 2023. у броју ПД најзаступљенија су микро предузећа, док у свим осталим показатељима највећа учешћа имају велика агроиндустријска предузећа.

- Од укупно 3,2 хиљ. Предузећа, 73,6% су микро предузећа;
- У структури 74 хиљ. запослених сектор ММСП запошљава 45%, док у великим агроиндустријским привредним друштвима ради 27,3%;
- У структури новостворене вредности велика агроиндустријска предузећа генеришу 61,7%, а сектор ММСП 38,3% БДВ-а;
- Промет агроиндустрије износи 10,64 млрд. ЕУР и 3,7 пута је већи од промета сектора А. У структури укупног промета 45% реализује сектор ММСП, а велика предузећа 55%;
- У структури сопственог капитала више од 60% је концентрисано у великим предузећима;
- Од 6,2 млрд. ЕУР укупних обавеза, сектор ММСП и велика предузећа остварују по 50%. Обавезе микро агроиндустријских предузећа су чак шест пута веће од сопственог капитала, што указује на огроман проблем задужености 73,6% ПД.

Графикони 42-47. Показатељи пословања ПД по величини у агроиндустрији, 2023.

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

3.8. ДОПРИНОС ЗАДРУГА

Задруге су посебан правно-организациони облик физичких лица преко кога, по задружним принципима, остварују своје економске, социјалне и друге интересе. У складу са Законом о задругама, оне могу бити земљорадничке или пољопривредне, стамбене, потрошачке, занатске, радничке, студентско-омладинске, социјалне, здравствене и др³⁷. Пољопривредне задруге могу бити опште и специјализоване (ратарске, воћарске, повртарске, виноградарске, сточарске, пчеларске и др.). Република Србија има богату историју задругарства, али систем задругарства у транзиционом периоду није успео да се трансформише у складу са савременим моделима задругарства и ефикаснијим пословањем.

Од укупно регистрованих 2.117 задруга у Републици Србији у 2023. активно је 1.502 (шест задруга послује на подручју АП КиМ), односно 70,9%. Из године у годину присутан је тренд смањења броја задруга, броја запослених у њима (2017. је у 1.803 задруге био запослен 5.531 радник) и пада економских показатеља пословања (учешћа БДВ-а и промета у привреди). Задругарство је суочено са бројним системским проблемима: велики број фиктивних задруга, нефункционална законска регулатива која не подстиче инвестициона улагања, нестимулативна пореска и кредитна политика, мали обртни капитал и др.

Табела 59. Показатељи пословања задруга у привреди, 2023.

	Број ПД	Број запослених	БДВ	Промет	Број ПД	Број запослених	БДВ	Промет
			мил. ЕУР				Структура (%)	
Привреда	101.370	1.321.609	38.470,7	149.379,4	100,0	100,0	100,0	100,0
Задруге, укупно	1.502	4.731	99,4	679,9	1,48	0,36	0,26	0,46
Пољопривредне задруге	897	2.892	41,8	449,2	0,88	0,22	0,11	0,30

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

У секторској структури 60% задруга послује у сектору А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, у коме је запослено 615 радника и који остварује 2/3 промета и генерише 42% БДВ-а свих задруга. У прерађивачкој индустрији послује 151 задруга, са учешћем од 16% у броју запослених, 21% у БДВ-а и 17% у укупном промету задруга. Учешће 282 задруге у сектору N – Административне и помоћне услужне делатности, износи око 10% у броју запослених, 29% у БДВ-у и 4,7% у укупном промету.

Табела 60. Задруге у Републици Србији, 2023.

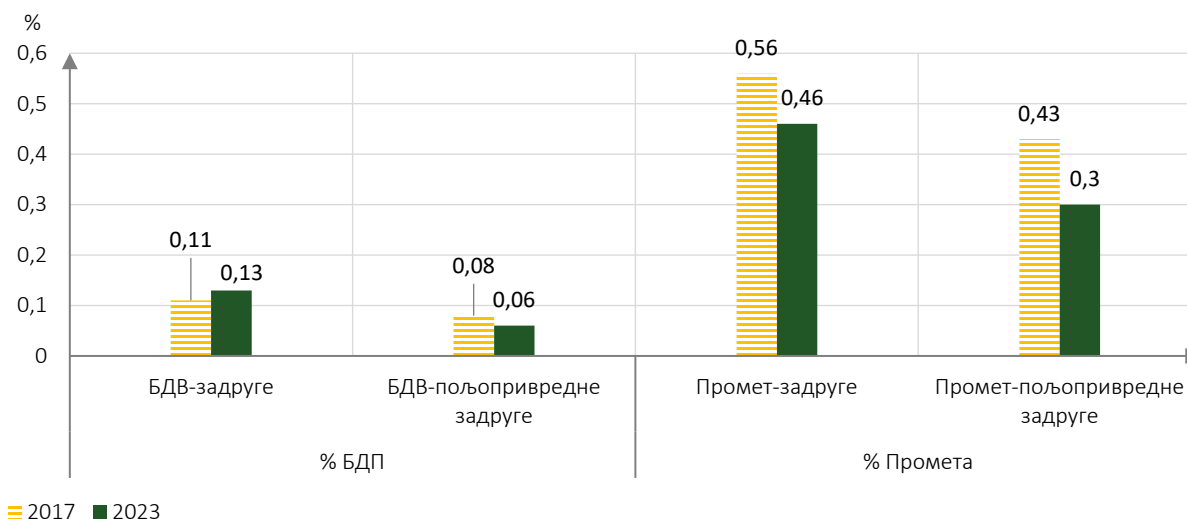
Сектор	Број	Број запослених	БДВ	Промет	Број	Број запослених	БДВ	Промет
			мил. ЕУР				структура (%)	
A Пољопривреда, шумарство и рибарство	897	2.892	41,83	449,20	59,7	61,1	42,1	66,1
C Прерађивачка инд.	151	755	20,91	118,55	10,1	16,0	21,0	17,4
D Снабдевање ел. енергијом, гасом и паром	2	0	0,02	0,03	0,1	0,0	0,0	0,0
E Снабдевање водом	6	12	0,23	0,36	0,4	0,3	0,2	0,1
F Грађевинарство	54	118	1,93	17,59	3,6	2,5	1,9	2,6
G Трговина	89	392	5,38	55,23	5,9	8,3	5,4	8,1
H Саобраћај	5	29	-0,05	0,74	0,3	0,6	-0,1	0,1
I Смештај и исхрана	7	0	-0,01	0,11	0,5	0,0	0,0	0,0
J ИК	5	1	0,01	0,04	0,3	0,0	0,0	0,0
L Пословање некретнинама	2	4	0,01	0,01	0,1	0,1	0,0	0,0
M Стручне, научне, иновационе и тех. дел.	23	26	0,30	6,00	1,5	0,5	0,3	0,9
N Административне и помоћне услужне дел.	242	462	28,70	31,82	16,1	9,8	28,9	4,7
P Образовање	7	0	0,00	0,02	0,5	0,0	0,0	0,0
Q Здравствена и соц. заштита	1	4	0,00	0,00	0,1	0,1	0,0	0,0
S Остале услужне дел.	11	36	0,12	0,15	0,7	0,8	0,1	0,0
Укупно	1.502	4.731	99,39	679,86	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

³⁷ Закон о задругама („Службени гласник РС“, број 112/2015).

Тренд пада броја пољопривредних задруга и броја запослених допуњује и тренд пада учешћа БДВ-а и промета у привреди. Поређењем са 2017, када је пословало 1.143 пољопривредне задруге са 3.650 запослених и учешћем од 0,13% у БДП-у и 0,46% у укупном промету привреде, у 2023. је евидентан пад броја пољопривредних задруга и броја запослених за више од 20% и пад учешћа њиховог БДВ-а у БДП-у за 0,02 п. п. и у промету за 0,16 п. п. (са 0,46% на 0,30%).

Графикон 48. Учешће БДВ-а и промета пољопривредних задруга, 2017. и 2023.

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (финансијски извештаји пословања ПД за 2023. и 2017).

Регионална анализа доприноса пословања пољопривредних задруга пословању привреде својих регионалних области у 2023. издваја три регионалне области са развијенијим пољопривредним задругарством. Колубарску област са учешћем од 4,1% у БДВ-у, 4,7% у промету и 2,4% у броју запослених у привреди своје регионалне области, Средњобанатску (2,3%, 4% и 2,8%) и Западнобачку област (1,9%, 2,4% и 2,2%). У 11 регионалних области у Републици Србији ефекти пословања пољопривредних задруга немају скоро никакав утицај на пословање својих привреда (учешће БДВ-а, промета и броја запослених је испод 0,5% у привреди својих регионалних области).

Табела 61. Допринос пословања пољопривредних задруга у привреди регионалне области, 2023. (%)

Област	Број ПД	Број запослених	БДВ	Промет	Област	Број ПД	Број запослених	БДВ	Промет
1 Колубарска	2,15	2,39	4,09	4,70	14 Мачванска	1,72	0,15	0,08	0,36
2 Средњобанатска	4,11	2,81	2,34	3,99	15 Зајечарска	3,95	0,21	0,05	0,05
3 Западнобачка	4,03	2,15	1,93	2,39	16 Моравичка	1,60	0,10	0,05	0,13
4 Рашка	0,84	0,13	0,41	0,69	17 Нишавска	1,36	0,20	0,05	0,15
5 Подунавска	2,41	0,30	0,32	0,39	18 Поморавска	1,08	0,10	0,04	0,07
6 Браничевска	3,02	0,79	0,32	0,68	19 Шумадијска	1,41	0,08	0,04	0,06
7 Сремска	2,66	0,64	0,31	0,87	20 Златиборска	2,07	0,15	0,02	0,08
8 Јужнобанатска	3,13	0,73	0,24	1,13	21 Борска	2,21	0,07	0,02	0,04
9 Јужнобачка	1,03	0,39	0,23	0,63	22 Севернобачка	0,87	0,19	0,01	0,57
10 Расинска	2,30	0,28	0,16	0,28	23 Топличка	5,53	0,11	0,01	0,03
11 Пчињска	0,84	0,04	0,13	0,05	24 Пиротска	3,83	0,16	0,00	0,03
12 Севернобанатска	2,12	0,37	0,11	0,56	25 Београдска	0,06	0,01	0,00	0,01
13 Јабланичка	2,55	0,15	0,09	0,52					

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

На територији Републике Србије у 2023. је пословало 113 агроиндустријских задруга (у областима прехранбене индустрије, индустрије пића и индустрије дувана) са око 700 радника, 20,6 мил. ЕУР БДВ-а и 117 мил. ЕУР промета. Њихово учешће у привреди је занемарљиво (0,05% БДВ-а и 0,08% промета).

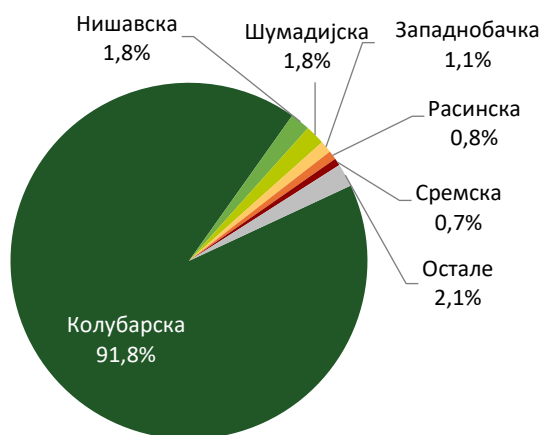
Табела 62. Показатељи пословања агроиндустријских задруга у привреди, 2023.

	Број ПД	Број запослених	БДВ	Промет	Број ПД	Број запослених	БДВ	Промет
			мил. ЕУР				структура (%)	
Привреда	101.370	1.321.609	38.470,7	149.379,4	100,0	100,0	100,0	100,0
Агроиндустријске задруге	113	698	20,6	117,1	0,11	0,05	0,05	0,08

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

У регионалној структури агроиндустријских задруга издваја се **Колубарска област** са „33 Трлић“ из Уба (Прерада и конзервисање меса), која са 510 радника ствара 18,9 мил. ЕУР БДВ-а и 105,8 млрд. промета, односно учествује са 92% у БДВ-у и више од 90% укупног промета свих агроиндустријских задруга.

Графикон 49. Структура БДВ агроиндустријских задруга, 2023.

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

Сумарно, 1.502 активне задруге у Републици Србији у 2023. стварало је 100 мил. ЕУР БДВ-а, од чега је 62,8% БДВ-а учешће 1.010 задруга из области пољопривреде (897) и агроиндустрије (113).

3.9. ДОПРИНОС НАЈВЕЋИХ ПОЉОПРИВРЕДНИХ И АГРОИНДУСТРИЈСКИХ ПД

Процес приватизације привредних друштава из прехранбене индустрије и прилив страног капитала позиционирао је једну групу великих предузећа чије пословање снажно утиче на привредни раст сектора и привреде у целини.

У сектору А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, седам предузећа је појединачно имало већи БДВ од 10 мил. ЕУР у 2023. Сваки четврти радник у овом сектору је запослен у ових седам предузећа (6,1 хиљ. радника), односно остварили су укупан БДВ од 163,26 мил. ЕУР, што је 27,4% укупног БДВ-а овог сектора и 0,42% БДВ-а привреде. Треба напоменути да два велика ЈП из области шумарства (ЈП Србијашуме и ЈП Војводинашуме) запошљавају 20% укупно запослених и генеришу 16% БДВ-а у сектору А.

Табела 63. Велика пољопривредна ПД са БДВ-ом већим од 10 мил. ЕУР, 2023.

Пољопривредно ПД	Група	Област	Општина	Регионална област	Број зап.	БДВ мил. ЕУР
1 JP SRBIJAŠUME SA PO BEOGRAD	Гајење шума	Шумарство	Београд	Београдска	3.168	53,37
2 JP VOJVODINAŠUME, PETROVARADIN	Гајење шума	Шумарство	Нови Сад	Јужнобачка	1.445	40,80
3 Al Dahra Srbija d.o.o. Padinska Skela	Узгој музних крава	Пољ. лов и услуге	Београд	Београдска	759	21,38
4 PIK - Већеј	Гајење жита	Пољ. лов и услуге	Бечеј	Јужнобачка	387	14,79
5 Corteva Agriscience SRB d.o.o. Novi Sad	Гајење жита	Пољ. лов и услуге	Нови Сад	Јужнобачка	34	11,97
6 RAVNICA d.o.o. БАЈМОК	Узгој свиња	Пољ. лов и услуге	Суботица	Севернобачка	108	10,57
7 CARNEX STOČARSTVO d.o.o. Већеј	Узгој свиња	Пољ. лов и услуге	Бечеј	Јужнобачка	220	10,37

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

Концентрација седам највећих компанија у агроиндустрији је снажнија и са већим доприносом укупном пословању прерађивачке индустрије и укупне привреде. Од укупно 3.198 агроиндустријских ПД, седам компанија, које појединачно имају већи БДВ од 50 мил. ЕУР у 2023, оствариле су 487 мил. ЕУР БДВ-а, односно 21,7% БДВ-а агроиндустрије и 1,27% БДВ-а привреде. Ових седам компанија запошљава око 5 хиљ. радника (6,7% у агроиндустрији). Треба напоменути да су све ове компаније (осим SUNOKO D.O.O.) у већинском страном власништву, као и да су регионално концентрисане у великим градским центрима. Структурно, ради се о високопрофитабилним областима прерађивачке индустрије, само две компаније у дуванској индустрији учествују у укупном БДВ-у агроиндустрије са 6,8%.

Табела 64. Велика агроиндустријска ПД са БДВ-ом већим од 50 мил. ЕУР, 2023.

Агроиндустријско ПД	Група	Област	Општина	Регионална област	Број зап.	БДВ мил. ЕУР
1 Philip Morris Operations a.d.	Дувански пр.	Дувански пр.	Ниш	Нишавска	608	89,17
2 FARMINA PET FOODS D.O.O.	Храна за кућне љубимце	Прехрамбени пр.	Инђија	Сремска	365	78,45
3 COCA-COLA HELLENIC BOTTLING COMPANY - SRBIJA D.O.O.	Пића, минералне воде	Производња пића	Београд	Београдска	1.008	74,35
4 JT INTERNATIONAL A.D.	Дувански пр.	Дувански пр.	Сента	Севернобанатска	300	64,75
5 SUNOKO D.O.O.	Шећер	Прехрамбени пр.	Нови Сад	Јужнобачка	493	62,66
6 AD IMLEK	Млеко и сиреви	Прехрамбени пр.	Београд	Београдска	812	60,36
7 FRIKOM D.O.O.	Сладолед	Прехрамбени пр.	Београд	Београдска	1.398	57,26

Извор: Прорачун на основу база података АПР (финансијски извештаји пословања ПД за 2023).

3.10. ИЗВОЗНИ ДОПРИНОС ПОЉОПРИВРЕДЕ И АГРОИНДУСТРИЈЕ

Позитиван спољнотрговински биланс сектора А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, и три области прерађивачке индустрије (прехранбена, индустрија пића и дувана) има изузетан макроекономски значај, пре свега из угла континуираног раста робног дефицита привреде.

- Робни суфицит сектора А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, има тренд пада, са 200 мил. ЕУР у 2012. на 59 мил. ЕУР у 2024. Робни суфицит у области Пољопривредни производи је смањен са 208 мил. ЕУР на 63,7 мил. ЕУР, док је у области Рибарство повећан робни дефицит за три пута (са -7,2 мил. ЕУР на -21,7 мил. ЕУР);
- Робни суфицит агроиндустрије је скоро удвостручен са 647 мил. ЕУР на 1,14 млрд. ЕУР. Док прехранбена индустрија бележи благи пад робног суфицита (са 543 мил. ЕУР на 528 мил. ЕУР), индустрија пића бележи раст (са 100 мил. ЕУР на 269 мил. ЕУР), а раст суфицита у дуванској индустрији је био увећан чак 10 пута;
- Учешће робног извоза сектора А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, у привреди је смањено са 5,9% на 4,4%, док је учешће робног увоза повећано са 2,9% на 3,1%;
- Учешће робног извоза области агроиндустрије је остало непромењено (13%), али је повећано учешће робног увоза (са 5,4% на 7%);
- Укупно учешће у робном извозу сектора А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, и области агроиндустрије смањено је са 19,3% на 17,6% (раст у ЕУР са 2,1 млрд. ЕУР на 5,1 млрд. ЕУР), док је учешће у робном увозу привреде повећано са 8,3% на 10% (раст у ЕУР чак три пута, са 1,3 млрд. ЕУР на 3,9 млрд. ЕУР);

Табела 65. Спољнотрговински биланс сектора пољопривреде и агроиндустрије, 2013. и 2024.

	2013						2024					
	извоз	увоз	биланс размене	извоз	увоз	покривеност увоза извозом	извоз	увоз	биланс размене	извоз	увоз	покривеност увоза извозом
	мил. ЕУР			%			мил. ЕУР			%		
Привреда	10.996	15.469,3	-4.473	100,0	100,0	71,1	29.162	39.028	-9.865	100,0	100,0	74,7
А – Пољопривреда	649	448	200	5,9	2,9	144,7	1.273	1.214	59	4,4	3,1	104,9
01 Пољ. пр.	643	435	208	5,8	2,8	147,7	1243,5	1179,8	63,7	4,3	3,0	105,4
02 Шумарство	5,0	5,1	0,0	0,0	0,0	98,0	25,8	8,4	17,4	0,1	0,0	307,1
03 Рибарство	1,1	8,3	-7,2	0,0	0,1	13,3	3,9	25,6	-21,7	0,0	0,1	15,2
Агроиндустрија	1.476	829	647	13,4	5,4	178,1	3.870	2.728	1.142	13,3	7,0	141,9
10 Прехрамбени пр.	1.252	708,5	543,3	11,4	4,6	176,7	2801,5	2273,6	527,9	9,6	5,8	123,2
11 Пиће	164,2	63,8	100,4	1,5	0,4	257,4	491,5	222,7	268,8	1,7	0,6	220,7
12 Дувански пр.	60,4	56,9	3,5	0,5	0,4	106,2	576,6	231,5	345,1	2,0	0,6	249,1
Укупно	2.125	1.278	848	19,3	8,3	166,3	5.142,8	3.942	1.201	17,6	10,1	130,5

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а.

- Покривеност увоза извозом сектора А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, има тренд јаког пада, са 145% на 105%;
- Покривеност увоза извозом агроиндустријских области, такође, бележи тренд пада, 178% на 142%. Посебно је забрињавајући тренд пада покривености увоза извозом прехранбене индустрије за чак 4,5 пута, са 543% на 123%. Дуванска индустрија је значајно повећала вредност овог показатеља, са 106% на 249%;
- Сумарно, покривеност увоза извозом сектора А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, и агроиндустријских области има тренд пада (са 166% на 131%), што сигнализира да су ови традиционално највиталнији делови привреде суочени са све већом конкуренцијом увозних производа.

Динамичка спољнотрговинска робна размена у протеклој деценији допринела је расту коефицијента отворености (процент спољнотрговинске размене и БДП-а/БДВ-а) и извозног коефицијента (процент извоза у БДП-у/БДВ-у) у сектору А и агроиндустрији. Највећи раст оба коефицијента су оствариле области агроиндустрије.

Графикон 50. Извозни и коефицијент отворености сектора пољопривреде и агроиндустрије, 2013. и 2023.

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а. Напомена: За спољнотрговинску размену на нивоу привреде *коефицијенти* су обрачунати према БДП-у, а за сектор А и агроиндустрију према одговарајућем БДВ-у.

- Учешће области из сектора А и агроиндустрије у 20 највећих извозних области привреде показује високу позиционираност, али и благи тренд пада прехранбене индустрије (2,7 млрд. ЕУР у 2023, структурни пад са 11,4% на 9,4%) и пољопривредне производње (971 мил. ЕУР, структурни пад са 5,8% на 3,4%), бољу позиционираност индустрије пића (1,7% у извозу привреде) и улазак на листу највећих извозника дуванске индустрије (1,8%).

Табела 66. Двадесет највећих извозних области делатности, 2013. и 2023.

Назив	2013				2023				
	извоз мил. ЕУР	увоз	извоз %	увоз	Назив	извоз мил. ЕУР	увоз	извоз %	увоз
Привреда	10.996	15.468	100	100	Привреда	28.635	36.861	100	100
20 првих – укупно	10.415	11.802	94,7	76,3	20 првих - укупно	26.705	25.040	93,3	67,9
1 Моторна возила	1.961	2.005	17,8	13,0	Електрична опрема	3.172	2.462	11,1	6,7
2 Прехрамбени пр.	1.252	709	11,4	4,6	Моторна возила	2.889	1.721	10,1	4,7
3 Основни метали	816	949	7,4	6,1	Прехрамбени пр.	2.706	2.077	9,4	5,6
4 Гума и пластика	761	613	6,9	4,0	Гума и пластика	2.196	1.566	7,7	4,2
5 Електрична опрема	743	621	6,8	4,0	Непоменуте машине	1.977	2.895	6,9	7,9
6 Хемикалије	658	1.724	6,0	11,1	Основни метали	1.873	2.363	6,5	6,4
7 Пољопривредна производња	643	435	5,8	2,8	Хемикалије	1.539	3.180	5,4	8,6
8 Метални производи	567	411	5,2	2,7	Метални производи	1.464	1.257	5,1	3,4
9 Непоменуте машине	497	969	4,5	6,3	Експлоатација руда метала	1.427	284	5,0	0,8
10 Одевни предмети	452	243	4,1	1,6	Електрична енергија	1.274	783	4,5	2,1
11 Кокс и деривати нафте	304	634	2,8	4,1	Пољ. производња	971	945	3,4	2,6
12 Папир и пр.	229	467	2,1	3,0	Одевни предмети	823	561	2,9	1,5
13 Кожа и пр.	229	203	2,1	1,3	Намештај	769	214	2,7	0,6
14 Електрична енергија	205	121	1,9	0,8	Папир и пр.	632	804	2,2	2,2
15 Намештај	204	119	1,9	0,8	Кожа и пр.	529	430	1,8	1,2
16 Рачунари, ел. и оптички пр.	193	701	1,8	4,5	Рачунари, ел. и оптички пр.	520	1.800	1,8	4,9
17 Фармацеутски пр.	186	586	1,7	3,8	Дувански пр.	519	186	1,8	0,5
18 Прерада дрвета и пр.	185	146	1,7	0,9	Саобраћајна средстава	489	466	1,7	1,3
19 Сакупљање отпада	166	85	1,5	0,6	Пиће	473	188	1,7	0,5
20 Пиће	164	61	1,5	0,4	Кокс и деривати нафте	463	855	1,6	2,3

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а.

У групи од 100 највећих извозних производа у привреди у 2013. налазило се 24 извозна пољопривредна и прехранбена производа, док се у 2023. у највећој извозној групи производа налазило 23 производа. Учешће ових извозних производа у укупном робном извозу привреде у 2013. је износило 12%, а 2023. је смањено на 10%. Евидентан је тренд пада у извозном рангу производа, као и структурни пад у учешћу ових производа.

Табела 67. Пољопривредни и прехранбени извозни производи који се налазе у 100 највећих, 2013. и 2023.

2013						2023					
Ранг	Назив	извоз	увоз	извоз	увоз	Ранг	Назив	извоз	увоз	извоз	увоз
		мил. ЕУР		%				мил. ЕУР		%	
Привреда		10.996	15.468	100,0	100,0	Привреда		28.635	36.861	100	100
1	9 Пшеница	148	0	1,3	0,0	14	Малине	278	10	1,0	0,0
2	10 Малине	141	8	1,3	0,0	15	Цигарете	261	50	0,9	0,1
3	11 Шећер	128	1	1,2	0,0	16	Дуван за пушење	240	8	0,8	0,0
4	14 Кукуруз, остали	118	1	1,1	0,0	19	Храна за псе и мачке	208	65	0,7	0,2
5	32 Уље од сунцокрета, рафин.	68	15	0,6	0,1	24	Кукуруз, остали	188	1	0,7	0,0
6	33 Остали пр. за исхрану	66	61	0,6	0,4	26	Остали пр. за исхрану	183	166	0,6	0,5
7	37 Цигарете	57	42	0,5	0,3	28	Воде са додатком шећера	177	52	0,6	0,1
8	38 Пиво од слада	56	7	0,5	0,0	37	Пшеница	147	0	0,5	0,0
9	46 Безалкохолна пића, н.н.	48	5	0,4	0,0	49	Безалкохолна пића, н. н.	111	34	0,4	0,1
10	47 Слатки бисквити	48	18	0,4	0,1	52	Слатки бисквити	105	52	0,4	0,1
11	56 Уље од сунцокрета, сирово	42	0	0,4	0,0	60	Пр. за исхрану животиња, н.н.	99	37	0,3	0,1
12	59 Пр. за исхрану жив., н.н.	40	19	0,4	0,1	61	Уље од сунцокрета, рафин.	96	13	0,3	0,0
13	60 Јабукe	39	8	0,4	0,1	63	Јабукe	91	6	0,3	0,0
14	64 Вишње	37	1	0,3	0,0	66	Пиво од слада	91	24	0,3	0,1
15	65 Брашно од пшенице	36	0	0,3	0,0	70	Остало воће, смрзнуто	88	18	0,3	0,0
16	66 Кукуруз семенски, хибридни	36	12	0,3	0,1	76	Сладолед	78	32	0,3	0,1
17	69 Купине и дудиње	33	1	0,3	0,0	77	Кукуруз семенски, хибридни	76	59	0,3	0,2
18	72 Семе сунцокрета, остало	32	7	0,3	0,0	79	Остали пекарски пр.	75	91	0,3	0,2
19	76 Кожа, сирове	30	29	0,3	0,2	84	Сојино уље, сирово	69	0	0,2	0,0
20	82 Пир и наполица, за сетву	27	0	0,2	0,0	88	Остали прехранбени пр.	64	9	0,2	0,0
21	89 Остале чоколаде, н.н.	24	16	0,2	0,1	92	Уље од сунцокрета, сирово	61	0	0,2	0,0
22	91 Остало воће, смрзнуто	24	6	0,2	0,0	97	Семе уљане репице	57	0	0,2	0,0
23	96 Сок од осталог воћа/поврћа	22	3	0,2	0,0	98	Воће суво, н.н.	57	2	0,2	0,0
24	98 Сојино уље, сирово	21	1	0,2	0,0					10,1	2,0
				12,0	1,7						

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а, према СМТК Рев. 4.

У протеклој деценији позитиван робни спољнотрговински биланс 50 пољопривредних и прехранбених робних група (РГ) је повећан са 872 мил. ЕУР на 1,29 мил. ЕУР, њихов извозни биланс је повећан са 2,1 млрд. ЕУР на 4,6 млрд. ЕУР, а робни увоз са 1,2 млрд. ЕУР на 3,3 млрд. ЕУР. У структури укупног робног извоза учешће ових 50 РГ је смањило своје учешће са 19,1% на 16,7%, док је истовремено повећан раст у структури укупног увоза са 7,9% на 9,1%.

Табела 68. Пољопривредне и прехранбене РГ чији је извоз већи од 100 мил. ЕУР, 2012. и 2023.

Назив	2013							2023							
	извоз	увоз	салдо	извоз	увоз	извоз	увоз	Назив	извоз	увоз	салдо	извоз	увоз	извоз	увоз
	мил. ЕУР			% привреде		% у 50 РГ			мил. ЕУР			% привреде		% у 50 РГ	
Привреда	10.996	15.468	-4.473	100	100			Привреда	28.635	36.861	-8.226	100	100		
1 Воће, припр.	261,9	27,2	234,7	2,4	0,2	12,4	2,2	Дуван, прер.	518,5	180,8	337,7	1,8	0,5	11,2	5,4
2 Пшеница	200,9	0,5	200,4	1,8	0,0	9,5	0,0	Воће, припре.	518,2	88,5	429,7	1,8	0,2	11,2	2,6
3 Кукуруз	156,5	17,1	139,4	1,4	0,1	7,4	1,4	Сточна храна	397,3	150,2	247,1	1,4	0,4	8,6	4,5
4 Шећер	149,5	28,3	121,2	1,4	0,2	7,1	2,3	Безалк. пића	320,5	89,3	231,3	1,1	0,2	6,9	2,7
5 Биљ. масти	133,2	20,7	112,5	1,2	0,1	6,3	1,7	Јестиви пр.	317,0	272,1	44,9	1,1	0,7	6,8	8,1
6 Воће свеже	119,9	119,1	0,8	1,1	0,8	5,7	9,7	Кукуруз	266,5	63,5	203,0	0,9	0,2	5,7	1,9
7 Јестиви пр.	100,1	103,9	-3,8	0,9	0,7	4,8	8,5	Биљ. масти	256,7	29,0	227,7	0,9	0,1	5,5	0,9
8 Сточна храна	95,2	73,8	21,4	0,9	0,5	4,5	6,0	Воће свеже	253,1	254,7	-1,7	0,9	0,7	5,5	7,6
9 Пр. од житар.	87,2	43,6	43,6	0,8	0,3	4,1	3,6	Пр. од житар.	252,8	212,3	40,5	0,9	0,6	5,5	6,3
10 Алк. пића	81,3	47,4	34,0	0,7	0,3	3,9	3,9	Пшеница	152,6	1,3	151,3	0,5	0	3,3	0,0
11 Безалк. пића	80,4	12,5	67,9	0,7	0,1	3,8	1,0	Алк. пића	147,8	90,8	56,9	0,5	0,2	3,2	2,7
12 Уљано семење	61,7	35,9	25,8	0,6	0,2	2,9	2,9	Чоколада	137,1	135,3	1,8	0,5	0,4	3,0	4,0
13 Дуван, прер.	60,0	56,0	4,0	0,5	0,4	2,9	4,6	Уљано семење	114,6	100,7	13,9	0,4	0,3	2,5	3,0
14 Поврће, прер.	48,8	53,3	-4,5	0,4	0,3	2,3	4,3	Поврће, прер.	113,2	104,3	8,9	0,4	0,3	2,4	3,1
15 Чоколада	43,5	40,4	3,1	0,4	0,3	2,1	3,3	Млеко и пр.	111,5	100,5	11,1	0,4	0,3	2,4	3,0
16 Сирова кожа	39,6	31,5	8,0	0,4	0,2	1,9	2,6	Поврће, свеже	107,9	186,4	-78,5	0,4	0,5	2,3	5,6
50 пољ. РГ	2.104	1.227	877	19,1	7,9	100	100	50 пољ. РГ	4.637	3.345	1.292	16,2	9,1	100	100

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а, према СМТК Рев. 4.

У структури извозних пољопривредних прехранбених РГ приметан је тренд раста броја РГ са робним извозом већим од 100 мил. ЕУР (са седам на 16 РГ) и њихове веће партиципације у привреди (са 10,2% на 13,9%) и у 50 РГ (са 81,6% на 86%). У увозној структури 50 РГ приметан је динамичан раст увоза највећих РГ (чији је увоз већи од 100 мил. ЕУР у 2023), како у броју РГ (са два на 13) тако и у укупном износу (223 мил. ЕУР на 2,1 млрд. ЕУР). Ове 13 РГ учествују у укупном увозу 50 РГ у 2023, са скоро 2/3.

Табела 69. Пољопривредне и прехранбене РГ чији је увоз већи од 100 мил. ЕУР, 2012. и 2023.

Назив	2013						2023						
	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Назив	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз
	мил. ЕУР		% привреде		% у 50 РГ			мил. ЕУР		% привреде		% у 50 РГ	
Привреда	10.996	15.468	100	100			Привреда	28.635	36.861	100	100		
1 Воће свеже	119,9	119,1	1,1	0,8	5,7	9,7	Јестиви пр.	317	272	1,1	0,7	6,8	8,1
2 Јестиви пр.	100,1	103,9	0,9	0,7	4,8	8,5	Воће свеже	253	255	0,9	0,7	5,5	7,6
3 Кафа и замена	6,0	84,8	0,1	0,5	0,3	6,9	Пр. од житарица	253	212	0,9	0,6	5,5	6,3
4 Сточна храна	95,2	73,8	0,9	0,5	4,5	6,0	Поврће, прер.	108	186	0,4	0,5	2,3	5,6
5 Дуван, прер.	60,0	56,0	0,5	0,4	2,9	4,6	Дуван, прер.	518	181	1,8	0,5	11,2	5,4
6 Поврће, прер.	48,8	53,3	0,4	0,3	2,3	4,3	Остало месо	21	180	0,1	0,5	0,5	5,4
7 Алк. пића	81,3	47,4	0,7	0,3	3,9	3,9	Кафа и замена	40	167	0,1	0,5	0,9	5,0
8 Пр. од житар.	87,2	43,6	0,8	0,3	4,1	3,6	Сточна храна	397	150	1,4	0,4	8,6	4,5
9 Дуван, сиров	19,7	40,9	0,2	0,3	0,9	3,3	Чоколада	137	135	0,5	0,4	3,0	4,0
10 Чоколада	43,5	40,4	0,4	0,3	2,1	3,3	Дуван, сиров	30	106	0,1	0,3	0,7	3,2
11 Биљне мат.	22,6	36,3	0,2	0,2	1,1	3,0	Поврће, прер.	113	104	0,4	0,3	2,4	3,1
12 Уљано семење	61,7	35,9	0,6	0,2	2,9	2,9	Уљано семење	115	101	0,4	0,3	2,5	3,0
13 Остало месо	9,6	33,8	0,1	0,2	0,5	2,8	Млеко и пр.	112	100	0,4	0,3	2,4	3,0
50 пољ. РГ	2.104	1.227	19,1	7,9	100	100		4.637	3.345	16,2	9,1	100	100

Извор: Прорачун на основу база података РЗС-а, према СМТК Рев. 4.

3.11. ПОДСТИЦАЈНА СРЕДСТВА У ПОЉОПРИВРЕДИ

Подстицајна средства усмерена у сектор пољопривреде у периоду 2021–2023. износила су 682 мил. ЕУР, што је око 15% укупних подстицајних средстава усмерених преко различитих институција. Преко министарства пољопривреде усмерено је 90% подстицајних средстава (укупно 616 мил. ЕУР) за реализацију 2.422 пројекта (око 2% свих подстицајних пројекта у привреди). За више од милион пољопривредних газдинстава усмерено је 96,5% подстицајних средстава у пољопривреди (658 мил. ЕУР). И поред приметног раста укупних подстицајних средстава усмерених у пољопривреду, неопходно је повећати не само обим финансијске подршке, него унапредити моделе нефинансијске подршке.

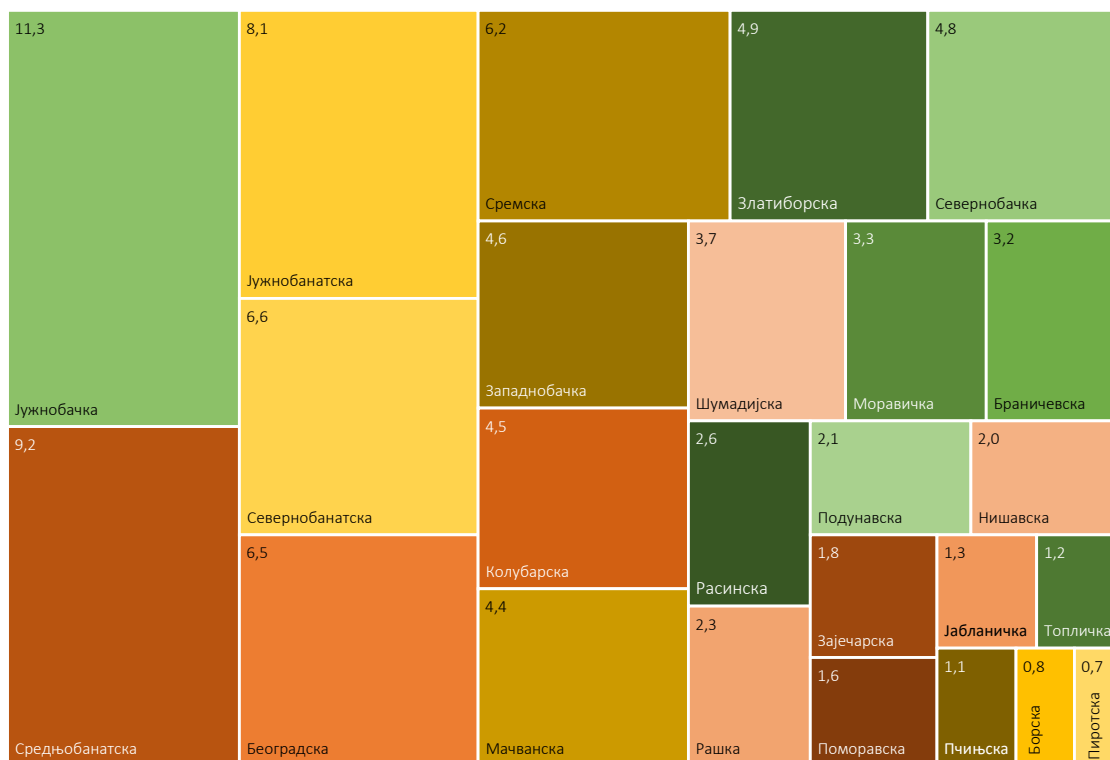
Табела 70. Подстицајна средства у пољопривреди, 2021–2023.

	2021	2022	2023	2021-2023
Укупна подстицајна средства (мил. ЕУР)	1.772,5	1.963,7	2.410,6	4.374,3
Укупан број подстицајних пројекта	37.227	40.593	36.081	113.901
Подстицајна средства у пољопривреди (мил. ЕУР)	88,6	170,9	422,8	682,2
Бр. пројекта министарства пољопривреде	872	842	708	2.422
Учешће подстицајних средстава у пољопривреди – укупно (у %)	5,0	8,7	17,5	15,6
Учешће броја пројекта министарства пољопривреде – укупно (у %)	2,3	2,1	2,0	2,1
Број подстицајних ПГ (у хиљ.)	350,8	362,1	344,4	1.057,2
Подстицајна средства ПГ (у мил. ЕУР)	85,1	164,0	409,4	658,5

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (Регистар мера и подстицаја регионалног развоја).

Услед различите програмске спремности корисника подстицаја на локалном нивоу, изражени су велики регионални диспаритети у укупној дистрибуцији подстицаја: док је ка корисницима на подручју Јужнобачке области усмерено 11,3% укупних подстицаја (77 мил. ЕУР), учешће Пиротске области је износило свега 0,7% (4,7 мил. ЕУР) укупних подстицаја у пољопривреду у периоду 2021–2023.

Графикон 51. Регионална дистрибуција укупних подстицајних средстава у пољопривреди, 2021–2023. (%)

Извор: Прорачун на основу база података АПР-а (Регистар мера и подстицаја регионалног развоја).

Оквири 9-10. Утицај сектора А - Пољопривреда, шумарство и рибарство, и агроиндустрије на раст БДП-а

ЕКОНОМСКИ ПОЉОПРИВРЕДНИ И НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ

ПРИВРЕДНА ДРУШТВА И ЗАДРУГЕ И СПОЉНА ТРГОВИНА

ЛИТЕРАТУРА

- Aiyar, Sh., Ebeke, Ch., & Shao, X. (2016). The Impact of Workforce Aging on European Productivity. IMF, WP 16/238. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16238.pdf>
- Alexandratos, N., & Bruinsma, J. (2012). World agriculture towards 2030/2050: the 2012 revision. ESA working paper no. 12-03. Rome, FAO
- Ando, S., & Nassar, K. (2017). Indexing structural distortion: Sectoral productivity, structural change and growth. *IMF Working Papers*, 17(205), 1.
- Antonioli, F. et al. (2023). Visa for competitiveness: foreign workforce and Italian dairy farms' performance. <https://academic.oup.com/erae/article/50/1/115/6395009>
- Arabadjieva, K., & Bogojević, S. (2024). The European Green Deal: Climate action, social impacts and just transition safeguards. *Eur. Law*, 43: 1–12.
- Bański, J., & Mazur, M. (2021). The Level and Structure of Agricultural Production. In *Transformation of Agricultural Sector in the Central and Eastern Europe After 1989*. https://www.researchgate.net/publication/352512589_The_Level_and_Structure_of_Agricultural_Production
- Barreiro-Hurle, J. et al. (2024). Modelling in Support of Better Agricultural and Food Policies: the JRC's Integrated Agro-economic Modelling platform (iMAP). *EuroChoices* 23:43–53.
- Bizzo, G. et al. (2023). *Food 2030 Research and Innovation – Pathways for action 2.0: Research and innovation policy as a driver for sustainable, healthy, climate-resilient and inclusive food systems*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2777/365011>
- Bogdanov, N., Vesna, R., & Vittuari, M. (2017). Structural change and transition in the agricultural sector: Experience of Serbia. *Communist and Post-Communist Studies*, Volume 50, Issue 4: 319-330. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0967067X17300466>
- Boix-Fayos, C., & de Vente, J. (2023). Challenges and potential pathways towards sustainable agriculture within the European Green Deal. *Agricultural Systems*, 207. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308521X23000392>
- Божич, Д., & Николић, М. (2023). Допринос прехрамбене индустрије привредном развоју Републике Србије и одабраних европских земаља. *BizInfo (Blace), Journal of Economics, Management and Informatics, Vol. 14 No. 1 (2023): 99-110*. Vol. 14 No. 1 (2023): *BizInfo (Blace) Journal of Economics, Management and Informatics | BizInfo Blace*
- Czubak, W., & Pawłowski, K.P. (2020). Sustainable economic development of farms in Central and Eastern European Countries driven by pro-investment mechanisms of the Common Agricultural Policy. *Agriculture*, 10: 93.
- Crippa, M. et al. (2021). Food systems are responsible for a third of global anthropogenic GHG emissions. *Nat. Food* 2: 198–209.
- EBRD. (2024). Transition report 2024-2025. <https://www.ebrd.com/transition-report-2024-25>
- Evangelos, N. (2010). 1 Agriculture in post-transition CEECs: reconstruction or deconstruction? *Journal of Economics and Business* Vol. XIII – 2010, No 1.
- El Wali, M. et al. (2024). Transition to cellular agriculture reduces agriculture land use and greenhouse gas emissions but increases demand for critical materials. <https://www.nature.com/articles/s43247-024-01227-8>
- European Commission. (2019). *The European Green Deal*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_19_6691/IP_19_6691_EN.pdf
- European Commission. (2019). *Directorate-General for Energy, Clean Energy for All Europeans*.
- European Commission. (2019). *A Farm to Fork Strategy for a Fair, Healthy and Environmentally-Friendly Food System*. https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf

- European Commission. (2020). EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing Nature Back into Our Lives. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/eur198188.pdf>
- European Commission. (2021). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Empty, on an Action Plan for the Development of Organic Production. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021DC0141R%2801%29>
- European Commission. (2023). EU AGRICULTURAL OUTLOOK 2023-2035. https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2024-01/agricultural-outlook-2023-report_en_0.pdf
- Fan, Y., Guoyong, W., Riaz, N., & Radlińska, K. (2024). Technical efficiency and farm size in the context of sustainable agriculture. *Agric. Econ.*, 70: 446–456.
- FAO. (2011). *Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention*. <https://www.fao.org/4/mb060e/mb060e.pdf>
- Feyen, L. et al. (2020). Climate change impacts and adaptation in Europe: PESETA IV final report. JRC Science for Policy Report, European Commission, Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/171121>
- Gascuel-Oudou, C., et al. (2022). A research agenda for scaling up agroecology in European countries. *Agron. Sustain. Dev.*, 42(53). <https://link.springer.com/article/10.1007/s13593-022-00786-4>
- Godde, C. M. et al. (2021). Impacts of climate change on the livestock food supply chain; review of the evidence. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912420301413>
- Guth, M., Smeździk-Ambroży, K., Czyżewski, B., & Stępień, S. (2020). The economic sustainability of farms under common agricultural policy in the European Union countries. *Agriculture*, 10(2): 34.
- Huan, M., Dong, F., & Chi, L. (2022). Mechanization services, factor allocation, and farm efficiency: evidence from China. *Rev Dev Econ* 26(3):1618–1639. https://www.researchgate.net/publication/360415432_Mechanization_services_factor_allocation_and_farm_efficiency_Evidence_from_China
- Јакопин, Е., & Чокорило, Н. (2023). *Раст и структурне промене у привреди РС 2021-2022*. РСС.
- Јакопин, Е., & Чокорило, Н. (2024). *Извозна конкурентност привреде РС 2019-2023*. РСС.
- La Fevor, M.C., & Magliocca, N.R. (2021). Farmland size, chemical fertilizers, and irrigation management effects on maize and wheat yield in Mexico. *Journal of Land Use Science*, 15(4): 532–546. https://www.researchgate.net/publication/344765150_Farmland_size_chemical_fertilizers_and_irrigation_management_effects_on_maize_and_wheat_yield_in_Mexico
- Pânzaru, R.L., Firoiu, D., Ionescu, G.H., Ciobanu, A., Medelete, D.M., & Pîrvu, R. (2023). Organic Agriculture in the Context of 2030 Agenda Implementation in European Union Countries. *Sustainability*, 15 (13). <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/13/10582>
- Peng, B., Melnikiene, R., Balezentis, T., & Paolo Agnusdei, G. (2024). Structural dynamics and sustainability in the agricultural sector: the case of the European Union. *Agricultural and Food Economics*, volume 12, No 31.
- Radlińska, K. (2024). Changes in the Structure of Agriculture in Central and Eastern Europe in the Light of the European Green Deal. *Sustainability* 2025: 17(1), 104. <https://www.mdpi.com/2071-1050/17/1/104>
- Rezaei, E. E. et al. (2023). Climate change impacts on crop yields. *Nat Rev Earth Environ* 4: 831–846.
- Rossi, R. (2022). Small Farms' Role in the EU Food System. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733630/EPRS_BRI\(2022\)733630_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733630/EPRS_BRI(2022)733630_EN.pdf)
- Schulte, L. A. et al. (2022). Meeting global challenges with regenerative agriculture producing food and energy. *Nat. Sustain* 5: 384–388.
- Shin, J., Mahmud, M.S., Rehman, T.U., Ravichandran, P., Heung, B., & Chang, Y.K. (2022). Trends and prospect of machine vision technology for stresses and diseases detection in precision agriculture.

AgriEngineering, 5:20–39.

https://www.researchgate.net/publication/366630444_Trends_and_Prospect_of_Machine_Vision_Technology_for_Stresses_and_Diseases_Detection_in_Precision_Agriculture

Slámová, M., & Belčáková, I. (2019). The role of small farm activities for the sustainable management of agricultural landscapes: Case studies from Europe. *Sustainability*, 11.

SolAbility Sustainable Intelligence. (2024). *The Sustainable Competitiveness Index - The Sustainable Competitiveness Report (13th edition)*. <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index>

Stosic, T., Tošić, I., Lazić, I., Tošić, M., Filipović, L., Djurdjević, V., & Stosic, B. (2024). Multifractal Analysis of Standardized Precipitation Evapotranspiration Index in Serbia in the Context of Climate Change. *Sustainability*, 16.

Swinnen, J.F., & Vranken, L. (2010). Reforms and agricultural productivity in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Republics: 1989–2005. *J. Product. Anal*, 33: 241–258.

Tryjanowski, P. et al. (2011). Conservation of farmland birds faces different challenges in Western and Central-Eastern Europe. *Acta Ornithologica*, 46(1):1–12.

https://www.researchgate.net/publication/258242739_Conservation_of_Farmland_Birds_Faces_Different_Challenges_in_Western_and_Central-Eastern_Europe

United Nation. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*.

Vigani, M., Fellmann, T., Porcella-Čapkovičová, A., & Ferrari, E. (2024). Harvesting resilience: adapting the EU agricultural system to global challenges. European Commission, *Sustainable Agriculture*.

<https://www.nature.com/articles/s44264-024-00028-y>

World Bank. (2024). Agriculture and Food. Last Updated: Oct 09, 2024.

<https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/overview>

Одсек за комуникацију и информисање

Тел.: 011/24-01-284

Имејл: stat@stat.gov.rs

Библиотека

Тел.: 011/24-12-922, лок. 408

Имејл: biblioteka@stat.gov.rs

Број страна: 91

Тираж: 50

Периодика излажења: повремено

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

631(497.11)"2011/2023"(083.41)
631:33(497.11)

ПОПИС пољопривреде 2023.. Структурне промене у пољопривреди и њихов утицај на економски раст у Србији / [приредио Институт економских наука ; израда карата Алекса Стевановић]. - Београд : Републички завод за статистику, 2025 (Београд : Републички завод за статистику). - 91 стр. : табеле ; 30 cm

Тираж 50. - Стр. 3: Предговор / Бранко Јосиповић. - Библиографија: стр. 89-91. - Summary.

ISBN 978-86-6161-284-8

а) Пољопривреда -- Србија -- 2011-2023 -- Статистика
б) Пољопривреда -- Економски аспект -- Србија

COBISS.SR-ID 165790729

СТРУКТУРНЕ ПРОМЕНЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ
И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ У СРБИЈИ